

SAMKLANG

OCH DISSONANS

UMEÅ 25-27 SEPTEMBER

DOKUMENTATION

**SOCIAL
CHEFS**
DAGARNA 2019

Socialchefsdagarna 2019 hölls den 25–27 september 2019 på Nolia i Umeå. Temat var *Samklang och dissonans. Att leda för en inkluderande samhällsutveckling*. 458 personer hade anmält sig. I mässdelen fanns 61 företag och organisationer med omkring 150 representanter på plats.

Socialchefsdagarna arrangeras av Föreningen Sveriges socialchefer (FSS) tillsammans med årets aktuella värdstad.

info@socialchefsdagarna.se

socialchefsdagarna.se

socialchefer.se

Här har vi samlat den skriftliga dokumentationen från storföreläsningar och seminarier. Dokumentationen sker dels med hjälp av inhyrd skribent, dels med hjälp av studenter och lärare från värdstadens socionomutbildning. Några seminarier saknar vi anteckningar från, men på socialchefsdagarna.se/dokumentation hittar du de presentationer som föreläsarna visade. Där finns också filmklipp, intervjuer och foton från dagarna.

Vi vill rikta ett stort tack till Socialchefsdagarnas sponsorer och samarbetspartners:

CGI • JP Infonet • PwC • Tieto

Göteborgsregionen (samarbetspartner för programinnehåll och konferensadministration)

Text: Jenny Asp, textkonsult, och socionomstudenter/lärare från Umeå universitet

Foto: Mark Harris, Frozetime, om inget annat anges

Produktion: Kerstin Öhman, Immix

Invigning

Representanter från Guitars – The Museum samt Janet Ågren, kommunalråd och Lars Liljedahl, ordförande FSS

På Socialchefsdagarnas inledande morgon fick publiken först en presentation av Guitars –The Museum, där en av världens finaste samlingar av gitarrer finns. Därefter välkomsttalade kommunalrådet Janet Ågren och FSS ordförande Lars Liljedahl.

JANET ÅGREN KOMMUNALRÅD (S): Varmt välkomna till Umeå! Jag är glad att ni har förlagt Socialchefsdagarna här i Umeå i år, och jag hoppas att ni får intressanta och lärorika dagar. Temat för konferensen är Samklang och dissonans, att leda för en inkluderande samhällsutveckling – ett oerhört spännande tema.

Ni som är här idag, ni vet vikten av social hållbarhet och vilka konsekvenser som olika handlingar kan skapa för en stad. Varför är det viktigt att tänka på en sådan övergripande nivå? Om man har ett tydligt socialt perspektiv i stadsplaneringen, får det positiva konsekvenser för socialtjänsten. Det blir en kommun som är bra för alla.

Ni representerar det sociala perspektivet. Det arbete ni gör, och de insikter ni har behövs för att vi ska skapa ett samhälle som håller ihop. Jag är glad att konferensen är förlagd här, för att diskutera framtidens socialtjänst. Vi har samma utmaningar, att få resurserna att räcka till för de behov vi har. Därför behöver vi träffas och tänka klokt och utbyta gemensamma erfarenheter.

Känn er välkomna! Och välkomna tillbaka!

LARS LILJEDAHL, FSS ORDFÖRANDE: Varmt välkommen till Socialchefsdagarna i Umeå! Det är roligt att se en full sal, igen. Det är alltid en liten anspänning för oss som arbetar med den här konferensen, för att de här tre dagarna ska bli så bra som möjligt. Men vi tycker att vi har fått till ett riktigt bra program, och jag hoppas att ni känner det med. Det finns möjlighet att utvärdera efteråt, så hjälp oss att fortsätta hålla en hög klass, för det vill vi göra.

Syftet med konferensen är att ni ska få möjlighet att fylla på med kunskap, inspireras, byta erfarenheter och komma hem med lite mer i ryggsäcken. Och även med lite mer lust och glädje att ta er an det viktiga jobb vi alla i den här salen gör: att skapa ett ännu mer hållbart och inkluderande samhälle.

Vi har tre värdeord, som är nytta, nöje och nätverk. Jag hoppas att det är versaler på N:n när ni lämnar oss, och att ni går härifrån med mycket gott inom er.

Ta vara på möjligheterna att fylla på och tänk också på att det går att jobba både lokalt, regionalt och nationellt. Det är därför vi engagerar oss i föreningen, för att vi vill

påverka det som händer på den nationella nivån. Ibland kan det kännas stort och svårt, men det går att påverka samhällsutvecklingen. Fortsätt ta den möjligheten.

Jag förklarar härmed konferensen öppnad.

Text: Jenny Asp, textkonsult

Det inspirerande ledarskapet

Marit Strindlund, dirigent

Passionen ledde Marit Strindlund till dirigentyrket. Idag är hon chefsdirigent och musikalisk ledare vid Folkoperan, och hon uppmanar Sveriges socialchefer att inte tappa bort fröet till varför de från början valde sitt yrke. I sitt ledarskap vill hon få andra att helhjärtat följa hennes vision för helheten, vilket kräver att man som ledare avsätter tid för individuell reflektion. För har man inte målbilden och visionen tydligt klart för sig – blir det svårt för andra att följa.

När Marit Strindlund var 19 år ställdes hon för första gången som dirigent framför en orkester. Hon började trevande men efter bara några minuter hade hon musiken i hela kroppen. Hon var fullständigt fri, men hade samtidigt fullständig kontroll. Och den frälsningsupplevelse som stunden innebar, kom till hennes och andras överraskning att peka ut hennes framtida yrkesbana.

– Det har varit en lång och krokig väg fram till det jobb jag har idag. I Norden är jag den enda kvinnan som är chefsdirigent i ett operahus. Och för att orka med det motstånd man kan möta som ledare, behöver man påminna sig om varför man valde att bli det från första början. För vi placeras sällan i chefspositioner om vi inte har passion, säger Marit.

Att ge visionen för helheten

En gammaldags bild av ledarskapet är ledaren, längst fram, som pekar med hela handen och talar med myndig stämma. Naturligtvis är medarbetarna beroende av ledaren, men i lika hög grad är ledaren beroende av sina medarbetare.

– Vem är den enda i en ensemble som inte gör musik själv? Det är dirigenten. Det gör att jag som ledare är helt beroende av den här skaran, för att kunna utöva min konstart, mitt uppdrag. Och i alla yrken blir det man ger ut till andra så mycket bättre om man ger det frivilligt, med sitt hjärta. Därför vill jag i mitt ledarskap inspirera andra att själva vilja följa min vision, säger Marit.

Som dirigent är Marit den enda i rummet som har

information om helheten. Därför ser hon som sin främsta uppgift att uttrycka visionen för helheten, för hur just det här verket ska klinga. Och för att kunna skaffa sig den visionen krävs tid för reflektion. När hon möter ledare inom andra områden säger samtliga att det är det svåraste, att hitta tiden för reflektion och långsiktiga strategier. Det är så lätt att bli uppslukad av det akuta.

– Men mitt ansvar som ledare är att se till man har den tiden. Jag måste prioritera det, eftersom det är huvuduppgiften. Som ledare behöver jag ha en tydlig målbild på näthinnan, och se till att verksamheten når den. För utan en stark förankring i vår egen vision och utan stark kunskap om den verksamhet vi ska leda, blir vi till tomma kärl som ledare, utan kraft och handlingsutrymme.

Sju redskap för ledare

De främsta redskapen för en dirigent är något som alla ledare har nytta av. Marit tar upp sju redskap: kroppen, rösten, karisman, passionen, planeringen, feedbacken och beteendet utanför arbetsrummet.

– Tänker ni på att ni har er kropp som arbetsredskap? Det är överraskande hur sällan till exempel politiker tänker på hur mycket kroppen kommunicerar. Man kan inte ljuga med sin kropp, för vi läser direkt av varandras signaler. Så använd de kommunikativa verktyg som du har. På samma sätt är det med rösten – den är också ett redskap. Och de allra flesta personers uttrycksyta kan bli större, menar Marit.

Karisman är ett sätt att skapa en stämning i rummet. Och som ledare har man ett ansvar att använda sig av den energin när man står inför en grupp, eller håller en dragning. Eftersom vi omedvetet imiterar varandra, på grund av spegelneuroner, går det att påverka stämningen i rummet åt det håll man vill. På samma sätt kan du få människor att lyssna på dig, om du väljer att ge uttryck för din passion. För vi vill vara nära passionens eld; vi dras till den.

Planering, feedback och beteende utanför arbetsrummet är mer vanliga redskap. Planering är A och O, och i all mänsklig aktivitet spricker också alltid planeringen. När det gäller feedback ger Marit tipset att hellre prata om det man vill att personen ska göra, än om det man inte vill att den ska göra. Ett annat tips är att som ledare se till att gruppen uppnår en konkret förbättring tidigt i processen, då har man fått ett enormt förtroendekapital att förvalta.

– Som ledare är vi också förebilder utanför arbetsrummet, och många läser noga av hur man betar sig. Det handlar om självklara saker som att hälsa på alla jag möter, att behandla alla i organisationen lika, äta lunch med alla och hur jag pratar om andra och om verksamheten. Allt detta påverkar mina medarbetares öppenhet för mig, säger Marit.

Förväntningar och krav som ställs på ledare

– Att vara ledare kan vara svårt. Det finns en slags förväntan, nästan en gudomlighet hos ledaren. Man tror att ledaren ska komma in och ha alla svar, se alla, ta hand om alla utmaningar, föra gruppen framåt och ändå möta individens behov. Men vi är inte gudar. Vi är inte ofelbara, säger Marit.

Hon tar upp en rad sätt att hantera de utmaningar man som ledare ställs inför. Man behöver vara tydlig i kommunikationen, och inte skapa motsättningar mellan ord och budskap, eller mellan mål och det man gör. Ärlighet krävs också, i att kunna erkänna misstag. Som ledare behöver man kunna kontrollera och ta hand om sina känslor, och inte läcka ut dem i gruppen. Man behöver också kunna hantera att man inte alltid blir omtyckt och acceptera ett visst mått av ensamhet.

Att vara kvinna i ett mansdominerat yrke

Som kvinnlig chefsdirigent i en mansdominerad bransch är Marit en normbrytare. År 2015 var det bara 17 procent av alla symfoniska konserter som dirigerades av en kvinna. Och då hade det ändå skett en stor utveckling. Men sex procentenheter av dessa stod Marit på Folkoperan för, eftersom hon hade anställts och i sin tur också anställt kvinnliga kollegor.

– När man hamnar i en maktposition har man ett ansvar. Jag får ofta frågan: När du anställer kvinnor, är det inte jobbigt att tänka på kvaliteten? Men det handlar ju om kunskap, inte om kön. Vi har ett ansvar att vara förebilder, för att förändring ska ske.

– Att få vara ledare är ett privilegium. Vi som är chefer får ett formuleringsutrymme – vi kan påverka människor och samtiden. Det är lätt att brinna för jobbet när man fått ett ledarskap att förfoga över. Så se till att inte brinna upp, och dra gränser. Men se också till att ha roligt!

– Se till att behålla passionen, avslutar Marit Strindlund sin föreläsning på Socialchefsdagarna 2019.

.....
Text: Jenny Asp, textkonsult
Foto: © Jan Olav Wedin

Planerar samhället utifrån den sociala kontexten

Viktoria Walldin, socialantropolog

De sociala aspekterna faller ofta i stadsplanering. Det vill Viktoria Walldin ändra på. Som socialantropolog på White arkitekter ingår hon i den "socgrupp" som är ute och samtalar med människor och gör analyser i tidiga skeden, innan arkitekterna tar vid. "Det är dags för folkhemmet 2.0 – vi måste börja matcha byggandet mot hur samhället faktiskt ser ut", slår hon fast hon i sin engagerande föreläsning på Socialchefsdagarna 2019 i Umeå.

Att vara antropolog på ett arkitektkontor är inte helt vanligt. Så vitt Viktoria vet, är hon den första. På White arkitekter har de skapat en "socgrupp" med tolv medarbetare med varierande bakgrund, som etnologer, beteendevetare, civilingenjörer och samhällsplanerare. De gör analyser i tidiga skeden, som sedan ligger till grund för arkitekternas arbete.

– Vi tror på "the power of collective" och att det är bra att vara många med varierande bakgrund, för att kunna utveckla ett samhälle. Det är fantastiskt roligt att jobba med stadsplanering. Det vi gör blir ingen rapport som ligger och dammar, utan det blir hus och planer som syns och gör skillnad i samhället! säger Viktoria med äkta glädje i rösten.

Sociala frågor faller ofta i stadsplanering. Socialförvaltningen är sällan inbjudna till startprojekt, även om de sitter med användbar statistik för och kunskap om området. Ofta genererar stadsplanering frågor långt över beställarnivå, som otrygghet eller drogförsäljning. Därför behöver man tidigt göra en intressentanalys, för att dessa frågor ska hamna på rätt bord, menar Viktoria.

Låter människor komma till tals – på riktigt

I sitt arbete gör Viktoria intervjuer ute i fält, och hennes grupp utvecklar det klassiska samrådet. För att se till att alla röster kommer till tals arbetar de uppsökande och med inkluderande och kreativa metoder. Viktoria har nämligen märkt att medborgardialoger inte alltid verkligen är dialoger – ofta handlar det snarare om information.

– Genom att prata med människor lär vi oss mycket om den sociala välfärden. Det går inte att vara ute och prata med så många som vi gör, utan att se hur ojämnt det är. Det är frågor vi brinner för, och därför är det något vi inte kan förhandla bort. Den som enbart fokuserar på kostnaderna prioriterar lätt bort de sociala frågorna. Men vi gör inte en barnanalys utan att fråga barnen, understryker Viktoria.

Som planerare kan man påverka segregation och spräcka de fysiska filterbubblorna. Genom att skapa platser som inbjuder till möten kan man undvika uppdelning. Normkreativ design – ofta likställt med feministisk stadsplanering – är ett annat sätt att påverka ojämlikhet. Viktoria tar upp exempel på hur man kan låta ungdomar vara med och planera parker, och tillföra nya kvaliteter. Eller hur man kan låta barn få tycka till om översiktsplaner.

– Folk har ofta väldigt rimliga tankar när de får tycka till. Om vi intervjuar 100 personer om platser och värden säger de inte 100 saker, utan de säger kanske 4–5 saker de tycker är viktiga. Det viktiga är att bli hörd och bekräftad.

Många är rädda för förändring

I stora förändringsprojekt blir det extra viktigt med dialoger. Viktoria tar upp exemplet Flytta Kiruna, där de höll i en medborgardialog. Genom att verkligen lyssna på

Kirunabornas åsikter fick man veta deras tankar om flytten och vilka mötesplatser som var viktiga – som Empes gatukök.

– Alla undrade hur det skulle gå till; hur skulle vi flytta staden? Vår viktigaste uppgift blev därför att förklara och förklara igen och igen: hur det skulle gå till, vad som skulle hända och hur det skulle se ut framöver. Vi kunde inte ha ett 30-årsperspektiv, utan vi fick se 100 år fram i tiden, säger Viktoria.

Många människor uttrycker en rädsla för förändringar, men genom att verkligen prata med människor kommer man åt vad som ligger bakom. Viktoria menar att det handlar mycket om att tolka och förstå behov. Hon tar upp exemplet Ör, en stadsdel i Sundbybergs kommun. Området skulle utvecklas och sju byggherrar var involverade. Men det starka budskapet de möttes av när de kom dit var ”Rör inte vårt Ör”.

– Jag gick hem till några av motståndarna, för jag ville veta vad det handlade om. Och det visade sig att ett pensionerat par trodde att alla var ute efter deras lägenhet. Hur skulle de kunna släppa sin fyra, för en ny tvåa som var dyrare? Jag fick ett uppvaknande, och sedan dess driver jag den frågan. Det är inte rimligt att pensionärer ska flytta ut ur sina lägenheter, när det inte finns rimliga alternativ.

Dags för folkhemmet 2.0

Byggbranschen är en svårföränderlig bransch, eftersom det kostar mycket att våga skapa nytt, menar Viktoria. I hög grad planerar och bygger vi likadant som vi gjorde på 1950-talet, för hemmafrun och kärnfamiljen. Men idag lever vi annorlunda, och därför behöver vi också andra slags bostäder.

– Jag har full respekt för folkhemmet – det var perfekt för sin tid. Men vi är dåliga på att skapa de bostäder vi behöver idag, som billiga boenden, generationsboenden och delade boenden. Jag tror att det är dags för folkhemmet 2.0. Vi måste börja matcha byggandet mot hur samhället faktiskt ser ut, avslutar Viktoria.

.....
Text: Jenny Asp, textkonsult
Foto: © Mark Harris, Frozetime

Så behöver vi stärka det yttersta skyddsnätet

Åsa Lindhagen, jämställdhetsminister och minister med ansvar för arbetet mot diskriminering och segregation

Det gäller att hålla huvudet kallt och hjärtat varmt. Det menar Åsa Lindhagen, jämställdhetsminister och minister med ansvar för arbetet mot diskriminering och segregation. Vi ska inte låta de kalla vindar som blåser hindra oss från att fortsätta bygga starka samhällen – tillsammans. Och i detta samhällsbyggande är det avgörande hur vi tar hand om våra medmänniskor. I sin föreläsning på Socialchefsdagarna 2019 tog Åsa upp fyra viktiga frågor: hemlöshet bland barn, våld mot barn, mäns våld mot kvinnor samt hedersrelaterat våld.

– Jag vill börja med att från politikens sida säga ett stort och ödmjukt tack. Tack till er som jobbar hårt, och som har vigt ert yrkesliv till att göra andra människors liv lättare att leva. Ni ger kraft till människor som fallit; ni uppmuntrar och inspirerar barn och vuxna att börja drömma. Ni gör en avgörande skillnad i människors liv, och till och med räddar liv. Tack!

Så inledde Åsa Lindhagen sin föreläsning för Sveriges samlade socialchefer, och hon berättade att socialtjänsten alltid kommer att ha en särskild plats i hennes hjärta. En socialtjänst som är det yttersta skyddsnätet i den gemensamma välfärden, och som bygger på medmännisklighet och solidaritet. Men idag blåser det kalla vindar, med starka röster som säger att vi inte kan hjälpa alla människor.

– Vi har idag ett land som Ungern, som inte längre fullt ut bedöms vara en demokrati. Här? 2019? Varningsklockorna ringer. De här kalla vindarna, de skrämmer mig. Men de fyller mig också av en oerhört stark känsla att det aldrig har varit så viktigt att varit människa på jorden, som nu. För jag tror att vi lever i avgörande tider. Och är det någon tid som man bör engagera sig för en bättre värld, så är det väl nu.

Barns rätt till ett tryggt hem utan våld

Som ansvarig för barnrättspolitikerna i regeringen menar Åsa att frågorna om barns rättigheter och uppväxtvillkor är avgörande för att bygga ett gott samhälle. Att bli lyssnad på som barn är inte bara en rättighet, utan det är också en fråga om kvalitet. Om vi lyssnar på barnens

erfarenheter och tankar, kan vi också möta dem bättre och ge dem bättre stöd.

Barn som bor under osäkra villkor far illa. Socialstyrelsen rapporterar att 10 000–15 000 barn har varit hemlösa (2017). Detta påverkar det mesta i barnens liv: de känner otrygghet, utanförskap, oro, rädsla och skam. Även barnens föräldrar får svårare att söka jobb, bli friska och vara bra föräldrar när boendesituationen är osäker.

– Vi behöver prata mer om barns situation, när vi pratar om hemlöshet och svåra bostadssituationer. För barns uppväxt går inte i repris. Det är här och nu, för det enskilda barnet. Vi har därför ett jobb att göra när det gäller hemlösheten, både nationellt och lokalt, säger Åsa.

En annan viktig barnrättsfråga är rätten till en uppväxt utan våld. Idag växer 200 000 barn upp i hem med våld, vilket är nästan vart tionde barn i Sverige. Det handlar både om att barnet själv blir utsatt, eller våld mot en annan familjemedlem – ofta mamman.

Under förra mandatperioden inrättade regeringen det nationella centrumet Barnafrid i Linköping, för att samla och sprida kunskap om våld. Och nyligen tog regeringen emot en utredning om att göra det brottsligt att bevittna våld. Men mer behöver göras för att bekämpa våldet, menar Åsa.

– Hemmet är en plats där man borde få känna sig trygg. Men i ett hem med våld bor istället rädslan, smärtan, oron, ångesten, magontet och sömnsvårigheterna. Så ska inget barn behöva ha det. Inget barn ska behöva växa upp och vara rädd.

Våld mot kvinnor och hedersvåld – mer behöver göras

Mäns våld mot kvinnor är ytterligare en viktig fråga att ta tag i. Ungefär var fjärde kvinna kommer någon gång att utsättas av våld av en närstående. Det finns en koppling mellan skeva maskulinitetsnormer och våldsutövande, och detta är något vi behöver komma åt, dels redan i skolan, menar Åsa. Vi behöver också bli bättre på att upptäcka de som blir utsatta.

– Hedersrelaterat våld finns över hela världen, i alla religioner och utanför religioner. Ungefär 100 000 ungdomar lever med allt från begräsningar i kläder och yrkesval, till könsstympning och tvångsgifte. Här behöver vi göra mycket, från politikens sida. Socialtjänsten bör tidigt kunna ge stöd till barn, även om vårdnadshavaren inte ger sitt medgivande. Vi kan inte sätta föräldrars rätt att säga nej före barnens rättigheter.

Även om det långsiktiga och preventiva arbetet är viktigt, behöver vi också stärka och förbättra skyddet i akuta situationer. För det händer att de ungdomar som har flytt från en hederskontext återvänder till sin familj, eftersom ensamheten blir så pass stor. Ett sätt att samla samhällets

resurser och skapa ett helhetsstöd i dessa frågor är att bygga upp fler myndighetsgemensamma resurscentrum. Idag finns de i fyra län.

– Idag gäller det att hålla huvudet kallt och hjärtat varmt, inte minst i politiken. Och ja, det blåser en del kalla vindar i världen idag, som säger att vi människor gör bäst i att tänka på själva. Men starka samhällen bygger vi tillsammans. Så låt inte de kalla vindarna lura oss att det finns en motsättning mellan att hålla huvudet kallt och hjärtat varmt. För det finns ingen motsättning, avslutar Åsa sin föreläsning.

FRÅGOR FRÅN PUBLIKEN

Kommer det innebära någon skillnad nu när barnkonventionen blir lag?

Ja det tror jag, men jag kan inte se någon revolution vid nyårsskiftet 2019/2020. Det hårda arbetet ligger framför oss. Min starka tro är att det på sikt kommer att ge skillnader för barns situation i Sverige. Det pratas redan nu om barnkonventionen i landet, vad den innebär för oss i vår verksamhet. Det sätter barn rättigheter i fokus på ett tydligare sätt.

När ska lagstiftningen ses över i föräldrabalken för att få in barnkonventionen där?

Föräldrabalken är viktig och föräldrarätten är stark i Sverige, och om föräldrarna säger nej är det ofta svårt att gå in med insatser. I januariavtalet mellan regeringen, Centerpartiet och Liberalerna har vi kommit överens om att vi ska arbeta för insatser utan vårdnadshavares samtycke.

Socialtjänstens resurser går till stor del till akuta insatser, samtidigt som vi vet att för ett långsiktigt resultat behöver vi lägga våra resurser på förebyggande och tidiga insatser. Hur ska regeringen tillgoda att de resurserna finns?

Man måste satsa. Vi gjorde historiska satsningar på socialtjänsten i Stockholm under förra mandatperioden. Varje krona gör nytta, och på lång sikt kommer vi ha igen alla de pengarna. Det har tidigare skjutits till välfärdsmiljarder, 250 miljarder kronor om året och 150 detta år. Min förhoppning är att vi ska ha ett fortsatt fokus på det sociala arbetet.

Vad är regeringens fokus i arbetet mot segregation?

Regeringen har en långsiktig strategi i arbetet med att motverka segregation. Bland annat handlar det om arbete, bostad, brottslighet, civilsamhälle och utbildning. I de här frågorna finns ingen quick fix. Utvecklingen har gått i fel riktning. De ekonomiska klyftorna driver fram segregation, och de klyftorna skulle behöva minskas – det är en väldigt viktig del. Jag tror på ett jämlikt samhälle med små klyftor. Men det är stora komplexa frågor, som vi jobbar med på bred front. Vi behöver jobba tillsammans inom statsrådets olika ansvarsområden.

Vad ska vi som socialchefer göra mer för de barn som är hemlösa eller har osäkra boendeförhållanden?

Det handlar om verktyg, och vad kan man erbjuda familjerna. Kommunpolitiken har ansvar för sina invånare, och det handlar om att ge socialtjänsten verktyg för detta. Som genomgångsbostäder, förturssystem, finns det andra sätt att få in barnfamiljerna i mer varaktiga boenden? I Stockholm sa vi tydligt att barnfamiljer inte ska flytta varje vecka, för det gör det inte lättare att sig ut situationen. Det kanske är lättare att lösa annat i sitt liv om man har tryggt boende. Hela kommunen behöver vara engagerad i, inte bara socialtjänsten. Vi har inte bara en social utan även strukturell hemlöshet, på en nationell nivå.

Kunskapen finns om våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld, men resurserna saknas ofta. Vad kan regeringen göra för att säkerställa att medel går till detta?

När man satsar så kommer mörkertalet att minska, och då behövs det ännu mer pengar. Resurserna gör nytta. Det behövs kommunalt ansvar, men vi på nationell nivå behöver skjuta till resurser. Välfärdsmiljarderna är en del i det. Kommunerna vill inte ha statsbidrag som är riktade, utan få mer handlingsutrymme, och då hoppas jag att det finns politiker som brinner för de här frågorna.

Hur ska regeringen jobba för att komma åt orsakerna till våld och utsatthet, innan skadan är skedd?

Det krävs ett normförändrande arbetssätt. Vi behöver jobba för att komma åt hedersnormer, och det är svårt att ändra värderingar och normer. Men det går. Vi behöver jobba i skolan, med att prata om hur vi ska bete oss och behandla varandra. Det är ett långsiktigt arbete och vi behöver komma åt roten till problemet.

Text: Jenny Asp, textkonsult
Foto: © Mark Harris, Frozentime

Med nya perspektiv på problemlösning

Jesper Rönndahl, komiker och programledare

Forskare älskar problem. Under stora skratt tog Jesper Rönndahl, komiker och programledare, Socialchefs-dagarnas deltagare med på en historisk exposé över vetenskapshistoriens roligare detaljer. Och på vägen lärde han oss också hur man kan lösa våra vanligaste problem. Historien är full av dåliga idéer och misslyckanden – misstag som sedan har visat sig bli något fantastiskt. Från penicillin till post-it och Ahlgrens bilar.

Till skillnad från vanliga människor älskar forskare problem. Så pass att de till och med skapar nya problem, för att kunna lösa dem. På sin föreläsning på Socialchefsdagarna 2019 drog Jesper Rönndahl flera paralleller mellan vetenskapshistorien och vår samtid, utifrån några av våra vanligaste problem.

Kreativitet – grunden i problemlösning

Enligt Jesper är kreativitet det viktigaste problemområdet, men också det svåraste. För det är tufft att hitta på bra idéer. Även Einstein hade ibland svårt att komma på idéer, något som kan vara till en tröst när kreativiteten står på sparlåga.

Om man har svårt att koncentrera sig tipsar Jesper om distraktion som kreativitetsskapare. Enkla och repetitiva rörelser gör det lättare att fokusera, som att dra sig i skägget eller tvinna håret. Einstein kom tydligen på stora delar av relativitetsteorin när han tog av och på sina strumpor.

Men de flesta bra idéer kommer när man gör något annat, för då styr man om de tankebanor man har. Jesper tar upp Alexander Fleming, som inte orkade diska när han åkte på semester. Vad uppstod då? Jo, penicillin!

Sno någon annans idé

Att ha ork- och tidsbrist är ett annat vanligt problem, både förr och idag. Christopher Polhem brukar kallas den svenska mekanikens fader, och han uppfann bland annat polhemsknuten, som kan överföra kraft i vinkel.

– Problemet var bara att det inte var han som uppfann den. Det var engelsmannen Robert Hooke, som i sin tur snodde det av italienaren Girolamo Cardano. Så vad lär vi oss av detta? Om du inte hinner: Sno någon annans idé!

Fantastiska misstag

Vetenskapshistorien är full av misslyckanden och dåliga idéer. Men även de behövs – för annars blir det ingen framåtrörelse i världen. Som Jesper avslutningsvis tar upp finns det många misstag som har lett till fantastiska saker. Penicillinet, mikrovågsugnen, röntgen, Kelloggs cornflakes, post-it-lappar och Ahlgrens bilar är alla innovationer som från början inte alls var meningen att bli det de blev.

– Så vad lär vi oss av misslyckanden? Var inte rädda. Kör bara! Det kan bli nästa post-it!

Text: Jenny Asp, textkonsult
Foto: © Mark Harris, Frozetime

Från höga trösklar till mer samarbete

Utredningen Framtidens socialtjänst: Margareta Winberg, Monica Engström och Emilia Danielsson

På Socialchefsdagarna 2019 i Umeå presenterar särskilda utredaren Margareta Winberg översynen av socialtjänstlagen. Därefter tar ett samtal vid, som leds av Monica Persson och Jonas Hampus från FSS. I samtalet deltar Monica Engström, huvudsekreterare och Emilia Danielsson, utredningssekreterare.

Margareta Winberg inleder med en tillbakablick på varför socialtjänstlagen skulle ses över. Det har hänt mycket i det svenska samhället på senare år, där vi har bytt ekonomisk politik och gått från tillit till kontroll. Det är fortfarande höga trösklar in till socialtjänsten och en stor administration sker på bekostnad av andra sociala frågor, inte minst de förebyggande. Verksamheten brister i frågor om jämlikhet, likvärdighet och jämställdhet och brukarna upplever ofta att de inte blir lyssnade på som de skulle önska. Anhöriga har också fått ta ett större ansvar för vård och omsorg, när samhället har sviktat.

Samarbete ett nyckelord

Margareta går därefter över till att blicka framåt. Hur ser framtidens socialtjänst ut?

– För brukaren ser vi en socialtjänst med låga trösklar, som är lättillgänglig och som finns där människorna behöver den. För professionen ser vi mer samarbete och mer utrymme att arbeta professionellt och självständigt. För kommunerna ser vi en socialtjänst som genom att planera och samarbeta ska förebygga ett mer kostsamt arbete. Vi vill även att socialtjänsten ska bygga på kunskap och utgå från vetenskap och beprövad erfarenhet, så långt det är möjligt.

I takt med att socialtjänstens ansvar blir större, blir det allt viktigare att samarbeta. Det gäller samarbete mellan olika kommunala förvaltningar, mellan olika huvudmän

och inte minst mellan kommun och region. Detta är inget man kan lagstifta om, utan det handlar om att förändra kultur och arbetsmetodik.

Förebyggande arbete, jämställdhet och brukarinflytande

För att förebygga sociala problem på samhällsnivå behöver socialtjänsten bidra med mer kunskap i samhällsbyggnad, på ett nytt sätt än tidigare. Genom fysisk planering kan man förebygga problem som segregation, hemlöshet och gängkriminalitet, och här har socialtjänsten stor erfarenhet och kunskap att bidra med.

– De låga trösklarna som vi vill ha, handlar även om att erbjuda insatser utan den gång som är i dag med biståndsbedömning och beslut. Vi vill att professionen ska få tid till annat än utredningar. Vi vill att kommunerna själva ska kunna avgöra om insatser ska ges utan biståndsprövning och beslut. Det kommer att göra socialtjänsten mer lättillgänglig och det ger även brukarna ett större inflytande.

Idag finns jämlikhet och likvärdighet i portalparagrafen. Utredningen kommer att tillföra begreppet jämställdhet, för att täcka aspekterna av kön.

– Alla människor ska behandlas lika, men vi kan konstatera att lagen idag har olika mål och värdegrunder för olika grupper. Och det kan man knappast anse vara jämlikt. Lagen borde fokusera mer på individen och dess behov – där alla har rätt till insatser av god kvalitet, oavsett vilken grupp man tillhör.

Till sist tar Margareta upp brukarinflytandet, som behöver bli större. I dagens barnavårdsärenden avsätter vi i genomsnitt två procent av ärendets totala tid, till att prata med barnet.

– Det är inte acceptabelt, även om jag förstår att det kan bli så. Individen är långt mer kapabel än vi föreställt oss. Människor vill oftast, och de vet om sin förmåga och oförmåga. Vi måste ge dem förutsättningar och tro på dem, och inse att det ibland tar tid.

JONAS HAMPUS, FSS: Från FSS:s sida tror vi inte att det är en god idé att plocka ut olika grupper i en egen lagstiftning, till exempel äldre. Socialtjänstlagen har en helhetsyn, som man tappar om man tar bort det perspektivet. Hur ser ni på det?

MARGARETA WINBERG: För ett år sedan fick vi ett tilläggsdirektiv med frågan: ska äldreomsorgen och andra frågor som rör äldre i socialtjänstlagen brytas ut och göras till en särskild lag? Det arbetet ska vi börja med nu i oktober. De som vill ha en äldre lag, vill ofta ha mer pengar till det som rör äldre. När en grupp får en egen lag, får den också mer ljus på sig.

Bara för att man är äldre betyder det inte att man inte kan hamna i de andra grupperna. Äldre har även missbruksproblem, är föremål för våld och så vidare. Resultat

tatet av det resonemanget blir en minisocialtjänstlag för äldre. En äldreomsorgslag skulle ge större fokus på de frågorna, men det är komplicerat. Andra grupper med omsorg, skulle de då inte finnas i den lagen? De som kräver en äldre lag, har nog inte sett alla problem som kommer med frågan.

JONAS HAMPUS: I utredningen från 1970-talet talade man om socialtjänsten som skulle tillhandahålla lättillgänglig service. Det har blivit mindre av det, men det låter som att ni vill återinföra det. Hur ska man göra det?

EMILIA DANIELSSON, UTREDNINGSEKRETERARE: Lagen ger inte utrymme för att tillhandahålla insatser utan behovsprövning och beslut. Vi har ett tydligt uppdrag att komma fram med en lösning på hur man skulle kunna tillhandahålla insatser utan utredning och beslut, med mer fokus på individen. Vi trodde att det var en enkel fråga, men det finns svåra juridiska teknikaliteter med den här lagstiftningen. Biståndsbedömningen ska fortfarande finnas kvar, och den har man rätt till som individ. Det ska även utföraren informera om.

MONICA PERSSON, FSS: Och den stora frågan om socialtjänstens uppdrag och ansvar?

MONICA ENGSTRÖM, HUVUDEKRETERARE: Det är den svåraste men också finaste frågan vi har med oss in i utredningen. Vi kanske var lite naivare från början, och tänkte att vi inte skulle röra principerna om det yttersta ansvaret. Men det är jättesvårt att tydliggöra de olika ansvarerna, för det är mycket som hänger ihop. Det handlar om resurser och förutsättningar, och om att kommunen ska ha en möjlighet att utföra det här uppdraget.

Principen om det yttersta ansvaret handlar om ansvaret på individnivå. Men i realiteten verkar det fungera som ett yttersta ansvar som andra huvudmän utnyttjar och säger: "Vi har ingen möjlighet att lösa det här". Därmed hamnar det på socialtjänstens bord, som får i uppgift att lösa andra huvudmäns resursproblem.

Vi ska bidra med att socialtjänsten får ett görigare, tydligare och bättre uppdrag. Det vi inte kommer att göra är att lägga på socialtjänsten nya arbetsuppgifter utan att det resurssätts. Det är en del av problemet, som vi inte vill bidra till. Kommer det ett nytt åtagande, vill vi också att det finns beräkningar på vad det kostar.

MARGARETA WINBERG: Och för det här ändamålet har vi har en särskild referensgrupp med ekonomiskt tänkande personer, från bland annat finansdepartementet. De är med i konsekvensanalyser för ekonomin redan från början.

JONAS HAMPUS: Hur socialtjänsten uppfattas av medborgarna och hur man bemöter medborgarna, är inte alltid helt problemfria frågor. Hur ser ni på detta?

MARGARETA WINBERG: Många nämner att det inte går bra med bemötandet. Det ska vi ta upp och troligen reglera.

JONAS HAMPUS: Jag upplever att socialtjänsten är svårare att ha att göra med när man befinner sig mellan insatser, än när man väl har kommit in i någon insats. Det behöver vi titta på själva: om vi är enkla att samarbeta med och hur vi får brukare och klienter delaktiga.

MARGARETA WINBERG: Jag tänker också på brukarens situation, när det är flera olika myndigheter som är inblandade. Då är det alldeles för många stuprör och svårt att göra ett bra jobb.

MONICA PERSSON: Frågan om ett förtydligt barnrättsperspektiv: jag har under mina 13 år i socialtjänsten ofta sett att när barnens rätt ställs mot de vuxnas, vinner oftast de vuxna. Hur ska det gå ihop, när ni inte ser över föräldrabalken och när barnkonventionen blir lag?

EMILIA DANIELSSON: Det vi kan göra är att stärka barnens bestämmanderätt i förhållande till socialtjänsten. Till exempel om barn över en viss ålder kan gå direkt till en samtalsgrupp, utan att vårdnadshavarna är med och beslutar om det. Vi måste väga föräldrarnas bestämmanderätt till barnens, och i relation till Europakonventionen.

MONICA PERSSON: Ofta förstår barnen att något är på gång, men har inte kopplat ihop det. De vet i vilken livssituation de befinner sig, men de förstår inte varför vi är där.

EMILIA DANIELSSON: Socialtjänstlagen är inte fulländad, men man har rätt till information – det står redan. Vi ska se över att socialtjänstlagen verkligen motsvarar barnlagen, och vi kommer att skriva om det i vårt betänkande.

MONICA PERSSON: Ibland hänger barnen bara med. Vi tar de vuxnas problem på allvar, men det är inte säkert att man stämmer av med barnen och frågar hur det blir för dem. Hur stärker man det? Har barnen rätt till en egen bedömning?

MARGARETA WINBERG: Vi kan tillägga att vi i dessa frågor jobbar nära hälso- och sjukvården, för att ha samma perspektiv.

JONAS HAMPUS: Skälig levnadsnivå: är det ett begrepp som kan användas? Har orden fått en annan valör? Är gott bättre än skäligt? Eller är skäligt gott nog? Ord har en tendens att korrumpas eller förvrängas med tiden.

MONICA ENGSTRÖM: Vi har den frågan i direktivet, och vi får inte höja ambitionen. Men vi ska komma fram till ett annat begrepp. Det går inte att jämföra rakt av med goda levnadsvillkor. Nivå i "levnadsnivå" ger ett tak. Livskvalitet, är det vi tänker oss att det handlar om. Det är en stor utmaning att komma fram till något bra, men gör vi det kanske önskan om att dela socialtjänstlagen inte blir lika påtaglig.

MONICA PERSSON: Fanns det inte misstankar om att "skäligt" urholkas till en allt lägre nivå? Är vi överens om vad skäligt är?

MONICA ENGSTRÖM: Ett nytt begrepp blir föremål för juridisk prövning. Många hävdar att även om tanken är det individuella behovet så kommer begreppet bedömas olika i landet, och det i sig är ett problem som vi aldrig kommer att lösa oavsett vilket begrepp vi än har. Det kommer alltid att finnas olika sätt att tolka det på.

MONICA PERSSON: Utredningen kommer att vara klar den 1 juni 2020. Från FSS sida har det varit fantastiskt roligt att få följa den.

Att se hela bilden för att komma åt missbruksproblem i familjer

Frid A. Hansen, psykolog och specialist i klinisk psykologi

Foto: © Mark Harris, Frozentime

Det är bara genom att ta bort stuprören och se helheten som vi kan hjälpa familjen på rätt sätt. Det menar Frid A. Hansen, psykolog och specialist i klinisk psykologi från Norge. I sin djupt gripande föreläsning pratade hon om missbruk, skam, stigmatisering och belastningsskador. Och hur socialtjänsten med små medel kan göra stora förändringar, genom att sätta familjen i centrum och ta de anhörigas problem på allvar.

”Det har skett en förfärlig trafikolycka, och bilen är nästan totalt kvaddad. Familjen som består av mamma, pappa och tre barn är alla illa därana. Ambulansen kommer och hämtar en familjemedlem, men resten av familjen får klara sig själv. Det är den stora bilden när man jobbar med människor med missbruksproblematik.”

Så inleder Frid Hansen sin föreläsning om missbruksproblematik i ett familje- och generationsperspektiv på Socialchefsdagarna 2019. Från 1986 fram till 2017 arbetade hon som behandlare, och senare chef, på Borgestadklinikken i Norge. Med sin liknelse menar att dagens offentliga hjälpapparat är fragmenterad och inte ser familjernas helhetsproblem, som kommer med missbruk.

– Vi ser inte alltid problematiken i sitt sammanhang. Vi letar diagnoser bland familjemedlemmarna, istället för att se den totala belastningen av missbruket. Men när barn inte får uppmärksamhet blir de utåtagerande. De kan också ge upp tron på att vi vuxna kan vara till hjälp. För vad är tillit? Det är att lita på gåvan som ännu inte har getts dig, säger Frid.

Se igenom tabut och lägg fördomarna åt sidan

Missbruk är fortfarande tabubelagt och osynliggörs i hög grad i vårt samhälle. Vi vill inte se det och vi låtsas som

om det inte existerar, tills det slår oss i ögonen.

– Men om vi däremot ser tabuna, synliggör vi också problemen och för ett barns utvecklingsperspektiv är det otroligt viktigt. Annars har de inte möjlighet att bearbeta det som händer i familjen, säger Frid Hansen.

Det som driver tabubeläggningen av missbruk är att vi stigmatiserar de som missbrukar. Vi annorlunda gör dem. Idén om den genomsnittliga missbrukaren på parkbänken är långt från verkligheten. Det handlar istället om du och jag, om vem som helst. Men på grund av dessa kulturella fördomar blir missbruk något väldigt skamfullt.

– Barnen vet om denna stigmatisering, och skam smittar. Därför tystnar de och försöker desperat dölja det som sker inom familjen. För barn har inte lojalitet – de är lojala. Ska du hjälpa ett barn måste du därför rycka bort alla dina fördomar om hur en missbrukare ser ut och lever sitt liv. Du måste förstå att en missbrukare har samma drömmar som du och jag. Har samma värderingar som du och jag. ÄR du och jag. För barnets möte med dig ska inte innebära mer skam.

Ta anhörigas problematik på allvar

Frid menar att det mest effektiva sätt hon har hjälpt familjer på är att ta de anhörigas problematik på allvar. Genom att hjälpa övriga familjemedlemmar kan man komma långt. Man måste gå in och se problemen i sitt sammanhang – se hela belastningen som sker inom familjen. Och för att kunna göra det behöver man inkludera både partnern och barnen i det terapeutiska rummet.

– När jag frågar mannen, för det är oftast en man, hur länge han har haft problem med alkohol brukar han svara: två-tre år. Men när jag frågar hans partner hur länge hon har varit plågad av mannens bruk svarar hon tio, tolv, fjorton år. Det är en hel barndom. Det tar 8–12 års storförbrukning av alkohol innan man utvecklar ett missbruk. Det är ett barns hela uppväxttid, och under alla dessa år belastas barnet. Det är bara genom att sätta familjen i centrum och ta bort stuprören som vi kan hjälpa till på allvar.

År 1986 vände Frid på definitionen av missbruk. Den slår fast att det existerar ett problem med alkohol eller droger, när intaget styr familjen och när de känslomässiga banden mellan människor blir påverkade. Och det problemet ska fångas upp så tidigt som möjligt, för det är tungt att leva i en familj där det finns missbruk.

Det kan leda till en räkka psykosomatiska symtom som depression, sömnproblem eller utåtagerande beteende. Men detta är belastningsskador, som missbruksvården borde komma in och avlasta familjen med. Genom att tidigt hjälpa hela familjen kan vi sätta stopp för kommande problem. Och ja, det är kostnadseffektivt, betonar Frid.

– En dag fick jag ett brev från en kvinna, vars familj jag hade hjälpt 28 år tidigare. Hon var då nio år och hennes

pappa ville inte sluta dricka. Men jag kunde hjälpa mamman att sätta gränser för missbrukets konsekvenser och sätta fokus på barnen.

Dottern tackade mig för att jag hade hindrat henne från att hamna i psykiatri, och hennes bror från att själv hamna i missbruk. Även om pappan inte slutade dricka förrän senare, blev inte familjen belastad av problem på grund av missbruket. Och det var för att jag som psykolog nådde in till familjen, berättar Frid.

”Lär min mamma att bli en mamma”

Frid avslutar sin föreläsning med en berättelse om Kari 11 år som hon kom i kontakt med 1986, strax efter att ha börjat på Borgestadkliniken. Karis mamma var sjuksköterska och hade tillgång till morfinpreparat, som hon stal och missbrukade. Efter att ha blivit tagen på bar gärning blev hon avskedad och polisanmäld, och nu startade ett extremt missbruk.

När mamman togs in på kliniken befann sig Kari med lillebror hos en granne, ovetandes om den faktiska situationen. Frid reste dit och började prata med Kari, som var oerhört optimistisk och glad för att äntligen bli sedd. ”Nu blir allting bra, för nu har vi ju kommit till dig.” Och Kari kommer med en prioriterad lista till Frid, på vad hon vill att de ska lära hennes mamma på kliniken.

Det är att lära mamma:

- Att hon inte ska ljuga för barnen.
- Att hon inte ska gå ut om kvällarna när barnen ligger och sover.
- Att hon inte ska dricka.
- Att hon inte ska vara ute och ragga.
- Att hon ska städa.
- Att hon ska ta hand om trädgården.
- Att hon ska ta hänsyn till barnen, vilket innebär att inte spela Rolling Stones så högt att lillebror vaknar, för då kan Kari inte sova och orkar inte med skolan dagen efter. Och det innebär att låsa dörren till sovrummet, för annars kommer mammans tillfälliga partners in och förgriper sig sexuellt på Kari.
- Att hon inte ska låsa in sig på rummet med sprit och cigaretter, och säga att hon vill dö. För det får Kari panik av.
- Att inte sitta i Open linje, där hon stämmer träff med andra för ett ”party”.
- Att hon ska laga middag.
- Att hon ska göra saker tillsammans med barnen, som att titta på tv och göra våfflor.

– Det här handlar om att lära Karis mamma att bli en mamma, att mamma ska lära sig att göra mammasaker. Kari vill bara ha det bra. Hennes önskemål handlar om helt vanliga saker som en familj gör, helt basic. Barn vet att de inte kan ta hand om sig själva. De behöver tydliga vuxna som är större, starkare och klokare än dem. Missbruk tenderar att göra nåt med detta samspel. Missbruk är så tidskrävande och uppmärksamhetskrävande, att det på många sätt är oförenligt med ett omsorgsansvar för barn, säger Frid.

Hon menar att om de där och då inte hade bundit samman Karis problem med hennes mammas missbruksproblem hade Kari hamnat i diagnosträsket. Letar vi efter diagnoser, tenderar vi också att hitta dem. Istället för att se problem som de belastningsskador de är. Men om man lyckas nå in, så kan man med små medel göra en stor förändring för hela familjen.

Text: Jenny Asp, textkonsult
Foto: © Mark Harris, Frozentime

Tillit i styrningen skapar utrymme för det goda mötet

Louise Bringselius, fil. dr, docent vid Lunds universitet och forskningsledare i Tillitsdelegationen

Idag har vi ett granskningssamhälle, där styrningen ofta sker med fjärrkontroll – långt från den faktiska verkligheten. Administration, effektivitetshets och cynism har gjort att människor inte längre har en chans att göra det goda arbete de vill göra. Hur ska vi vända detta? Jo, med tillit till medarbetare och medborgare, menar Louise Bringselius, fil. dr, docent vid Lunds universitet och forskningsledare i Tillitsdelegationen. Men för att det ska ske en förändring på riktigt måste tilliten ses som en styrprincip och genomsyra alla delar i verksamheten.

Louise Bringselius inleder sin föreläsning på Socialchefsdagarna 2019 med två motsatta bilder av medarbetare inom socialtjänsten. Den ena lyfter fram den starka passionen och engagemanget som definierar professionen. Där finns en stark vilja och lust att hjälpa andra. Den andra bilden visar att människor är trötta, uppgivna och går på knäna. De har inte längre utrymme att göra det goda arbete de vill göra.

– Vad beror då detta på? Framför allt har vi idag en övertro på styrning och kontroll. Ett granskningssamhälle har växt fram, där styrningen ofta sker långt från den faktiska verkligheten. Kommunernas varumärkestänkande leder till tävling istället för samarbete. Effektivitetshetsen gör att vi ska hinna mer, med mindre resurser, och en allt mer utbredd cynism skapar ett dåligt klimat och minskar tilliten.

Och vad har detta lett till? Det gör att vi inte kan hjälpa de vi finns till för. Vi jobbar i stuprör, följer regelverk och sitter fast i dokumentation och administration. Fler styr och räknar, men färre vårdar. Och vi vågar heller inte säga ifrån. Vill vi ha det så? Nej, det måste vända, säger Louise.

Skapa utrymme för det professionella omdömet

Och det är med ökad tillit inom organisationen som utvecklingen kan vända. Tillitsreformen har satt ordet på kartan i Sverige och internationellt har forskningen om tillit fullständigt exploderat på senare år. Det finns mängder av belägg som visar de positiva effekterna av tillit, allt från bättre tjänster, mer samarbete, ökad effektivitet och engagemang till högre energi på jobbet.

– Men tillit måste börja i toppen och riktas till medarbetare och medborgare. Den ska starta med politikerna och gå från högsta ledningen till nämnder och nedåt genom chefsled. Vi ska minska detaljstyrningen och skapa utrymme i verksamheten. Låter det bra? frågar Louise, och publiken svarar med ett rungande: ja!

Louise understryker att kärnan i socialtjänstens uppdrag är det professionella omdömet. Och det omdömet kommer från kunskap och erfarenhet över tid. Det går inte att reglera fram eller standardisera fram. Därför behövs ett ökat utrymme för professionen att kunna göra egna omdömen.

– Det är därför ni som socialchefer är så otroligt viktiga. Ni vet hur komplex verkligheten och vardagen är, och vilka svåra dilemman man kan ställas inför. I er profession har ni en förmåga att se helheten och översätta regelverken i en fungerande praktik. Vi behöver regelverk, men vi kan inte styra fram det goda mötet så mycket som vi har försökt under senare år.

Tillit som en styrprincip

Vi har länge styrt samhället utifrån byråkratiska och marknadsmässiga principer. En tredje styrprincip är tillit, som bygger på samarbete och kollegialitet. Och för att tillit ska kunna skapas i organisationer på lång sikt måste det börja längst upp i styrningen.

– Tilliten måste genomsyra alla delar i verksamheten. Det ska prägla all styrning, sättet man styr på, all struktur, alla riktlinjer och regleringar. Det måste märkas i allt, annars blir det bara läpparnas bekännelse eller några värdeord som man rullar ut till personalen, säger Louise.

Men rent konkret, vad kan tillit i praktiken innebära? Louise tar upp några vägledande principer: handlingsutrymme, öppenhet och psykologisk trygghet, nära stöd från samordnande staber, lärande från forskning och erfarenhet, helhetssyn och medledarskap, fokus för den vi finns till för och positiva förväntningar på omgivningen.

– Medledarskap är ett begrepp jag älskar. Det betyder inte att man som chef inte är chef. Chefen kommer ändå alltid ha en speciell roll, bland annat som paraply och väggröjare. Men medledarskapet sätter ansvar på alla att förbättra verksamheten. Alla kan och bör vara ledare – formella eller informella – och ta initiativ och ansvar för helheten.

Louise tar också upp vad tillit inte är. Det är inte

blomsterspråk eller några abstrakta värdeord. Det är heller inte "leaderism" och synen på att cheferna ska fixa allt. Tillit ska heller inte ses som ökade krav utan resurser: "vi litar på att ni fixar detta, vi har tillit till er". Och till sist, tillit ska inte innebära att ledningen vilar, att nu ska vi inte störa. Ledningen ska vara en facilitator som skapar förutsättningar för och servar kärnverksamheten.

Tillit genom hela kedjan och samverkan över gränser

– "Bostad först" är ett bra exempel på hur man visar tillit genom hela kedjan ner till brukaren. Istället för att människor ska klara av massa saker, tar man bostaden först. Det blir bättre för alla. Vem hade trott att man skulle våga göra något så drastiskt?

Louise tar också upp självvald inläggning inom psykiatri som ett exempel på tillit. Den upplevda tryggheten som kommer när patienter själva kan skriva in sig vid behov, har lett till färre vårdnätter.

För att kunna samverka över gränser och inte fastna i stuprör behöver vi stärka relationerna, jobba med kollegialt lärande och luckra upp administrationen. Vi kan också införa plattformar för att ta vara på medarbetares idéer och visseblåsare.

– Tillit föder tillit! Det handlar om ett tillsammansperspektiv och om att göra varandra bra, snarare om än en jakt på syndabockar. Vi behöver jobba på ett bättre sätt – det är en ödesfråga för socialtjänsten, avslutar Louise.

.....
Text: Jenny Asp, textkonsult
Foto: © Mark Harris, Frozetime

SEMINARIETEXTER

Vi har anteckningar och bildpresentationer från de flesta seminarier. Anteckningarna är samlade här och de bilder som föreläsarna visade hittar du på socialchefsdagarna.se. Kontakta oss på info@socialchefsdagarna.se om du har några frågor eller om du saknar något.

Barnrättsskydd i ett internationellt perspektiv

Emma Fall, JP Infonet, jurist med huvudsaklig inriktning på social- och familjerätt, offentlighet och sekretess samt förvaltnings- och kommunalrätt.

Emma Fall, juridisk rådgivare hos JP Infonet, berättar att föreläsningen vi ska få lyssna till idag sker med anledning av lagändringarna i LVU. Sedan 1 september 2019 har nya regler införts som medger omhändertagande i vissa internationella situationer.

Emma kommer först att titta på hur det såg ut tidigare och belysa problemen som uppstod med hjälp av olika kammarrättsdomar. Sedan kommer Gustaf von Essen att ta vid och förklara de nya lagändringarna och tillämpning gällande dessa.

Bryssel II-förordningen och Haagkonventionen

Gällande domsrätt för svenska domstolar finns det nationella och internationella regler att förhålla sig till. Internationellt har vi Bryssel II-förordningen och lagen om 1996 års Haagkonvention. Haagkonventionen är inkorporerad som lag, precis som barnkonventionen ska bli. Alla EU-länder har skrivit under Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention förutom Danmark, det betyder att för Danmark gäller 1980 års Haagkonvention. Domsrättsreglerna i Bryssel II-förordningen och Haagkonventionen 1996 överlappar varandra.

Enligt Bryssel II-förordningen är huvudregeln att domstol och myndighet i den medlemsstat där ett barn har hemvist vid tidpunkten när talan väcks är behöriga. Det här betyder att svenska domstolar och myndigheter kan i förhållande till andra stater fatta brådskande beslut, exempelvis om omedelbart omhändertagande.

Hur definiera hemvistbegreppet?

Hemvistbegreppet enligt EU-domstolen är inte identiskt med den svenska betydelsen. EU-domstolen säger det ska ta fasta på barnets fysiska närvaro och att barnets närvaro inte ska vara tillfällig eller sporadisk, exempelvis en semester.

Artikel 13.1 i Bryssel II-förordningen säger att domstolarna och myndigheterna i den stat där barnet befinner sig har allmän behörighet om barnets hemvist inte kan fastställas. Om barn har blivit olovligt bortförda finns det detaljerade bestämmelser i artikel 10 och 11. Andra undantag finns i artikel 12, 13.2 och 15.

Inte heller i 1996 års Haagkonvention är hemvistbegreppet definierat, men det utgår såsom i Bryssel II-förordningen utifrån de faktiska förhållandena. En person anses ha sin hemvist där hen har sina primära intressen,

en semester anses alltså inte vara tillräcklig.

FRÅGA FRÅN PUBLIKEN: Vad gäller för Danmark, som inte är med i Bryssel II-förordningen?

SVAR: Då gäller 1980 års Haagkonvention. Före 1 september 2019 var det dock svårt för Sverige att omhänderta ett danskt barn.

Enligt Bryssel II-förordningen finns det ett utrymme för svenska domstolar och myndigheter att fatta brådskande beslut, dessa beslut är då interimistiska åtgärder. I brådskande fall går Haagkonventionen in då det är en nationell rätt i Sverige. Så även om svenska domstolar saknar allmän domsrätt finns detta utrymme som möjliggör brådskande ärenden, men hur såg det ut enligt LVU före den 1 september 2019?

Före 1 september 2019 saknades det stöd i den svenska materiella rätten, dvs. LVU. Bestämmelsen om omedelbart omhändertagande har nämligen kunnat tolkas på så sättet att ett omedelbart omhändertagande endast får ske med stöd av svensk lag, dvs att den unge kommer att kunna beredas vård med stöd av LVU. Före 1 september var det helt enkelt upp till de olika kammarrättsförordningarna att tolka LVU.

Fallbeskrivningar om hemvist

Under sin presentation presenterar Emma ett par fall med diskussion kring begreppet hemvist. Ett av fallen hon nämnde var i Göteborg där en flicka med fransk födelseort enligt svensk polis och socialnämnden troddes vara i behov av vård enligt LVU.

Det fanns två personer som sa sig vara hennes vårdnadshavare men inte kunde bevisa det. Förvaltningsrätten bedömde dock att flickan inte behövde vård enligt LVU då det inte kunde uteslutas att de som påstod sig vara vårdnadshavare inte var det. Det fanns även en del uppgifter som talade för att franska myndigheter ville omhänderta henne. Dessa omständigheter gjorde att hemvisten inte bedömdes vara Sverige och att hon därför inte kunde beredas vård enligt LVU.

Fallet kom sedan till kammarrätten där det framkom flera otydliga uppgifter såsom hur hennes sociala- och familjeförhållanden såg ut i Frankrike, hur länge hon varit i Frankrike samt vad hon ens gjorde i Sverige. Hur det egentligen var med flickans hemförhållanden och hemvist, blev därför väldigt otydligt. Utifrån dessa uppgifter bestämde kammarrätten att beslut om vård enligt LVU

kunde tas av svensk domstol så länge hon var i Sverige, enligt artikel 13.1. Artikel 13.1 är den artikel i Bryssel II-förordningen som säger att beslut i domstolar eller myndigheter får tas av ett land där barnet befinner sig om hemvisten inte kan bevisas.

Utifrån de case som Emma Fall redovisade syntes ett mönster i var problematiken kunde ligga. Den större problematiken låg i 6 § LVU där det blev en konflikt kring formuleringarna ”kan beredas” eller ”behöver beredas vård”. Det behövde därför tydliggöras då det ska finnas så få otydligheter som möjligt när det kommer till tvångslagstiftning.

Förändringar i LVU

Gustaf von Essen tar sedan över och börjar med att informera om de skillnader som skett i LVU. De största förändringarna har skett i 6–6 a §§, 7–9 §§ och 9 a–9 b §§ i LVU, därefter har sedan mindre ändringar skett i 34–35 §§, 39 § och 41 § LVU samt 18 § LAFD för att komplettera de större ändringarna som gjordes i LVU. Han förklarar att eftersom dessa paragrafer trädde i kraft 1 september 2019 finns det inte några domar som visar tolkningen i praktiken, så det är något framtiden kommer att utvisa.

Förändringarna gjordes i huvudsak för att tolkningsfrihet i lagarna inte ska vara så fria som de varit tidigare, för att minimera risken för felaktiga beslut har därför ovan nämnda paragrafer tillkommit.

Paragraf 6 a § tydliggör vad svensk domstol eller socialnämnd kan göra om otydligheter kring hemvist råder. Där tydliggörs även åldersgränsen för dessa situationer, som är 18 år istället för 20 år som i 6 § LVU. Det blev 18-årsgräns för LVU i 6 a § då 18 år är gränsen som de satt i Haagkonventionen och Bryssel II-förordningen för omhändertaganden.

Denna paragraf möjliggör ett interimistiskt beslut till dess att behöriga myndigheter tar över utredningen.

Gustaf lyfter upp problematik som uppmärksammas om det finns risk för någon form av parallella system i detta när exempelvis socialnämnden kan anse den minderårigas hemvist vara Sverige, medan domstol gör motsatta bedömningen. Han förklarar då att detta undviks då domstolen har det slutgiltiga ordet, *jura novit curia*, domstolen känner lagen bäst.

I den nya 9 a § är det en viktig betoning på ordet ”tillfälligt” som förts in för att tydliggöra att beslut enligt den här paragrafen ska vara interimistiska, om omhändertagande skett enligt den nya 6 a § LVU.

Genom att föra in begreppet ”tillfälligt” läggs vikt på att komma i kontakt med den minderårigas hemvist så att ansvarigt land kan ta över vården. En åhörare i publiken frågar om det finns en skyldighet att inom en viss tid ta kontakt med det berörda landet, något som Gustaf förklarar med att processen kring barnets utredning ska ske så snabbt som möjligt enligt lag för att behöriga landet ska kunna utföra en utredning. Generellt har det inte skett någon större förändring kring handläggningstiderna förklarar Gustaf.

Vården som ges ska inte vara mer än nödvändig och bedömningen av hur länge vården ska gälla görs av socialnämnden, det finns dock inga tydliggöranden hur denna bedömning ska göras.

Utifrån 9 b § LVU ska inte barnen vara omhändertagna längre tid än nödvändigt. Om barnet har varit omhändertaget under en längre tid så kan Sverige komma att bli barnets hemvist, något som gör att Sverige har det juridiska ansvaret och blir det behöriga landet.

En fråga uppkommer om det ligger i ansvariga landets intresse att ta över utredningen, om dem väntar ut en viss tid så kommer barnet enligt lag tolkas som Sveriges ansvar. Gustaf förklarar att det kan vara svårt med samarbete mellan länder inom en viss tid och olika länder har olika förhållningssätt till detta. Han påpekar att i dessa processer samarbetar Utrikesdepartementet (UD) med socialtjänsten där UD kan ligga på myndigheterna i det berörda landet att ta sitt ansvar, något som underlättar socialtjänstens arbete.

.....
Text: Olivia Johansson och Johanna Mikkelsen Strömstedt,
socioinomstudenter, Umeå universitet

Brister och risker i boendemiljö

Sofia Wallström generaldirektör IVO, Rebecka Forsberg projektledare IVO, Maria Hellström enhetschef inom omsorg och funktionshinder i Härnösands kommun. Moderator: Anders Kandelin, kommunikationschef IVO.

Den övergripande fråga som kommer att diskuteras på seminariet är: Hur kan man arbeta och leda för att skapa en trygg och säker hemmiljö för personer med funktionsnedsättning, med insatsen boende enligt LSS eller personlig assistans? Frågan ställs med anledning av uppmaning från IVO om verksamheternas behov av förbättring.

LENA HOLMLUND från arrangören FSS inleder och presenterar moderatorn **ANDERS KANDELIN** som hälsar deltagarna välkomna. Jobbar till vardags som kommunikationschef på IVO. Han menar att vi är alla delar av ett och samma system, tillsammans för brukarna. Frågan för dagen kommer ge upphov till många andra frågor.

REBECKA FORSBERG presenterar sig själv. Berättar om sitt projekt som hon leder för att utveckla brukarnas boendemiljöer.

SOFIA WALLSTRÖM presenterar sig själv. Hon har tidigare varit generaldirektör för TLV (Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket), har lång bakgrund inom staten, suttit i departement. Har jobbat som särskild utredare och tittat på mycket styrningsfrågor. Just nu tittar hon på frågor om sjukhusbyggen (Nya Karolinska). Hon är också jurist med en större del omsorgsfrågor kopplat till hälsa och sjukvård samt socialtjänst.

Från Socialchefsdagarna 2019 vill hon ta med sig följande: ”Det är så många områden som är representerade och jag vill möta människor där jag kan sprida vad jag gör och lyssna in genom att lära känna.” En ”lärakänna-ambition” med fokus på att bygga kontakter.

Vad hoppas Rebecka Forsberg få ut av dessa dagar? Det är även hennes första deltagande på Socialchefsdagarna. ”Vill ta med hem hur vi tillsammans i IVO kan öka förtroendet hos brukare, hur ska vi jobba för att uppnå en god miljö för brukare?”

REBECKA BERÄTTAR LITE KORT om tillsynen om boendemiljö (tolv kommuner och 25 verksamheter har man tittat på). Hur är tillsynen upplagd och vilka resultat har man sett?

FILM MED CITAT FRÅN BRUKARE tagna ur verkligheten: ”Personalen skämtar och använder ironi.” ”Mer resurser som har rätt kompetens.” ”Personalen säger saker som gör mig ledsen.” ”Mer tid för aktiviteter.”

Varför har IVO valt just detta område? Denna grupp ökar, över 28 000 personer har den här insatsen. Därför är det viktigt att titta på ett systematiskt kvalitetsarbete för att minska riskerna. En utsatt grupp utan möjlighet att få sin röst hörd.

Vad är den allra viktigaste orsaken? Dom behöver vår hjälp, och klagomålen ökar till IVO, 34 klagomål per månad. Det är en trend man inte vill se.

Moderatorn pekar på ett behov av verktyg i ett tidigt skede för att undvika att missförhållandena blir så stora att det går ut över brukare eller personal.

Vilka typer utav brister kan man se? (Se PP uppmärksammade brister)

Syftet med förstudien till tillsynen var att öka brukarnas möjligheter att få sin röst hörd. Vad upplever de för brister? Stöd, medbestämmande social samvaro, etc. Bristerna som visas var det man fick med sig i förstudien innan tillsynen. En riskbaserad tillsyn anses vara viktigt.

ÄR DET NÅGOT BRISTOMRÅDE SOM FÖRVÄNAR? Rebecka svarar att trenden med övergrepp är oroväckande, har ökat markant från personal. En negativ trend. Frågan är: Vad är det man ser? Är det okunskap eller vad handlar det om? Ingen analys kring orsakerna har gjorts. Men en kvalificerad gissning är bristen på personal och kompetens. Bemöts man på ett olämpligt sätt finns det risk att man tar till utåtagerande beteenden, våld.

PUBLIKFRÅGA: Kan det finnas för blandade behov på boenden som ger upphov till övergreppen?

Ja, svarar Rebecka, om behoven är vitt skilda så behövs mer kompetent personal, men helst ska behoven hos boende vara ganska lika.

PUBLIKFRÅGA: Finns det en riskstruktur på olika boenden? Och vad gör vi åt det? Behövs grundkompetens eller spetskompetens?

Rebecka svarar att brukare med olika behov kräver större kompetens hos personalen för att bemöta dom. Utbildad personal och mer anpassade boenden vore önskvärt. Man vill gärna bo med likasinnade.

Den systematiskt teoretiska grunden

(Se PP) Enligt den metoden så krävs det att man har ett fungerande arbete kring området. Modellen är modifierad för att passa till IVO. Det räcker inte med processer och rutiner, man måste jobba med systematiskt kvalitetsarbete och titta på frågorna ständigt. Man vill inte bara hitta brister utan dessutom hitta orsaker. I förstudien fångade man in det väsentliga för brukarna och tog det in i tillsynen.

Hade det någon faktisk betydelse att utgå från brukarens upplevelser?

Det blev en mer träffsäker tillsyn.

TILLSYNSNIVÅERNA MICRO, MESO, MACRO ger olika resultat. Vi har pratat med brukare och skickat enkäter till gode män. Finns det en samsyn i problematiken? Det går att få svar på genom dialog.

Eftersom organisationer blir mer komplexa kommer vi kanske bedriva mer utav den här typen av tillsyn där man tittar på systemet?

Jo, eftersom bristerna återkommer kanske det beror på andra orsaker utanför själva verksamheten. Vi vill komma tillbaka till brukaren och få dom att ha det bättre. Alltså fina processer och rutiner i all ära men upplever brukarna att det blivit bättre? Vi vill ha en verksamhetsutveckling. Rebecka säger att IVO kan vara en katalysator som hjälper verksamheterna se orsakerna.

Seminarievärden Lena Holmlund ställer en fråga: Jag är nyfiken på mikro-meso-makro-nivåerna: Tittar ni på konsekvenser utifrån vad brukaren har för möjlighet att få hjälp?

Rebecka svarar: Vi har tittat på hur brukarna får hjälp från övriga instanser, psyke, primärvård, tandvård. Vi har samlat in data om hur de upplever men inte orsaker till varför de upplever som de gör.

Sofia Wallström svarar: IVO har ett regeringsuppdrag, hur kan IVO bidra till omställningen ”god och nära vård”? Första december ska ett svar skickas till regeringen kring hur IVO kan bidra.

Vad har Rebecka sett hittills? Systematiskt kvalitetsarbete! Verksamheter i allmänhet är duktiga på att ha en struktur för samverkan med hälso- och sjukvård och andra instanser MEN när det kommer till utvärdering och förbättring ser man brister i tillsynen. Vad innebär personalbrist för brukarna? Har man gjort egenkontroller där man faktiskt kontrollerar rapporteringsskyldigheten kring lex Sarah? Nämnden underrapporterar. Systematiskt kvalitetsarbete är kärnan i att upptäcka vad som brister och förebygga det, menar Rebecka.

Vad tänker Sofia Wallström när Rebecka berättar om tillsynen? Många beståndsdelar återkommer, riskbaserad, en mer verksamhets- och situationsanpassad tillsyn. Involvering för patient och brukare.

Vad tänker Sofia angående inriktningen? Regeringen har under olika faser tyckt att saker och ting inte varit bra. IVO är bara sex år gammalt. Regeringen uttryckte en stor förhoppning. Ett brett mandat ges. I denna decentraliserade vård- och omsorgsvärld ser staten sitt behov att ta ansvar. IVO ska inte bara granska utan också bidra (seminariedeltagarna nickar instämmande).

IVO:s potential att utveckla tillämpningen av uppdraget tas emot väl. Man får inte ha en repressiv kultur, IVO ska bedriva sin verksamhet i en lärande ton för att behålla fokus på brukarna. Här kommer behovet av dialog in.

”Om det inte når fram till brukaren finns det ju inte. En värld med framtida påfrestningar, det handlar om att var och en av oss måste fundera på hur man kan nå längre. Samarbete och förtroendekapital efterlyses bland de som möter varandra. Gapet mellan hur det är sagt att det ska vara och hur det faktiskt är kommer öka. I det gapet möts verksamheterna, då måste man hitta bättre sätt att mötas.”

Det är viktigt att IVO förstår verksamheternas utmaningar. Det måste vara verksamhetsanpassat för att nå ett mål tillsammans. Det händer mycket i omvärlden. Som tillsynsmyndighet måste man vara med på banan.

Moderatorn vill hålla sig kvar vid den genomförda tillsynen och presenterar Maria Hellström: Hon arbetar som

verksamhetschef i Härnösand för omsorg och funktionshinder. Hon började i mars och blev glad när hon fick brev från IVO. Två verksamheter skulle besökas. Veckorna rullade på och besöken skulle ske i mitten av maj.

En dag i april fick Maria ett samtal och förstod av innehållet att hon skulle ha mycket att göra framöver. Det som beskrevs var missförhållanden vid en av gruppbostäderna, kränkningar och verbala hot, sexuella anspelningar. Initialt chocktillstånd. När inspektörerna intervjuar Maria får hon frågor och hon ger en bild av de fungerande gruppbostäderna också. Arbetsrättsliga åtgärder. Maria vill få implementeringen att fungera.

Hur tänker Maria framåt? Vilka åtgärder? Förutom utredningen så har man tagit ett helhetsgrepp, 22 gruppbostäder och 11 dagliga verksamheter. Vara närvarande och föra dialog. Inte affärsidé utan värdegrund. Som kollega ska man säga till om något som inte är bra uppstår. ”Dysfunktionella strukturer”, det som inte syns. Upptäcker man sådant måste man agera, ställa frågor på djupet? Det räcker inte med allmängiltiga screeningfrågor, man behöver andra som brukaren har förtroende för. Om man inte vill äta i matsalen på två veckor, eller något annat som avviker från det normala, kan det vara ett uttryck för att nånting inte är som det ska.

Moderatorn undrar om det är så lätt att ställa dom djupare frågorna som Maria efterlyser: ”Det är bara att se hur svårt det kan vara att få ut någonting från sina barn.”

Seminariedeltagarna får diskutera med varandra om de brister som tagits upp och Marias exempel. Finns några framgångskoncept? Anders samlar in förslag och presenterar på skärmen.

Så anser Socialchefsdagarnas deltagare att man kan reducera riskerna:

- Hos mig har vi regelbundna dialogmöten med fokus på kultur och mål.
- Öka handledning och se till att det finns kontinuerligt.
- Delaktighetsmodellen är ett bra verktyg! Funcamodellen och brukarrevisioner är också mycket bra och kraftfulla verktyg.
- Utbildning i pedagogik och stöd i implementering.
- Diskussioner inom verksamheter kring vad skulle kunna vara en lex Sarah i vår verksamhet. dvs ligga steget före.
- Jobba med egenkontroll och värdegrund
- Kompetensutveckling utifrån brukarnas behov

En chef från Göteborg: ”Det är svårt att få personal med tillräcklig kompetens, cheferna kan själva se vilket behov personalen har. Stödpedagoger används och utbildas först. Vi har tagit fram utbildningsmaterial för personal.”

En chef från Frösunda: ”Värdegrunden är att kunden bestämmer, man ser en skillnad att kunderna får bestämma och våga säga nej. Det gör att man upptäcker på ett tidigare stadium om saker inte fungerar och kan vidta åtgärder. Frösunda har en bascertifiering för personal.”

Text: Emanuel Nyström och Samuel Jonsson Pettersson, socionomstudenter Umeå universitet

Arbetet och den stressrelaterade ohälsan

Professor Ingibjörg H. Jónsdóttir, verksamhetschef vid Institutet för stressmedicin, Hälsan och stressmedicin, Västra Götalandsregionen

FSS vice ordförande Kerstin Lidman introducerar:
Begreppet ohälsa blir större och större. Svårt att ta på, vi alla är bekymrade. Vårt största folkhälsoproblem. Ingibjörg Jónsdóttir är här för att prata om det.

Ingibjörg H. Jónsdóttir: Trevligt att vara här, jag prioriterar det här då ni är en viktig grupp jag vill träffa. Jag jobbar som professor och verksamhetschef vid institutet för stressmedicin i Västra Götalandsregionen.

Dirigenten Marit Strindlunds tal är viktigt. Vi har kämpat länge för att ta oss dit vi är idag med kvinnligt ledarskap. Det finns inga självklarheter. Vilka bilder jag kommer visa här idag beror på vilka uttryck ni ger och vad jag känner för.

Största forskningsgruppen om psykisk ohälsa

Min forskning sträcker sig från ledarskap till organisation. Sveriges och även internationellt största forskningsgrupp när det kommer till psykisk ohälsa. SVT och TV4 har nästan slutat svara mig då de är less på att jag påpekar felaktiga uppgifter.

Det här förbannade ordet stress, kan vi vara överens om att vi använder det så lite som möjligt. Stress är ett svårlöst problem som skapar andra problem.

Vad ska vi göra åt det här?

Det klassiska uttrycket ”jag har mycket att göra”. Är det så att ditt uppdrag är för stort eller har du inte rätt förutsättningar för att klara av uppdraget? Analysera var stressen kommer från.

Tabletter, mindfulness och fågelkvitter kommer inte lösa problemet. Inspirationsföreläsare som pratar om stress kommer inte hjälpa dina medarbetare. Ta inte in någon som kommer och pratar om stress för 50 000. Ta in mig istället.

Stress är människans biologiska och psykologiska reaktion på olika påfrestningar – stressorer som aktiveras.

Vissa upplever saker som jobbiga, andra inte. Allt har att göra med vad individen har i ryggsäcken. Stressreaktionen avgörs av bland annat exponering, vår tolkning av situationen och vår förmåga att hantera den situation vi uppfattar.

Vilken situation utlöser stress?

Fundera över situationen som utlöser stress. Vad kan man göra för att lösa det? Jag rekommenderar att vara glad åt det du hinner med på jobbet. Jag hinner inte allt, kanske 10–15 procent av det jag ska hinna på en dag. Vi måste lära oss andas in och andas ut.

Exponering för problemet --> symtom på utmattning --> sjukskrivning

Sjukskrivningsmättet går att mäta på 30 olika sätt, hur ska du veta vilket du ska använda? De som är sjukskrivna är redan borta, se till att inte fler blir sjukskrivna. Det ligger på organisatorisk nivå, inte på individen. Ta tag i vad som gör att sjukskrivningar sker inom organisationen. Tro inte att mindfulness och inspirationsföreläsare ska hjälpa.

Exponeringen för problemet --> symtomen, olika typer av symtom.

Vi har mätt olika typer av obalans mellan ansträngning och belöning, orättvisa och rättvisa för att finna faktorer som påverkar symtomen.

Jag har träffat ledare som säger ”det kan inte bero på arbetet, det har vi inte förändrat sen femtitalet”.

Har man mycket att göra har man ett arbete, har man lite att göra byter man jobb eftersom vi blir uttråkade. Det är så vi människor fungerar.

Beror det på kön eller miljön?

När man mäter stress måste man se på sektorer – inte arbetet. Kön har inget att göra med stressnivån. Stressen beror oftast på arbetsmiljön. Arbetsmiljöenkäter är bra om man ställer frågor som är relevanta för 2019 och de sektorer man ska mäta på. Man kan inte mäta stress på en sektor med gamla allmänna frågor. Frågorna måste anpassas så de är relevanta.

En tydlig koppling ses mellan arbetsmiljö och risken att påbörja en sjukresa med en psykisk diagnos.

Stress är inte heller kopplad till ett kön. Stressen inom vården har inte att göra med att personalen är just kvinnor, utan att personalen råkar vara kvinnodominerad inom detta stressiga yrke. Det är förhållandevis fler kvinnor som råkar befinna sig inom situationer och yrken som är stressigare. Det hade varit så lätt om det hade varit så att man hade kunnat ge kvinnorna lite mindfulness så hade det blivit bra – säger Ingibjörg mycket skämtsamt.

Offentlig sektor ofta den mest problematiska

Vi har undersökt 100 patienter, 50 utan och 50 med utmattningssyndrom. Få män söker hjälp för det men vi har lyckats skrapa ihop några. Dessa undersökningsspersoner är högutbildade (chefer, psykologer, högt uppsatta osv.). De har inte problem för att pojkvännen gjort slut osv. Det är vanligt att det handlar om problem i den privata relationen (t.ex. skilsmässa) eller vård av anhörig. MEN det handlar inte bara om familjerelationer, om du har ett bra jobb där du trivs kommer du klara dig. De som söker hjälp har problem både i familjen och inom arbetet. Offentlig sektor är ofta den mest problematiska. En dålig arbetsmiljö kan inte bortförklaras med ”hen skiljer sig”.

Jag rekommenderar att ni läser *De effektiva – en bok om varför välfärdens medarbetare går sönder* (Åsa Plesner och Marcus Larsson).

Unga mår sämre pga bristande introduktion

Bristande introduktion på arbetsplatser gör att unga mår sämre. Vi 50/60-talister kan inte stå och säga ”det är väl ingen skillnad från min tid” för det är det. Vi förväntar oss att vi ska kunna kasta in de unga på arbetsplatsen och att de ska kunna arbetet. Det är viktigt att ge tid till utbildning och en bra introduktion. Det lönar sig i längden för organisationen.

Är det någon grupp jag ska prioritera och spendera två dagar i Umeå för så är det er. Jag tycker ni socialchefer är en otroligt viktig grupp och ni gör ett fantastiskt arbete.

Mindfulness i all ära, men ...

Vad har vi gjort för att minska stressen? Vi har riktat pilen åt det håll vi kan. Mindfulness minskar stresssymptomen tillfälligt men inte de arbetsuppgifter som gör att du inte hinner med och därmed inte de långsiktiga symtomen. HR måste skärpa sig – det måste även vi chefer för att hjälpa våra medarbetare och varandra.

När vi tittade på verksamheter som har över 10 procents sjukfrånvaro – vad hittade vi?

- Hög omsättning av chefer
- Otydliga mål – det SKA vara tydligt! Ni har inte tid för tydlighet.
- Brist på tillit
- Dålig kommunikation och tillit mellan olika professioner
- Oklart mandat – ta besluten om du kan!
- Oklara roller
- Dålig kommunikation mellan olika chefsled
- Oklara rutiner
- Oklara rutiner kring schemaläggning
- Otydlig arbetsbeskrivning
- Orimlig administrativ börda, inget stöd

Dessa faktorer hade stor påverkan på stress hos personalen. INGET AV DETTA KOMMER LÖSAS MED MINDFULNESS, FÅGLAR ELLER DROPPAR!

Vi försöker bota sånt som inte finns där egentligen. Vi måste gå till botten med vad som är problemet.

”Tärtan”. Dessa bitar är sånt vi måste se över

- psykosocial arbetsmiljö,
- samhällsutveckling,
- subtila faktorer,
- den totala arbetsbördan,
- ”triple burden”

Kvinnors och mäns lika villkor

Vi kan inte stå och vara förvånade över varför unga tjejer är utmattade. Vi har en tid där kvinnor kräver att få vara med på lika villkor. Vi har en grupp som vill vara med och hitta sin plats. Men motståndet är stort. Kvinnor möter ständigt sexuella trakasserier och liknande i arbetet. Även manliga sköterskor får mycket kommentarer från äldre kvinnliga sköterskor. Kan vi inte bara vara snälla med varandra?

Om en man skulle ta lika mycket ansvar som kvinnor skulle stressen vara mer jämnt fördelad mellan könen. På grund av att kvinnan tar mer ansvar även i hemmet upplever kvinnor ofta mer stress än män.

Vi måste börja vara snälla med varandra på arbetsplatsen. Det kan förklaras med att otydliga arbetsbeskrivningar gör att man blir sur och grinig.

I kvinnodominerade sektorer är det sådär med stöd-funktioner. Man förväntas vara snäll och ta hand om allt. Får inget stöd från teknik. I de mansdominerade sektorerna finns stöd hela vägen upp till politiken.

Ni chefer är Lagerbäck (fotbollstränare) och de som är på planen är medarbetarna. Varje hjälpt individ är ett mål. Men en hörna, en inspark osv är också bra. Det är en insats från medarbetaren.

Ett strategiskt partnerskap mellan chefer, företagshälsovården och HR kräver;

- tydliga roller
- förtjäna tillträde
- förstå varandras logik
- tydlig dialog
- ömsesidig tillit.

Spelarna (medarbetarna) måste känna att det lönar sig att få hjälp från bänken (chefer, FHV, HR). Känna att det för spelet framåt, för alla. Det ska löna sig att be om hjälp. Men det behövs tydlighet.

Utmattning håller i sig länge

De mest framträdande symtomen vid utmattningssyndrom är energibrist och kognitiva störningar. De flesta går runt med sina symtom ett till två år innan de upptäcks. Genom att fånga upp i tid och hjälpa är du en bra chef och ger ett bra stöd till dina spelare.

En grupp som har kvar utmattningssyndrom efter sju år och vi vet inte varför de håller i sig så länge.

Avslutningsvis: Prata inte om ordet stress, skippa inspirationsföreläsare, se till organisatoriska frågor! Var besvärlig, kräv tydlighet och mandat och detta är INTE en könsfråga.

FRÅGOR

Jag jobbar som controller inom Falun kommun. Du pratar om mått inom organisationen, kan du utveckla det?

Ha kvar sjukskrivningsmättet, där ni har medarbetarenkäter så är de måtten också bra. Personalomsättning går helt i hand med arbetsmiljö. En bra arbetsmiljö gör att personalomsättningen minskar.

Jag tänkte återkomma till antal medarbetare man kan ha under sig, vad rekommenderar du?

En otydlig men tillräckligt bra forskning visar på att vid 35–40 personer går det en gräns om man jobbar inom komplexa organisationer. 10–15 personer är ett rekommenderat spann. I en organisation avverkade man tre kompetenta kvinnliga ledare och vid den fjärde insåg de att uppdraget var omöjligt. Detta är kostsamt!

.....
Text: Sanna Kasos, socionomstudent, Umeå universitet

Samverkan och förebyggande arbete i gemensamt välfärdsperspektiv

Micael Säll-Lindahl, regionpolischef i region Nord

Micael Säll Lindahl, regionpolischef i region Nord höll ett seminarium på Socialchefsdagarna 2019 om vikten av att tänka nytt när det gäller att bekämpa och förebygga brott.

Varför fungerar inte längre det gamla sättet att arbeta brottsförebyggande?

Skillnaden nu är att allt är sammankopplat i realtid – genom internet och sociala medier. Det är inte underrättelsetjänster som är bäst på att förutspå omvälvande händelser utan det sker via nätet.

Vad spelar världspolitiken för roll i det våldsförebyggande arbetet?

Det sprider sig, sociala fjärilseffekter. En händelse på en plats ger påverkan på en annan plats. Världen har blivit mer komplex.

Tidigare var sammanhangen lokala och ”stabila”. Idag sitter saker och ting ihop i hela landet och även över nationsgränser, och är påverkbara på ett helt annat och mer komplext sätt.

Organisering sker inte längre i hierarkier som vi varit vana vid, idag är det nätverk.

Det är inte en organisation utan är ett organiskt nätverk. Dvs den fylls på hela tiden även om du plockar bort personer genom att sätta dem i fängelse. Det innebär en helt ny operativ verklighet att hantera där vi tillsammans måste se till att nya personer inte kommer in i ”nätverken”.

Viktigt att värna det finstilla i samhällskontraktet, att graden av social tillit är avgörande för en fungerande demokrati.

Vi blir produkter av det samhälle vi lever i och förtroendet för statsmakten är avgörande för tilliten mellan människor. Det är en av de mest gränssättande faktorerna och därmed är tilliten en av de viktigaste tillgångarna i förebyggande arbetet.

Sverige ligger högt. 85 procent i icke-korruption, på en delad tredje plats när världens länder rankats. Vi måste ha värdemätare, ”bygger detta tillit?” Vi måste behålla trovärdigheten för att värna tilliten.

En stor del av arbetet har, och utgår fortfarande från ett ärende i taget och att var del gör sitt. Men dagens logik är att ett nätverk måste bekämpa ett annat nätverk!

Det vi borde göra är att skapa gemensamma lokala lägesbilder i kommunerna (nationellt), normalisera utbytet av information (inte bara via chefer), bygga förtroende för varandra.

Vi behöver agera samordnat, lita på varandra på alla nivåer för att skydda systemen som är till för att skydda

medborgarna. Samverkan på operativ nivå behövs, även lokalt med alla myndigheter. Samverkan på operativ nivå är viktigare än chefsnivå, det räcker inte med fina överenskommelser.

Det kommer att krävas en utökning av myndighetsgemensamma satsningar mot organiserad brottslighet byggd på starka relationer, kommunikation och mer delad information.

Text: Inger Fröman och Petra West Stenkvist, FSS

Digitalisera socialtjänsten – vad är grejen egentligen?

Kalle Pettersson, Pani Hormatipour och Marta Nannskog, Sveriges Kommuner och Landsting

Föreläsarna, som kommer från SKL, berättar att digitaliseringen av socialtjänsten är en het fråga idag. Varför socialtjänsten ska utveckla digitaliseringen är för att den ska göra det bättre för alla professionella samtidigt som klienterna kommer känna sig mer inkluderade. Det skulle resultera i att vi som välfärdssamhälle kan ta hand om fler människor.

Idag har vi mycket data sparad men det problematiska är hur vi analyserar informationen. Detta kommer digitaliseringen kunna hjälpa oss med, vilket på sikt kommer resultera i att vi kan lägga mer tid på våra brukare och sedermera öka kvaliteten på administrationen.

En av fyra personer anser idag att kommun och landsting lever upp till deras förväntningar på digitala lösningar.

Stort engagemang i landet

Föreläsarna berättar att de märker av ett stort engagemang runt om i landet och ser att uppslutningen för den här typen av seminarier är häpnadsväckande stor. Idag går stora resurser åt digitalisering och just teknik är något som vi alltid kan utveckla och bli bättre på.

SKL har som uppgift att stödja och bidra till att utveckla kommuner och regioners verksamheter. SKL fungerar som ett nätverk för kunskapsutbyte och samordning, SKL:s roll är att ge service och professionell rådgivning till tjänstepersoner och förtroendevalda i kommuner och regioner.

Exempel på stöd och insatser är

- Dela Digitalt, en portal för samverkan, erfarenhetsutbyte, samfinansiering och gemensam verksamhetsutveckling inom offentlig sektor. Den finns för att man ska hitta andra. Vill man bli inbjuden finns ett kontaktcenter.
- familjehemsverige.se – till invånarna, man testar sig själv om man vill bli familjehem, här kan även kommuner se vilka familjer som passar.
- Taligenkänning – det går tre gånger snabbare att registrera om man lär sig hur det fungerar, visar studier som har gjorts.

Ett utvecklingsarbete är att arbeta liknande som i 1177-appen. Det är en fråga som är aktuell just nu men det går diskussioner om det verkligen är rätt forum?

Papper i massor

Idag arbetar många kommuner och landsting med gamla system som kräver mycket pappersanvändning. Men SKL vill skapa en framtid där papper ej behöver användas både ur ett miljöperspektiv och ur ett bekvämlighetsperspektiv. Vissa kommuner har redan börjat arbeta med program där brukare kan läsa om tidsbokningar och anteckningar från tidigare besök. Detta bör ses över hos alla kommuner och det måste tas ett gemensamt beslut hur vi ska gå från

all pappersanvändning till att använda våra smartphones och mail mer. Detta är vad brukarna vill, detta är vad miljön behöver.

Marknaden idag – har fyra stora olika aktörer (som levererar olika digitala lösningar) som vi samarbetar med idag, dock har utvecklingen gått för långsamt vilket vi jobbar på idag. Vi vill inte ha modellen där alla kommuner sitter var för sig... idag har vi sex olika system där systemen ändå ser väldigt likadana ut, det är inte bra ur ett ekonomiskt perspektiv. Dock finns ingen quickfix, måste hitta framtidens digitalisering. Vi ser att några kommuner och aktörer behöver våga testa tillsammans och ta steget, det är väldigt dyrt om kommunerna var en för sig ska utvecklas inom området.

Vad kan NI som socialchefer göra?

Finns ingen quick fix, måste se till ett långt perspektiv. Alla saker tar tid, vad kan vi göra redan idag för att minska på ex pappersförbrukning är något som ni alla kan tänka på.

Enligt föreläsaren Kalle handlar detta om att förändra ett arbetssätt, denna förändring måste skapas av professionen. Dels måste det komma någon form av lagstiftning, det kommer inte ske av sig självt. Det andra är att bygga vidare på det som socialtjänstarbetarna brinner för, vilket är att skapa det maximala värdet till brukaren eller klienten.

Kalle tar upp exempel på hur de arbetar i Helsingborg, vilket innebär att öka tillgängligheten för invånarna. Dagens ungdomar har många gånger sociala relationer mer över nätet är i det verkliga livet. Därför behöver den digitala tekniken utvecklas. Kalle tror då att socialtjänsten skulle få en helt annan kontakt med brukare/klienter, dessa skulle då bli ett aktivt subjekt till myndigheten. Mervärdet hos brukaren/klienten blir då större.

Brukaren göra en del av arbetet

Kalle menar även att mkt av socialsekreterarens arbete kan göras av brukaren själv (exempelvis svara på frågor/fylla i formulär över nätet), man får in brukarens perspektiv och avlastar samtidigt socialsekreteraren, det skulle bli mer effektivt både för klienten och yrkesutövaren.

Idag mäter socialtjänsten många gånger kvantitet före kvalitet, antalet utredningar går före innehållet i utredningarna. Föreläsaren anser då att vi tappar värdet hos klienten/brukaren

Det är lite som att socialtjänsten fungerar som banken gjorde förr, klienterna får komma vardagar mellan 8 och 15. Nu för tiden kan bankens kunder sköta sina ärenden digitalt istället för att ta sig till banken. Och det är lite åt det hållet vi vill med socialtjänsten. Vi vill knyta samman fysisk relation med digital teknik, alltså digitalisera socialtjänsten.

Hörnstenar

Digiteamet i Helsingborg vill digitalisera socialtjänsten.

Laglighet och lämplighet är några hörnstenar, man får inte bryta mot lagen och lämpligheten handlar om att människor måste använda den teknik som erbjuds, speciellt de professionella.

Entreprenörer måste fortsätta utveckla sina produkter och visa att de är användbara, lätta att lära sig och att de fungerar.

Det finns en gråzon när det kommer till digitalisering av socialtjänsten. Inte allt som ryms inom dagens lagstiftning. Entreprenörernas engagemang i frågan om att utveckla bättre verktyg i denna fråga är inte så stort. Det handlar inte om ren ovilja, men man har inte tiden att testa nya saker och idéer på marknaden idag.

Viktigt att chefer inom socialtjänsten ser fördelarna med en digitaliserad socialtjänst och det är det som Digiteamet i Helsingborg försöker få dem att förstå.

Vinnova jobbar med att få med så många kommuner som möjligt, de erbjuder verktyg i allt från LSS, ekonomiskt bistånd, unga samt vuxna. Det har fått en deadline på två år att kunna skapa bättre digitala lösningar.

IVO, Socialstyrelsen och andra drivande aktörer.

.....
Text: Jon Söderberg och Niklas Fransson, socionomstudenter, Umeå universitet

Ensamkommandes hälsa i Norden

Ove Ledin, Sveriges kommuner och landsting, Nina Rehn Mendoza, forskare på Nordens välfärdscenter och Mikaela Andersson, socialsekreterare i Vänersborg kommun.

Ove Ledin, som arbetar för Sveriges kommuner och landsting, inleder seminariet. Han förklarar att denna föreläsning kommer fokusera på ensamkommande flickor och förklarar att det kommer betydligt färre ensamkommande barn nu i jämförelse med flyktingkrisen år 2015. I år har det kommit lika många som under 2006, prognosen säger 1 000 barn men det är mycket som tyder på att det är färre än så.

Totalt har cirka 20 000 barn kommit hit till Sverige de senaste åren. Av dem är det ungefär en fjärdedel av barnen som är flickor, vilket är en ökning från tidigare år. I augusti i år var hela 38 procent av de ensamkommande barn som kom hit flickor. Det är också fler yngre barn som kommer hit nu för tiden.

Varför anvisas det så många barn på anknytning?

Statistik visar att ensamkommande flickor som kommer till Sverige anvisas betydligt oftare på anknytning. Det är vanligt att flickorna får bo hos någon släkting (t.ex. faster/farbror, moster/morbror, kusin). Ett problem som förekommer är att både barnen och släktingen känner en stark lojalitetsplikt gentemot sin släkt/ familj, då det är vanligt inom vissa kulturer att ”man tar hand om varandra”. Anknytningarna har dock allt för ofta visat sig vara svaga och detta har i vissa fall påverkat omvårdnaden om dessa barn.

Faktorer som missgynnar integration

I många anknytningsfamiljer/hem är även den mottagande slakten eller släktingen ny i Sverige. Detta innebär ofta att kunskapen om det svenska språket är bristfälligt eller ibland till och med helt obefintligt. Kunskapen om svensk kultur, rättssystem, jämställdhet mellan män och kvinnor samt barns skolplikt finns inte alltid i hemmen (av naturliga skäl, eftersom de är nya i Sverige). I många fall har familjerna inte heller hunnit etablera sig på den svenska arbetsmarknaden och är därmed bidragsberoende.

Detta är faktorer som missgynnar de ensamkommande flickornas integrering i det svenska samhället och risken är därmed stor att de inte får samma utvecklingsmöjligheter som de som inte blivit anvisade på anknytning.

För många med anknytningsanvisning

Justitiedepartementet tyckte att det var för många barn som anvisades på anknytning. 62 procent uppfyllde inte målen (främst flickor).

Från och med i sommar har Migrationsverket ett nytt sätt att bemöta anknytningsanvisning. Om man kommer idag och har en medsökande med sig kan den medsökande personen vara ens anknytningsperson (även om det är en vän som följer med). Kommer man istället ensam är det socialtjänsten på kommunen som gör den första

bedömningen om var man ska hamna/slussas vidare. På så sätt utreder socialtjänsten barnets (eventuella) anknytningsperson och utifrån denna utredning bedöms om den anknyttande personen är lämplig i omvårdnaden kring det ensamkommande barnet.

Socialstyrelsen har statistik på hur ensamkommande barn placeras i Sverige. Av de ensamkommande som kommer till Sverige är en tredjedel barn. Av barnen är det fler flickor som bor i familjehem än pojkar. Var tredje flicka blir placerad i nätverkshem (hälften så många som pojkar).

Det går sämre för ensamkommande

Stockholm universitet har gjort en forskningsstudie och följt ensamkommande barn mellan 2003 och 2014. Resultatet av studien blev att det går sämre för ensamkommande barn jämfört med hur det går för barn som fötts i Sverige (inhemskt födda). Av dessa ensamkommande barn går det generellt sämre för pojkar än flickor, exempelvis i skolan. Om vi däremot jämför ensamkommande personer och inhemska personer med samma utbildningssituation går det lika bra för dem.

Vi kan också se att utbildningsbakgrunder är av stor betydelse för hur det kommer att gå för de ensamkommande barnen i framtiden. Vidare går det att se att det går sämre för ensamkommande barn som återförenas med sina föräldrar/familjemedlemmar i jämförelse med barn som inte träffar sin ursprungsfamilj igen.

Svårare att integreras som kvinna

Det är svårare som nyanländ kvinna att integreras i samhället, framförallt för dem som inte har något jobb här i Sverige eller inte har någon utbildning. Dessa kvinnor gifter sig och får barn tidigare, men forskning visar även på att de skiljer sig tidigare jämfört med kvinnor som fötts i Sverige.

Nordens välfärdscenter

Nina Rehn Mendoza, forskare på Nordens välfärdscenter berättar om Nordens välfärdscenter som är de nordiska regeringarnas samarbete, en institution med stort och brett mandat att arbeta med välfärdspolitik. De arbetar mycket med välfärdsteknologi, integration, funktionsnedsättningar och folkhälsa samt samlar nordisk kunskap och erfarenhet för att ta reda på vad som fungerat och inte. De tittar även på metoder och tillvägagångssätt som kan användas av civilsamhället för att arbeta med integration/segregation.

Stöd till utrikesfödda kvinnor att etablera sig på arbetsmarknaden

En av de största och viktigaste frågorna som arbetet just nu kretsar kring är arbetet med utrikesfödda kvinnor och hur stödet kan utformas för att ge dessa kvinnor möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Det är också viktigt att belysa och studera de fördelar som finns med att få in utrikesfödda i kommunerna och glesbygden.

Det ligger också vikt i att utforma samt se över de insatser och stöd som de utrikesfödda familjerna kan få, olika preventiva insatser samt hur civilsamhället kan vara till stöd för de utrikesfödda som kommer hit till Sverige. För de utrikesfödda som kommer till landsbygden har det visat sig att integrationen ofta går bättre i jämförelse med de som kommer till storstäder.

Forskningsläget för ensamkommandes hälsa svagt

Nordiska rådet har efterfrågat en kartläggning hur ensamkommandes hälsa ser ut, där den psykiska hälsan prioriteras framför den fysiska även om båda är viktiga. De vill framförallt kartlägga skillnader mellan pojkar och flickor, då detta tidigare inte gjorts. De fokuserar på alla fem nordiska länderna (Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige). Rapporten kommer i början av 2020.

Finland har nästan inte några studier alls som berör ensamkommandes hälsa, bortsett från några enstaka handböcker. Sverige och Norge har däremot registerdata över enskilda ensamkommande där de kan följas in i vuxenlivet. I Sverige finns det dessvärre väldigt lite forskning kring ensamkommande flickor. ”Ensamkommande” sätts ihop som en och samma grupp och ser inte till dess kön, ålder eller ursprungsland, vilket gör det svårt att dra slutsatser kring forskningen.

Vad vi vet:

Enligt KI-rapporten om den psykiska ohälsan och suicid är ensamkommande pojkar från Afghanistan överrepresenterade bland dem som begått självmord.

Depression, ångest, PTSD m.m. är väldigt vanligt förekommande bland de ensamkommande barnen.

Riskfaktorer för psykisk ohälsa

Asylprocessens längd är ofta helt avgörande när det kommer till att de utrikesfödda ska drabbas av psykisk ohälsa, eller att deras psykiska ohälsa förvärras. En asylprocess som pågår under ett år är hanterbar, men ett år är en maxgräns för vad individerna klarar av utan att den psykiska hälsan ska bli alltför påverkad.

Antalet omlokaliseringar/flyttar är också avgörande för de ensamkommandes psykiska hälsa, där maxgränsen ligger på fyra stycken omlokaliseringar. Fler än fyra ökar riskerna för en förvärrad psykisk ohälsa.

Det är också givet att vad personen bär med sig i ryggsäcken, olika livserfarenheter och trauman har stor inverkan på den psykiska hälsan.

När det kommer till forskning finns det väldigt lite studier om vilka insatser till ensamkommande som har effekt på den psykiska välmåendet. Befintliga studier utgår från ett sårbarhetstänk, trauman och riskfaktorer till

resiliens och coping. Framförallt finns väldigt lite studier om hur utvecklingen ser ut över tid, dvs longitudinella livslopsstudier (frågeställningar som Hur går det för de ensamkommande när de blivit vuxna? Hur går det på arbetsmarknaden, med studier, integration, familj och annat på lång sikt?)

Migrationsforskning i Norge

Nina berättar vidare att Norge har ett stort nätverk för migrationsforskning. Där har man sett att hela 50–70 procent av de ensamkommande barnen lider av allvarlig PTSD. Nytt just nu är att de har utvärderat en ny behandlingsmetod (TRT) från USA som är gjord för att behandla just PTSD. Denna metod går ut på att lära ut olika tekniker till den drabbade och att de genom detta själva ska kunna hantera de trauman som de bär med sig. Exempel på verktyg kan vara ”Hur ska jag hantera mardrömmar för att få bättre sömn?”

Metoden har visat sig ge ett mycket gott utfall för dem som lider av PTSD. Det goda resultatet gäller endast de som redan har fått sitt beslut om att få stanna. För de personer som fortfarande väntar på beslut har behandlingsmetoden TRT istället varit helt verkningslös. Orsaken till att behandlingen är verkningslös för den sistnämnda gruppen är för att de fortfarande lever i oro och stress vilket gör det svårare att ta till sig de verktyg som ges.

Både för- och nackdelar med att placera flickor i nätverksfamiljer

Mikaela Andersson, förste socialsekreterare i Vänersborg har tidigare arbetat i Trollhättan med inriktning mot migration och ensamkommande. Hon berättar att det finns både fördelar och nackdelar med att placera flickor och barn inom deras nätverk (nätverksfamiljer). För många av flickorna är det tryggt att få bo hos släktingar som har egna erfarenheter av att bo i ett nytt land och vet hur det är att komma som nyanländ till Sverige.

Skyddsfaktorer

Skyddsfaktorer/fördelar med nätverksfamiljer är att många som kommer från andra länder och som har flyttat hit till Sverige har ofta större förståelse för hur det är att komma som ny till Sverige och de är därför mer lämpade att ta hand om flyktingbarn. För många familjer ses det också som en självklarhet att ta emot släktingars barn, en större självklarhet än att ta hand om ett annat fosterbarn. Det är en större trygghet för flickorna att bo med närstående och det är också bättre möjligheter för dessa flickor att återfå kontakten med deras ursprungsfamiljer.

Risker

Risker med nätverksfamiljer är att få av dem är integrerade i välfärdssamhället och på arbetsmarknaden. Många bor smått (trångbodda) och bor i kommuner i socialt utsatta områden. Många nätverksfamiljer har en stark lojalitet med flickornas ursprungsfamiljer och det kan finnas bakomliggande orsaker till att flickan ska placeras hos just dem. Till exempel kan nätverksfamiljen och

ursprungsfamiljen ha gjort en överenskommelse om att flickan ska gifta sig med nätverksfamiljens son, vilket är något som inte alltid flickorna är medvetna om.

Det är också svårt för socialtjänsten att ta reda på sådana orsaker i förväg på grund av att flera nätverksfamiljer inte identifierar sig med socialtjänstens uppdragstagare utan ser i första hand att de tar hand om en släkting. Eftersom en del nätverksfamiljer inte identifierar sig med socialtjänsten kan det försvåra arbetet för socialtjänsten med dessa familjer.

Psykisk ohälsa tabu

Merparten av nätverksfamiljer har sitt ursprung i Somalia och psykisk ohälsa är högst tabubelagt. Antingen anses man som frisk eller galen och det finns inget där emellan. Det blir, på grund av detta, svårt att erbjuda kvalificerat stöd till dessa familjer eftersom psykisk ohälsa inte talas om och att må dåligt psykiskt är starkt kopplat till skuld och skam.

Det finns även skillnader i det sociala livet utanför hemmet i dessa familjer jämfört med familjer som vuxit upp i Sverige. Många av de ensamkommande flickorna som bor i nätverksfamiljer behöver gå hem direkt efter skolan och har inte i samma utsträckning tillgång till vänner och sociala aktiviteter som de ensamkommande pojkarna. De ensamkommande pojkarna har i sin tur större frihet och självbestämmande.

Våga ställa känsliga frågor när tilliten etablerats

För att motverka riskfaktorerna görs uppföljningar och tät kontakt med både flickorna och deras nätverksfamiljerna är viktigt. Det hålls också möten på olika arenor eller olika sammanhang/konstellationer för att bygga en starkare tillit till familjerna och flickorna.

Det är viktigt att utredningarna görs ordentligt och för att kunna göra det är det viktigt att våga fråga svåra och mer känsliga frågor, vilket är enklare när tilliten är starkare. För att flickorna ska må så bra som möjligt läggs det stort fokus på deras nätverksfamiljehem. Det görs grundliga utvärderingar kring familjehemmen och vid behov kan socialtjänsten erbjuda kompletterande bistånd i form av föräldrastöd till dessa familjer.

Det är viktigt att socialtjänsten inte tummar (är slarviga) på kriterier som de annars kan godkänna vid andra situationer/för andra familjer. Det finns bland annat en familjehemsutbildning som de råder/föreslår att familjerna går på. Det finns också utbildningen "Ett hem att växa i", som är anpassad för nätverksfamiljer samt "Välkomsten och socialtjänsten angående att vara en bra skolförälder". "Ett hem att växa i" har Socialstyrelsen tagit fram. Den är nätverkshemsanpassad och gjordes i samarbete mellan socialtjänsten i Göteborg och socialtjänsten i Trollhättan och har varit mycket uppskattad av nätverksfamiljerna.

FRÅGA FRÅN PUBLIKEN: Vad gör ni ifall ni inte har kunskatt utreda ordentligt?

SVAR FRÅN MIKAELA: Om vi ser att det finns vissa luckor i familjen så kan vi erbjuda familjebehandling och familjestöd i hemmet. Vi har även gett familjerna råd att

gå utbildningar, bland annat utbildningen "Hur är det att vara skolförälder i Sverige?".

Viljestarka flickor med mycket i bagaget

Det läggs också mycket fokus på flickorna. De är starka, viljestarka och underbara flickor som har mycket i bagaget. I arbetet med dem är relationsskapandet extra viktigt och det är också viktigt att avdramatisera arbetet med dem för att bygga en god och trygg relation.

Det finns även här kompletterande bistånd i de fall där socialtjänsten inte kan räcka till, för att öka integration och bryta isolering. Till exempel finns det ungdomsbehandlare och kontaktpersoner. Det läggs också stor vikt att uppmuntra till och möjliggöra aktivitet, så som simskola, idrottsaktiviteter, feriepraktik etc.

Efter att flickorna har flyttat från nätverksfamiljerna, exempelvis om de har blivit återförenade med deras ursprungsfamiljer eller har flyttat hemifrån, är det bra med fortsatt kontakt med dem för att det mentala stödet fortfarande ska finnas kvar. De blir då erbjudna eftervård i form av ett kontaktbistånd. Framförallt på grund av att det är mycket ansvar som läggs på flickornas axlar när ursprungsfamiljerna kommer till Sverige, flickorna får visa dem runt och vara stort stöd i deras integreringsprocess in i det svenska samhället. Eftervården erbjuds för att underlätta så mycket som möjligt för flickorna.

Projektet Integrera mera i Trollhättan

År 2017 startades ett projekt på en fritidsgård i Trollhättan som heter "Integrera mera" som var ett projekt för ensamkommande barn. Dessvärre kom det bara pojkar och inga flickor och därför skapades ett till "Integrera mera" som riktade in sig på ensamkommande flickor i åldrarna 13–17 år.

För att göra flickorna medvetna om projektet blev lösningen att ta kontakt med flickornas familjehem för att ge familjehemsföräldrarna information om projektet. Att familjerna blev informerade gjorde att förtroendet för projektet och arrangörerna ökade. Steg två var att anordna en gruppträff med fler ensamkommande flickor och ta in deras önskemål och se vad för intressen de hade.

Idag kommer alla flickor i åldrarna 13–17 år, inte bara ensamkommande flickor. Projektet har fått mycket god uppmärksamhet och det är idag ett forum för dialog där de pratar om olika ämnen genom fritidsaktiviteter. Att lära sig och ta del av nya saker är lättare samtidigt som man gör något man är intresserad av.

Under seminariet visas en kort video om projektet "Integrera mera". Flera flickor berättar i videoklippen att det är svårt att komma hemifrån och göra saker om inte socialtjänsten först har skapat en god relation med deras nätverksfamiljer. Flera flickor förklarar också att man utgår från roliga saker (fritidsaktiviteter) och utifrån det skapar ett forum för dialog, där möjligheterna att prata om politik, religion och annat ges utrymme. Detta görs i samband med aktiviteterna, vilket är väldigt roligt tycker flickorna.

Samordnad utveckling för god och nära vård

Anna Nergårdh, särskild utredaren Utredningen Samordnad utveckling för god och nära vård. Från projekt OSKAR: Susanne Klingstedt, områdeschef/verksamhetschef Högsby hälsocentral, Region Kalmar län. Teresa Tolic-Trossmo, socialchef Högsby kommun.

Anna Nergård har lett utredningen sedan den påbörjades i mars 2017. Det ursprungliga uppdraget var en "modern, jämlik, tillgänglig och effektiv vård med fokus på primärvården". En av de stora och ännu inte hanterade utmaningarna inom vården är psykisk ohälsa och cancerbehandling. Idag förväntar vi oss en hälso- och sjukvård som hänger ihop och som är begriplig. De flesta vi möter har kronisk sjukdom, långvarig sjukdom och komplexa tillstånd och dessa behov är inte dagens sjukvårdssystem byggda för att hantera

Primärvård är den vårdnivå som möter invånarna i första steget och den hanteras av både kommunen (25 procent) och regionen (75 procent).

Egenvårdsmöjligheterna är oändliga i det uppkopplade samhället – men ökad tillgänglighet kräver också ökad förmåga att värdera, sortera, och hantera informationsöverflödet.

Vi behöver flytta oss från byggnader, hierarkier, organisationsstrukturer till en "personcentrerad vård".

Några utgångspunkter i uppdraget

- Dialog med "ALLA" intressenter (huvudmän och övriga = ALLA).
- Ändamålsenlighet med öppen och sluten vård
- Samverkan region och kommun – inklusive planverktyg (SIP, patientkontrakt, vårdplaner). Här behöver vi (alla huvudmän) göra det mer begripligt för den som behöver vården.
- Nationella taxan
- Ny vårdform för lättare psykisk ohälsa.

Anna poängterar vilken stor aktör kommunerna är som hälso- och sjukvårdshuvudman (25 procent av all offentligt finansierad vård).

Den enskilt största utmaningen är kompetensförsörjningsutmaningen. Utredningens förslag ska därför stödja ett hållbart arbetsliv och Anna poängterade att förslagen i utredningen behöver förverkligas på nationell, regional och kommunal nivå.

Exemplet Oskarshamn:

Tillit och förtroende och "brukaren i fokus" i allt det vi gör tillsammans (region och kommun). På lokal nivå finns bedömningsteam.

En inbjudan från Oskarshamns sjukhus ledde fram till Projekt Oskar.

Varje vardag genomförs ett videomöte mellan olika professioner inom slutenvård, öppenvård och kommunen där patientens behov av stöd synliggörs. Positiva effekter: Alla hör allt samtidigt. Inga långa mejlkonversationer, inga missförstånd och tidsåtgången är i genomsnitt fem minuter per patient.

Framgångsfaktorer

- Tillit till varandra vilket skapas genom att bygga relationer
- Tillsammans över huvudmannagränserna med en öppen kommunikation
- "Håll i och håll ut"
- Stygruppen har varit viktig för detta
- Fokus på person och inte organisation
- Från fragmenterad värdeskapande tid till samlad dito. Den tidigare modellen (med stuprör och mejlväxling mellan stuprören) tar minst fyra timmar per patient
- Tvärprofessionella team
- God möteskultur
- Nyfikenhet och positiv inställning till förändring och utveckling.

Vinsterna

- Minskat antal utskrivningsklara dagar
- Personcentrerad närsjukvård
- Korta ledtider
- Gemensam målbild för alla vårdgivare
- Strukturerat och effektivt arbetssätt
- Ökat samarbete som ger förståelse för varandras förutsättningar
- Att tillsammans successivt utveckla en gemensam plattform för digitala möten.

Planeringen framåt

- Hembesöksteam, breddinförande under hösten
- Vision och värdegrund
- Digitala lösningar
- Instruktionsfilm och patientbroschyr
- Spin-off effekter – lokala utvecklingsarbeten
- Västerviks sjukhus och fler kommuner som är på väg in i samarbetet.

En följeforskning följer utvecklingsarbetet (Linnéuniversitetet) vilket också varit värdefullt för det ständigt pågående utvecklingsarbetet/lärandet.

Text: Lars Liljedahl, FSS

Att samverka i komplexa ärenden

Kristina Engwall, docent och chef FoU Södertörn. Åsa Bringlöv, fil. kand. och forskningsassistent FoU Södertörn.

FoU Södertörns uppgift: Bidra till utveckling av socialt arbete. Jobbar med olika studier. Just nu mycket kring SiP. Jobbar med utvärderingar bl.a. Signs of Safety. Övergripande fråga: Hur kan vi samverka kring barn med funktionsnedsättning i socialt utsatta familjer? Särskilt intresserade av vilka hinder och möjligheter som finns gällande samverkan.

KRISTINA ENGWALL är chef för FoU i Södertörn. Hon är docent i historia och skrev sin avhandling kring funktionshinderområdet. Efter avhandlingen jobbade hon på Institutet för framtidsstudier. Jobbar främst inom funktionshinderfrågor idag.

ÅSA BRINGLÖV har funnits på flera olika FoU-enheter under lång tid. Tittat på stora satsningar under nittiotalet, först jämställdhet mellan könen för att följas av mycket kring etnicitet etc. Har studerat otroligt många samverkansprojekt inom många olika områden. Främst inom missbruk, där fokus legat på samverkan mellan landsting och socialtjänst.

LSS som fyrkantig lag med tio instanser. Det finns ingen familjebehandling inom LSS då får man vända sig till andra lagar.

Studien är baserad på två fallbeskrivningar

FALL 1: Treårig pojke med autism och en mamma med egna svårigheter pga ätstörningar. Det senaste som hänt i familjen är hot om vräkning. Förskolepersonalen har kontaktat mamma och berättat om hennes son som biter andra.

FALL 2: 14-årig flicka med lindrig utvecklingsstörning. Mamman är apatisk och pappan jobbat otroligt mycket. Har mycket stöd från socialtjänsten, man har en ”hemma-hos:are”. Pappan är rädd att flickan vistas i fel miljöer. Ansöker om avlösning från LSS.

Metod

Fem personer jobbar med studien och vid varje gruppintervju fanns en från FoU som kunde mycket om funktionshinder och en som kunde mycket om barn och unga – dessa modererade konversationerna. Materialet analyserades och diskuterades utifrån syftet. Upptäckt: Vart tog barnen vägen? Var fanns barnperspektivet?

Brister i samverkan ger stora konsekvenser där man missar barnen. Ur detta kom några dilemman fram. Ett av dem: Var problematiken en konsekvens av funktionsnedsättning eller den sociala problematiken?

Mamman med den treåriga pojken tolkar man olika. Är mamman trött för att hon behöver avlastning eller ska man se hennes närhet till kollaps som en riskfaktor för att hon inte kan klara av föräldrauppdraget?

Man uppmärksammar inte att barnet har en funktionsnedsättning och kan få hjälp via LSS, på grund av tunnelseende.

FRÅGAN UPPSTÅR - VEM SKA GÖRA VAD? En LSS-handläggare undrar varför hon ska gräva vidare? LSS är en liten del av det sociala stöd som finns.

Att tillhöra LSS-personkrets är inte samma sak som att man kan få stöd.

LSS kan tillskrivas negativa egenskaper om ansökan om avlösning inte beviljas.

LSS-handläggarna utreder vad det är som skapar merjobb hos föräldrarna på grund av funktionsnedsättningen, medan barn och unga tittar efter vad individen faktiskt klarar av.

Många föräldrar med barn med funktionsnedsättning kan själva ha en funktionsnedsättning. Skapar svårigheter att ansöka och få hjälp.

Trots att LSS-handläggare inte jobbar med att utreda föräldrarförmåga är de kanske de första som upptäcker att det är något som inte fungerar. Frustration väcks om en LSS-handläggares orosanmälan inte tas vidare.

HINDRANDE KONSTRUKTIONER I LAGSTIFTNING för samverkan som bygger på olika rationaliteter: IFO har en logik och LSS har en annan. Korta insatser krockar mot ett livslångt. Gemensamt är att man har föräldrarna som samarbetspartners. Tydligt blir att föräldrarna är i fokus, därför att för att möjliggöra insatserna måste man ha relation till föräldrarna. En inriktning i Sveriges sociala arbete är att man ger familjestöd. Det handlar om att tillsammans inom familjen lösa problemen. Om det inte funkar går man in med tvångslagstiftning. Att man jobbar mycket med föräldrarna kan en risk skapas där man inte anmäler för att rädda relationen.

Kristina säger att barnet försvann trots att LSS och SoL betonar barnets bästa. FoU såg att diskussionerna i fokusgrupperna handlade mest om föräldrarna och insatser riktade mot dem. Anmärkningsvärt är att man inte i någon grupp föreslog att man ska prata med barnen. Okunskapen uppstår kring frågan vem som ska prata med barnet? Är det en social utsatthet hamnar det hos barn och unga för dem inte har kunskaper men det säger också LSS-handläggare.

Man kan fundera varför särskilt utsatta barn är mer utsatta än andra barn? Att ha ett barn med funktionsnedsättning kan kräva mycket tid och omsorg vilket kan skapa mycket stress. En stor förståelse finns från professionella att det kan vara så, därför väljer man att orosanmäla i mindre utsträckning.

FÖRÄLDER SOM FÖRÖVARE men också den som ska föra talan, problematiskt och en orsak till utsattheten.

Barnen är utelämnade till sin omgivning på ett otäck sätt. Samverkan viktigt! Mot bakgrunden av studiens resultat blir det särskilt viktigt att man samverkar.

Detta säger socialförvaltningen. Olika lagar för ögonen, det blir svårt att mötas på grund av detta. Speciellt ett

glapp mellan föräldraperspektivet och barnperspektivet då de möts.

Forskning kring samverkan

Ordet lämnas till Åsa Bringlöv. Forskning kring samverkan presenteras. ”De organisatoriska mellanrummen uppstår då samordnade aktiviteter uteblir.”

Man kanske inte har rutiner för att uppmärksamma ett visst problem, säger Åsa. Det kan tyckas adekvat att ha funktionsuppdelningen men det uppstår stuprör.

Hur såg det ut i kommunerna? Ser varandra som motparter, inte samarbetsparter. Många hade dåliga erfarenheter av samverkan trots en vilja att samverka. Aktiva ställningstaganden saknas. Motsättning mellan samverkan och ekonomi. En utbredd upplevelse att samverkanspartners vill skjuta över kostnaderna till den andra.

VAD GÖR DET SVÅRT FÖR SAMVERKAN? I FoU:s studie utgår man från en modell som utgörs av de tre S:en = Styrning, Struktur och Samsyn, tre kuggar i samma hjul.

Åsa redogör djupare för samverkansmodellen. Finns det ett aktivt ställningstagande och engagemang från alla olika ledningsnivåer, för samverkan?

Får man inte till de tre S:en då tenderar samverkan att bli personbunden. Det blir sårbart om det bara hänger på att man känner någon i den andra organisationen. För personkännedom är en färskvara, menar Åsa. I studien upptäckte man brister på samtliga nivåer. Men två kommuner skiljde sig, en liten och en stor. Åsa presenterar resultaten från dessa.

LILLA KOMMUNEN: Informell samverkan men också överenskommelser och samarbetsavtal. Ekonomin utgjorde inte något hinder för samverkan. Väggarna mellan olika budgetområden är inte lika tjocka menar en från denna kommun. Den fysiska närheten från golvet till politiska rum. Exempel från diskussionerna hos fokusgrupperna presenteras. Sammanfattningsvis: Den lilla kommunen hade mycket gratis.

STORA KOMMUNEN hade inte så mycket gratis. Stora svårigheter som bidrog till att man utarbetade en modell. En arbetsgrupp tillsattes för att bestämma hur detta arbete skulle göras. Skillnader klargjordes kring enheternas olika uppdrag. Modellen har levt i tio år och lett till ett bättre samarbete.

Dessa olika kommuner har gemensamma nämnare (se presentationsbilder)

Slutsatser i korthet (se presentationsbilder).

En fråga om exempel kring ekonomiska lösningar som Åsa svarar på: Om man gör en placering på ett hem kan man se ett behov ... I den stora kommunen kunde man gå in och finansiera.

En fråga om hur arbetet med modellen kunde se ut i den stora kommunen: Man hade gemensamma dagar där man jobbade med den efter ett grundligt arbete. Men det tar tid att bilda en gemensam kunskap och att upprätthålla eftersom personal byts ut.

Ge ungdomarna en chans! Systematisk målgruppsbedömning för rätt insats

Ett samverkansprojekt mellan FSS och Statens institutionsstyrelse. Marie Frenidin, projektledare SiS. Sandra Mecleod, leg. psykolog SiS. Katarina Munier, enhetschef Stockholms stad

Samverkansprojektet om systematisk målgruppsbedömning för rätt insats kom till när det handlade om vården kring ungdomar. Hur ser vårdkedjan ut? Hur kan vi bidra till detta?

Projektet började planeras under 2018 utifrån en gemensam viljeinriktning mellan SiS och Föreningen Sveriges socialchefer om att få till en effektivare, mer kunskapsbaserad vård anpassad till behoven hos såväl ungdomarna själva som kommunerna. Tyvärr har vi nog alla inom projektet erfarenheter av kostsamma insatser som varken motsvarat behov eller som följts upp över tid.

Vi ville både träffas men också se hur det ser ut i praktiken. Projektet har funnits i kommuner i hela Sverige, och i små och stora kommuner, för att få större spridning.

Bakgrund till projektet samt hur samverkan sett ut

Inläsning, väntan och förvaring är beskrivningar som återkommer från ungdomarna. Man är där och väntar på att få ta sig därifrån. ”Varför lyssnar ingen på mig?” ”Säg bara vad jag ska göra för att ta mig härifrån!” Beskrivningarna från ungdomarna är oroväckande.

Det är intensivt och många gånger kaotiskt att veta vad man ska göra med ungdomen. Tack vare det här samverkansprojektet har man möjlighet att sätta sig ner och prata med ungdom, socialtjänst, skola och föräldrar för att komma fram till en behandling.

Många behöver hjälp med rutiner som dusch, kläder osv. Med vad som ska hända efter akutplaceringen väntar man ofta med. Det här är akutplaceringar.

2017: kösituation när man sökte till en SiS-plats. SiS behövde göra något för att hjälpa ungdomar med de problem de sökte sig till oss med, även på en samhällelig nivå. Det gäller också att kunna skilja ut vilka som har mest nytta av en sådan placering och vilka som i stället kommer att ”smittas”, dvs. smittas av de redan placerades beteende.

Akutavdelning - målgruppsbedömning

Det gäller att hitta den behandlingsform som passar för ungdomen. Behandlingen får inte vara en belastning. Behandling sker på akuttjänsten de första 14 dagarna. Bedömningen om behandling ska ske i samverkan med utredare på socialtjänst och SiS. De behandlingar som det kan sluta med är SiS behandling, öppenvård, familjehem, HVB, stödboende.

Genom att göra ungdomen delaktig i utredningen får de en större känsla av sammanhang och känner att de blir hörda och lyssnade på. Se ungdomen i sitt sammanhang, inte bara det aktuella problemet utan olika kretsar runt hen så som vänner, familj, intressen. Man ser även till risk

för återfall, beslutsstöd. Senare tids forskning har visat på skolans centrala del i ungdomars hälsosammanhang. Dessa delar ska tas med i bedömningen.

Psykolog, sjuksköterska, socionom och person från skolan (syv, elevhälsa) är med i bedömningsteamet för att snabbt kunna komma fram till en passande behandlingsform.

Pilotprojektets omfattning

- Fem ungdomshem
Johannisberg, Ljungaskog, Nereby, Råby och Tysslinge
- 89 ungdomar akutplacerade i minst 14 dagar har genomfört målgruppsbedömning
34 flickor 55 pojkar
48 skolpliktiga 41 ej skolpliktiga
6 ensamkommande

Uppföljning är viktigt – och det är resultat från uppföljningen vi kommer att ge er här. Vi har gjort enkäter, ringt upp och frågat om man har fått nytta av målgruppsbedömningen.

Målgruppsbedömning

Ungdomar mår ofta dåligt av ovetskap. Det är en grupp som sällan har psykologkontakt efter den första bedömningen.

1. När jag får reda på att en ungdom hamnar på vår avdelning tar jag kontakt med socialtjänsten och kollar huruvida det är lämpligt med målgruppsbedömning. Inte alltid det är lämpligt. Kan ha tackat ja till annan plats eller vara under annan utredning.
2. Teammöte. En lärare, en psykolog, en socionom. Det är viktigt att de läst in sig på området som är viktigt för just den här ungdomen. De diskuterar vad som är lämpligt för ungdomen. Sedan träff med ungdomen om vad denne anser lämpligt.
Samtal med ungdomen
 - a) Psykologen – gör en bedömning huruvida den psykologiska biten ser ut.
 - b) Socionom – intervjuar föräldrarna för att få deras bild av hur de anser att barnens behov ser ut samt hur de sociala bitarna ser ut.
 - c) Lärare – tar kontakt med tidigare skola. Gör bedömning hur behovet ser ut för utbildning nu.
3. Psykolog som bestämmer hur det ska sluta baserat på olika behov.

En sammanfattning görs av riskfaktorer och behov. Målgruppsbedömningen beskriver de insatser som ungdomen anses behöva.

Fallet med ”Stina Stensson” delas ut så att åhörarna kan läsa. Beskriver att Stina hade ett missbruk som var värre

än de tidigare trott. Bedömer att hon behöver frihetsberövad placering. Utredning och nära samarbete med socialtjänsten behövs här. I efterhand är hon tacksam. I början var Stina och hennes mamma inte fullt positivt inställda till placeringen men de hade ändå förståelse för att den behövdes för att fullt ut kunna hjälpa Stina.

Vad tycker ungdomarna om projektet?

Många av ungdomarna känner sig hörda och uppskattar det ökade fokuset som SiS och socialtjänsten ger dem. Många av ungdomarna håller med om att behandlingen och dess innehåll är lämpligt. Dock håller de inte alltid med om rekommendationer som innebär en fortsatt låsbar placering. Många av de föräldrar de mött under projektet uppskattar att få vara en del av det här och få ge sitt perspektiv.

Fler professioner är inne på akutavdelningarna och träffar ungdomarna. Arbete som kräver mycket resurser. Men det är betydande för ungdomarna.

”Det är ett av de mest givande och roliga arbeten jag jobbat med. Hoppas att vi får fortsätta med det i framtiden.” säger Sandra Macleod.

Socialtjänstens perspektiv

Fånga på ett övergripande plan vad som är socialtjänstens ansvar.

Stora utmaningar inför placering, bland annat att en placering är ett stort ingrepp i individens liv, den sker ofta med tvång och det blir nödvändigt att flytta ungdomen från hemmiljön. Den låsta dörren är symbolisk.

”Smittorisken” – medför vidare problem som ungdomen plockar upp under placeringen

Omstart/nystart – förnyad vårdplacering.

Vad ska hända sen?

Det är mycket material som ska skickas in. SiS ringer och vill ha material om ungdomen. Kan vara komplicerat att hinna få in material från olika instanser (skola, BUP) speciellt i nya ärenden samt gamla ärenden som man inte arbetat strikt med.

Bra rapporter och tydligare bedömningar av vårdbehovet. Bra att bedömningen integreras med omdömen från olika professioner till ett gemensamt utlåtande. Bedömningen har inte alltid innehållit någon direkt ny, tidigare helt okänd information om ungdomen utan har mer validerat socialtjänstens kunskap om området.

Samverkan har förbättrats i och med målgruppsbedömningarna. Meningsfull samverkan. Ibland uppstår olika bedömningar om ungdomens vårdbehov. Socialtjänsten följer inte SiS rekommendationer. Hur ska man hantera detta på ett professionellt sätt? En fördjupad dialog mellan SiS och socialtjänsten för att öka förståelsen vore önskvärt.

Kö till SiS medför problem. Man vill ha tempo och att det ska hända något och sen blir man satt i kö vilket resulterar i frustration hos ungdomen.

När man gör målgruppsbedömningen ser man positiva resultat från ungdomen själv. Bedömningen används inte bara långsiktigt utan även i akutplaceringen.

(Visar på PP och läser upp kommentarer från anställda inom socialtjänsten som jobbar med detta.)

Mer förståelse för varandra

Sammantaget kan sägas att tack vare samverkansprojektet har vi gått från en negativ bild av samverkan till en mer positiv bild och mer förståelse för varandra. Svängt från skepsis till något som kan vara lovande.

Så långt som vi nu kommit med vår utvärdering är att målgruppsbedömning är både genomförbart och användbart. Den blir stöd för god samverkan och god dialog. Målgruppsbedömning stärker barnperspektivet genom att ungdomens röst blir hörd. Akuttiden professionaliseras.

Fråga från publiken: Hur ser ni på antalet dygn man är placerad inom SiS?

Det vet vi inte riktigt. Finns absolut tankar om att se över det. Finns ambition om att korta tiden.

.....
Text: Sanna Kasos och Matilda Eriksson, socionomstudenter, Umeå universitet

Ledning och effektstyrning – från sjukdomsfall till utfall

Tomas Bokström, projektledare Social & Health Impact Center, RISE Research Institutes of Sweden.

Tomas Bokström inledde seminariet med en presentation av de verksamheter som han företräder. Tomas själv har drygt tio års erfarenhet av arbete med utveckling av offentlig sektor och har bland annat jobbat på SKL med fokus på psykisk hälsa och sociala investeringar.

Nu jobbar han på RISE (Research Institutes of Sweden) som är en statlig och icke-vinstdrivande organisation som bland annat tar fram praktiska ekonomiska och ledningsverktyg för kommuner och region för att klara de samhällsutmaningar vi står inför och för att bidra till ett mer välmående samhälle. Detta innefattar arbete med att förbättra förmågan att kvalitetssäkrat mäta sociala och hälsomässiga effekter för såväl samhälle som individ och i praktiken brygga över stuprör med empiriska och evidensbaserade interventioner.

Tomas berättar även projektet SHIC, Social & Health Impact Center (där RISE är ägare). De stödjer i sitt arbete kontinuerligt offentlig sektor genom att identifiera och analysera orsaker, analysera, utforma och testa utfallsbaserade modeller för prevention. De vill även ta del av erfarenheter från pågående arbeten i landet och vara med och fundera på nya tillämpningsområden.

Alla aktörer mot samma mål

RISE är nybildat och består av flera olika forskningsinstitut. De vill inte bara nå och jobba med/mot näringslivet utan få ihop alla delar, de jobbar systemmässigt och vill driva innovation. RISE är inte så sektoriserat. Tomas beskriver dem som en stor och kraftfull organisation. De finns på ett tjugotal platser i Sverige och ägs av Näringsdepartementet. Tanken är inte att RISE själva ska ”hålla i massa saker” utan vara ett stöd.

Hälsa går in i alla välfärdssektorer och Tomas menar att det saknas kompetens och därför bildades detta center. Tanken är att vara en ny kapacitet och tillsammans med offentlig sektor testa nya lösningar. Målet är att få alla aktörer att jobba mot ett visst mål!

Bättre lärande om mätning

Andra mål är att generera bättre lärande om tex hur vi mäter och om vi mäter ”rätt” samt att jobba mer med prevention. Centret ägs av staten så det blir ganska mycket nationellt fokus men RISE & SHIC jobba även i världen. Det händer mkt inom t.ex. EU där man har mer fokus på ”social constructions”.

Vinnovastöd

Organisationen får stöd av Vinnova för att etablera centret och man hoppas att vid 2021 vara en del av social utveckling och det så kallade ekosystemet. I dagsläget är de fem medarbetare på centret SHIC + forskare med mätningarna och IT osv.

Sammanfattningsvis handlar RISE och SHIC om; effektiva insatser, standard för mätning av sociala effekter samt utfallsfokuserade modeller avseende kontraktering och upphandling samt spridning och erfarenhetsutbyte med akademi och aktörer i Sverige och internationellt.

Hur styr vi mot bästa möjliga utfall?

Tomas syfte med dagens seminarium är att så klart resonera kring frågan: Hur styr vi bästa möjliga utfall? Syftet är också att ge praktiska exempel och verktyg hur kommuner, regioner och statliga aktörer kan samarbeta och generera kunskap. Tomas vill med sitt föredrag även konkretisera effektstyrning och illustrera hur RISE tänker.

Agendapunkt 1: En utfallsfokuserad offentlig sektor

Vad menar vi med utfallsfokus? Ett svar på den frågan enligt Tomas är att vi måste vara duktiga på att utgå från behov, och från de största behoven.

Viktigt att tänka på att det vi vill göra är att få till stånd positiva förändringar och vi måste komma ihåg vilka finns vi till för. Då är inte målet att trycka in aktivitet (planer och samverkan) hela tiden och glömma det vi vill åstadkomma. Vi vill ha en balans mellan att skapa förändring och att fokusera på t.ex. resurser och aktiviteter.

Ett annat svar på frågan vad är utfallsfokus, är att det handlar om ett tvärsektorielt arbete. Vi måste lyfta blicken. Det är så klart svårt, eftersom vi styrs av egna mål i verksamheten men där har RISE och vi som jobbar inom detta ett ansvar att ha helhet och inte tänka stuprör.

En annan viktig del för en utfallsfokuserad offentlig sektor är lärande! Det handlar om att våga dela med oss av både positiva och negativa erfarenheter. Vi vill driva organisationsutveckling.

Hur når man impact?

För att illustrera hur man når impact så visar Tomas bilden på en ”logikkedja” (se bild 8) som många nog känner igen. Vid en sån här bild (som är tänkt att användas IRL) så försöker man definiera hur man rör sig mot de effekter man vill uppnå och vad man behöver göra då.

För att förstå denna kedja måste vi vara bra på att just förstå behov samt diskutera hur vi definierar olika saker. Sen blir det viktigt att föra en diskussion om hur vi mäter (här ingår även upphandling och kontraktering). Allt detta måste in i hur offentlig sektor arbetar.

Om alla delar i kedjan uppfylls så kan det bli lättare att omsätta och nå impact. Nästa steg är uppföljning (som vi också kallar adaptive management) och slutligen vill vi ju implementera.

Tomas pratar om att det kan vara svårt med impact på individnivå. Det kan vara lättare med en mer långsiktig effekt (sprida lösning, ändra kultur osv) vi kan ändra policy. Tipset här är att helst redan i projektplanering fundera

på hur ska vi SPRIDA, vi vill att det ska komma så många som möjligt till del. Ibland missar vi det, menar Tomas

Det blev en fråga från publiken om begreppet ”impact” (man kände inte igen ordet) och som svar på den så menade Tomas att de engelska begreppen ibland kan vara tydligare. (Impact betyder effekt, resultat, påverkan)

Kort reflektion om utfallsfokus

Publiken fick diskutera PP bild 9 en stund. Behövs större utfallsfokus? Vad krävs för att åstadkomma större utfallsfokus?

Agendapunkt 2: Förutsättningar & verktyg

För att komma till en utfallsfokuserad offentlig sektor så är det viktigt att ”surra alla vid masten” (Tomas säger att det är så han brukar formulera sig kring att få med alla).

Målbilden att att surra alla vid masten kommer från historien om Odysseus och alla sirener som flyger omkring. Vad är då verktygen/analogin till surra vid masten?

Det första verktyget för att få med alla handlar om förankring (se PP bild 14). Börja med att få alla aktörer att nå en gemensam bild om vad vi kan göra annorlunda för att dels komma överens men även som hjälp att inte bli alltför distraherad. Här bör vi använda den data vi har om målgrupper tex och ha dialoger med alla nivåer (politiker, civilsamhälle, avnämare osv).

Vi vill försöka förstå vad som kan vara olika insatser för att få bättre resultat. Sen måste vi försöka förstå hur vi ska jobba vidare. Att få ett mandat och därefter få en mer konkret modell, vem ska betala t.ex, vad vet vi från forskning, sen jobbar vi vidare med ytterligare förankringsarbete och en tanke om vad man kan göra i verkligheten. Man kanske måste göra en upphandling och till sist är allt på plats och vi kan börja arbeta!

Denna kedja är rätt omfattande och krävande men ett sätt att få till en bra förutsättning för förankring. Det handlar om att få veta vad betyder det konkret för ”alla”.

Tomas konkretiserade därefter förankringsarbetet med ett riktigt case utifrån deras arbete med IPS (se PP bild 16–22)

Exemplet Örnköldsvik och Botkyrka

Och ytterligare ett case i Örnköldsvik och Botkyrka (se PP bild 23)

Caset om ”Socialt utfallskontrakt för arbetsmiljö och hälsa i Botkyrka och Örnköldsvik” där kommunen investerar 20 miljoner i vardera kommunen under tre år. HR är projektägare. Vad gör man i detta arbete? Man jobbar t.ex. med Hälsosupport (som man anmäler sig till och har man flera sjukfrånvarodagar flaggas man och då klickar vissa rutiner in).

Chefsstöd (arbetsmiljörådgivare) för de platser som har hög sjukfrånvaro. Här vill man arbeta proaktivt istället för reaktivt. Tomas menar att det ofta kan vara så att HR jobbar reaktivt. Man jobbar också med data/statistik/sjukfrånvaro.

RISE:s arbete består i att försöka identifiera vad det är det för mönster. Och i dagsläget så berättar Tomas att man

såg att korttidsfrånvaro är väldigt kostsamt och kommunerna hade inte riktigt tänkt på det, för man har fokuserat mycket på långtidsfrånvaro. RISE kunde även se att riskgruppen var rätt stabil över tid. Under tre år var rätt många/samma i ”riskgruppen” (se PP bild 26) för definition av ”riskgrupp”.

Viktigt att ha en tydlig modell för hur man ska jobba med utfall. Sjukfrånvaro fluktuerar och är beroende på policyförändringar osv. Därför mäter man under detta projekt under tre år. Rise tar bort trenden, s.k. trendjusterar. Hur sätter vi värde på detta. Rise använder Försäkringskassans modell på hur man räknar ut en sjukdag.

Tomas pratar fortsättningsvis om vikten av att ha fokus på både ekonomiska och sociala utfall (PP nr 30). Kopplingen mellan sjukfrånvaro och den ekonomiska effekten måste vara tydlig för att få med ekonomidirektören och politiken. Vi vill ha sociala utfallsmått också. Att må bra på jobbet. Om man ersätter för läkarbesök så kan det bli att man gör många läkarbesök och det är ju inte antalet vi vill ha utan att man mår bättre. Inte sätta värdet på output utan på outcomen (effekten).

För att få till stånd både ekonomi och sociala utfall så är det viktigt att kvalitetssäkra mått. Där menar Tomas att RISE har en unik position. RISE fungerar som Sveriges riksmätplats (RMP), se PP bild 32.

Vi har inte samma system eller mått att mäta hälsa som vi har med liter, därför blir det viktigt att tänka på åtminstone fyra punkter:

Fyra områden som måste åtgärdas

(PP bild 34–43):

1. KORREKT HANTERING AV ORDINALA VARIABLER: När du gör din insats hur ska vi kunna jämföra den men någon annan aktörs insats till brukare? Diskutera vilka betydelser ordinala variabler har.

Linjärt: Svårt att summera dom rakt av men problemet är att vi ofta gör det.

2. MÖJLIGGÖRA JÄMFÖRELSE. Vilken referens har man? Om man inte har referensmått blir det svårt. Vi saknar detta i våra ”mjuka” mått. RISE har jobbat med att titta på Parkinson och mäta funktionsförmåga tex. Det är olika svårighetsgrad och hur kan vi veta och jämföra att klippa gräset är 7,5 på skalan. Som sen blir ett sätt att tidigt upptäcka Parkinson.

3. TRANSPARENS VID MÄTOSÄKERHET: Vi är inte bra på att redovisa mätosäkerhet och det kan leda till felbeslut.

4. FÖRSÖKA HA FÅ FRÅGOR I VÅRA ENKÄTER. Det måste vara praktiskt användbart men då kanske man tappar vissa saker, om man inte kan göra en ordentlig undersökning så kanske vi ska låta bli. Beslutsunderlagen blir lite suddiga. Behöver inte perfekt perfektion men det får inte bli för suddigt.

Riskdelning är en komponent. Ett sätt att se till att man binder både utförare och kommun vid masten.

Vårt budskap är *vad kan vi göra för att det ska funka lite bättre.*

Styrning och uppföljning

(PP bild 44)

Kontinuerligt samla alla: I t.ex. Botkyrka finns ett särskilt insatsråd där möts alla och diskuterar optimeringspotentialen. RISE levererar underlag och alla ska ha samma info och diskussionen ska vara inriktat på hur gör vi detta så bra som möjligt. Botkyrka har redan nu en nettoeffekt på 9, 4 miljoner kr. Effekten kan suddas ut över tid men just nu ser det bra ut.

Löpande uppföljning.

Designing for outcomes

Ett sista exempel på detta med effektstyrning är att jobba med Designing for outcomes, (PP bild 50) och det är ett samarbete med Oxford. Utifrån egna case hur kan dom komma vidare. Man jobbar i team och med sitt egna case och får ta del av dessa punkter. I dagsläget är ”commissioning for outcomes” något man har börjat jobba med i England.

Seminarier avslutades med några diskussionsfrågor

FRÅGA: I snart ett år har vi varit med, vi börjar se ett hoppfullt resultat och det går åt rätt håll. Inte alla tycker det är vettigt men mina chefer tar emot det här och ser möjligheten i stödet och hjälpen och inte bara koncentrerar sig på varför man är sjuk. Nu tittar man på helheten på arbetsplatsen. Och där har det kommit fram jättemycket som att man inte får göra sin röst hörd. Eller ändra sammansättningen ... Saker har kommit upp till ytan. Vi får hjälp av arbetsmiljöhandläggarna med enkäter och samtal.

Jag blev nyfiken på det här, kan vi ta del av, inom AO hur ska vi mäta och hur ska vi kunna beräkna? Finns det nån beräkning i mötet, om man vet att alla är för positiva kan man ta då ta med det i räkningen.

TOMAS SVARAR: Det är det modellerna tar med i beräkningen, varför ligger klustrarna där?

Vad tyckte deltagarna?

EN RÖST: Jag tar med mig att det är så viktigt att mäta långsiktigt. Och vad är det man mäter. Detta med läkarbesök som exempel var tydligt, vi har så och så många som har besökt läkaren men MÅR dom bättre? Om vi mäter det vill VILL ha svar på så kan vi ha bättre dialog med experter. Vi mäter många gånger det vi KAN mäta och så kanske det inte ska vara.

EN ANNAN RÖST: Det var tydlig och intressant. Många reflektioner framförallt om man jobbar i stuprör och vill börja jobba mer tvärasektionellt. Seminariet innehöll många konkreta exempel.

.....
Text: Kicki Johansson, universitetsadjunkt, Umeå universitet

Kommunutredningen ger stärkt kapacitet i kommunerna för att möta samhällsutvecklingen

Sverker Lindblad, huvudsekreterare i Kommunutredningen

Sverker Lindblad, huvudsekreterare i Kommunutredningen, hade utförliga PP-bilder och dessa anteckningar syftar till att ge en sammanfattning av presentation samt en inblick i den diskussion som följde efter presentationen.

Bakgrund

Några av de utmaningar som möter Sveriges kommuner handlar om urbanisering och regionförstoring – att många söker sig till större städer och att många kommuner växter. Samtidigt är Kommunutredningen en utredning för alla kommuner i landet, vilket innebär att kommuner kommer måsta samarbeta, över kommungränserna.

Samtidigt står vi inför en åldrande befolkning, något som gäller alla kommuner men i olika hög grad och det är en trend som kommer att fortsätta många år. Försörjningskvoterna ökar i alla kommuner men som PP visar, även detta skiljer sig åt mellan kommunerna.

Utredaren visade bilder på hur kommunernas försörjningsbörda är fördelad över ett livslopp, att vi kostar mycket som barn (förskola, skola etc.) och som ”äldre” dvs från 80 års ålder. I perioden mellan dessa åldrar finns skatteunderlaget, den arbetande befolkningen. I de kommuner där det är obalans finns ekonomiska nackdelar och detta skiljer sig åt mellan kommunerna.

Det kommer ske en ökning av kostnaderna för barn och unga ca 10–15 procent och en ännu kraftigare ökning av kostnaderna för den äldre gruppen, ca 30–35 procent. Många av de som betalar skatt minskar i antal och även i de kommuner som den gruppen ökar i, är ökningarna små. Så frågan är hur kommunerna ska klara av detta: mindre skatt och ökande utgifter.

En ytterligare aspekt är att de små kommunerna blir fler – och de stora blir också fler, vilket gör att det blir olika mellan kommunerna, och möjligheterna till att erbjuda kommuninvånarna jämlik tex omsorg försvåras, är det rimligt?

Föreläsaren pekar i sitt föredrag på två huvudutmaningar (se PP).

Två huvudutmaningar:

- Minskande och åldrande befolkning i många kommuner
- Urbanisering och vidgade funktionella regioner
Föreläsaren lyfter fram några specifika kommunala utmaningar:
 - Svag ekonomi pga demografi och ökande krav
 - Personal och kompetensförsörjning
 - Etablering och integration av nyanlända – svårt i starten – när man har många nyanlända. Men man kan få ny kompetens och nya skattebetalare. Olika mönster i olika kommuner

- Kommunernas investeringsbehov – både i expanderande kommuner och i de som inte växer. I små kommunerna ofta eftersatta tex vägnät och skolor som måste renoveras.
- Växande anspråk på service
- Klimatförändring – kan vara en kompetensfråga. Små kommuner inte alltid den kompetens för tex olika kriser så som skogsbränder osv.

Sverker Lindblad för fram att en viktig diskussion är detta om kommunalt självstyre och demokrati, varför ska vi ha ett kommunalt självstyre, och politisk representation? Vad får det för konsekvenser i förlängningen för vårt samhälle att det blir svårare och svårare att rekrytera personer till politiska poster?

Kommunernas kapacitet – är ett svårt begrepp – mer resurser skapar mer kapacitet men kan man säga att det blir bättre kapacitet om man anpassar ”kostymen” eller kan man tänka att man plockar bort vissa funktioner för vissa kommuner – ska man förändra uppdragsportföljen?

Drift- respektive utvecklingskapacitet. Kommunerna har ofta det första men ej det andra, men det är också centralt för att på sikt kunna säkra framtida utmaningar.

Kort och lång sikt – vad är det för strukturella förändringar som behövs – uppdraget omfattar vissa längre aspekter men har fått höra mycket kring de behov som finns på kort sikt.

Olika geografier – utredningen kan inte föreslå saker som passar alla, kommunerna är olika och det påverkar hur förslagen ser ut.

Vidare pratade föreläsaren om de direktiv utredningen har. Dessa punkter finns utförligt beskrivna i bifogad pp. Nedan följer en sammanfattning av frågorna efter presentationen.

Frågor från publiken

Berätta mer om att kommunerna och regionernas samverkan och möjlighet att träffa avtal, både i försöksverksamheten och i den reguljära verksamheten!

Förändringen i kommunallagen om avtalssamverkan gäller både kommun och region, det innebär att en eller flera kommuner skriver avtal med regionen i vissa frågor. Även informell samverkan, att regionen har med samverkan med sina kommuner, när det funktionellt hänger ihop. Fungerar i storstäder men ev. inte lika utvecklat på andra håll. T.ex. arbetsmarknaden – kan man samarbeta dr, på regional nivå vara en resurs för kommunerna, t.ex digitalisering.

Det finns hinder – regioner får inte bedriva socialtjänst, kommunen får inte anställa läkare, hur gör vi i kommunerna då?

Kanske försöksverksamheten kan vara ett sätt, att se hur man i en försöksverksamhet kan arrangera detta, se över vilka behov man har.

Jag kan jämföra mellan tre regioner, hur går det för kommunerna nu när det bildats Regioner? I Stockholm är kommunerna starka mot regionerna men på andra ställen – tvärtom.

Intressanta maktfrågor. I de flesta län finns ett par stora kommuner som är starka i sin kompetens och förmåga att jobba mot regionerna, det är snarare regionerna på vissa platser som är svaga – kan inte ta på sig mer ansvar för det digitalisering.

Varti på vissa stället där regionerna bjuder in kommunerna ”sin” – men generellt – går inte att säga hur det är.

Angående försöksverksamheten. I många kommuner läggs Arbetsförmedlingen ner, vilka frågor tänker man att kommunerna ska ta över från Arbetsförmedlingen?

Vem som eventuellt tar ansvaret angående försöksverksamheten, är inte klart ännu. Utredningen ska vara färdig i februari och det tar tid innan man kan starta upp, så 1–2 år framåt i tiden.

.....
Text: Petra Ahnlund, lektor och forskare vid institutionen för socialt arbete, studierektor för avancerad nivå och forskarutbildningsansvarig vid institutionen för socialt arbete, Umeå universitet

Barnkonventionen 2020 – är vi redo?

Magnus Jägerskog, generalsekreterare Bris

Vad roligt att få vara här igen, det är tredje året! Det säger Magnus Jägerskog, generalsekreterare för Bris, när han välkomnar Socialchefsdagarnas publik till sitt seminarium.

Jag hoppas att ni ska gå härifrån med känslan av att vi vet vart vi är på väg. Hoppas att ni ska känna lite GD-PR-stresskänsla! (Skratt) För jag tror att det finns något nyttigt med den stressen när man ska ta tag i saker som måste förändras. Kanske den som vill ha med sig en checklista att bocka av att bli besviken.

Att jobba med mänskliga rättigheter handlar om att ha med sig värderingar i bakhuvudet – strukturer och boxar att checka i, är inte riktigt samma sak.

Jägerskog berättar kort om sig själv:

Generalsekreterare på Bris, har jobbat i civilsamhället och varit chef för statliga bolag i 20 år. ”Haft lite olika hattar”, säger lite skämtsamt att han kan gå under benämningen civilsamhällesbyråkrat. Seminariet kommer att innehålla kort bakgrund till barnrätten, inblickar hur man kan se vart den kommer ifrån och ur vilket sammanhang. Vi kommer även att stanna upp vid strategier och vid vanliga hinder för att jobba med barnrätt. På slutet kommer jag att peka på bland annat barnrättsdilemman – när man hamnar i dilemmafrågor så funkar inte de här boxarna som ska kryssas för. Dagens särskilda fokus är att prata personligt utifrån en chefsroll.

Barnkonventionen – från önskvärd till lagstadgad skyldighet

Den börjar gälla om 96 dagar.

- Vad tänker ni?, frågar Magnus publiken.
- Bra, äntligen.
- Känns det stressande?, frågar Magnus och någon nickar. Det kanske borde vara stressande, fortsätter han, det är bra med press.

Sverige ratificerade ett avtal om barnkonventionen 1989. Det skulle bli vägledande för allt arbete som handlar om barn. Barnkonventionen skapade ett slags ramverk, det gav ett gemensamt språk, ett delat golv, en bottenplatta för det samtalet. Tanken var också att det skulle leda till förändringar i samhället, att man skulle stärka barns rätt i samhället.

Mycket har hänt sedan dess, och anpassats och iallafall påverkats av Barnkonventionen. Transformeringsarbetet visade också på att barnkonventionen ska påverka annan typ av lagstiftning, men det finns mycket mer att önska.

Uppfattas som teoretisk och utopisk

Det har gått långsamt, vi ser ingen bredare strukturell förändring i samhället när det kommer till barns rätt i samhället. Barnkonventionen uppfattas av många som teoretisk och utopisk. Vad är poängen med att det blir

lag kan man då fråga sig? En förhoppning är att lagen ska skynda på kunskap. Det som framkom nu i arbetet med att inkorporera den är att man känner lite mer press.

Det som också händer nu, är att man pratar mycket om Barnkonventionen.

I och med att barnkonventionen blir lag så kommer också det att stärka den juridiska ställningen. Man kommer förmodligen också att få se normerande effekt över tid. Ett exempel som tas upp från Bris synpunkt angår lagen mot barnaga, lagstiftningen 1979. Sverige var första land i världen att lagstifta mot barnaga. På 1960-talet var attityden till barnaga i Sverige positiv. Det har skett en dramatisk förändring till idag, när de flesta skulle säga att det är helt fel att slå barn. Lagen hade med andra ord en normerande effekt.

Tillbaka till 1979: många förlöjligade lagstiftningen och sa att man inte kan lagstifta saker som sker i hemmet. Men det har ändå fått normerande effekt.

Implementeringen av Barnkonventionen som lag kommer kanske att bli viktigast för de mest utsatta. I Norge kan vi se positiva effekter som inte setts i Sverige, då Barnkonventionen redan är lag där.

Bakgrund om barns rättsliga rättigheter

Gäller varje enskilt barn. Sverige har idag 2 miljoner unika barn, men rättigheterna för dem är identiska. Barnkonventionen är en av FN:s kärnkonventioner, Sverige ratificerade 1990 de 54 rättigheter som den innehåller. Magnus kapphäst är att hela tiden poängtera rättigheterna i sitt sammanhang.

Barnkonventionens grundprinciper

Grundprinciperna hittar man i Barnkonventionens artikel 2 om barns lika värde och artikel tre om barnets bästa.

En reviderad översättning gör att det som tidigare benämndes ”barnets bästa ska komma i främsta rummet” nu benämns ”Prövning ska ske och bedömning och beaktas i beslut för barnets bästa”.

Den nya översättningen beskriver att det ska vara en metod för prövning för barnets bästa och att det sen ska beaktas. Det är alltså en stor skillnad på teori och praktisk verksamhet. Men meningen är att man ska kunna gå tillbaka och hävda att man tagit beslut utifrån det som står i konventionen.

Barnkonventionen minimikrav, ingen målbild

Ett viktigt perspektiv är att inte se barnkonventionen som någon slags målbild, utan att den snarare beskriver ett minimikrav. Detta gäller inte bara barnkonventionen utan alla mänskliga rättigheter. Ett annat perspektiv är att barn är rättighetsbärare här och nu.

Man säger att ”barn är framtiden”, men pensionärer är inte dåtiden. Man kan inte prata om en grupp som fram-

tiden och en annan som dåtiden. Rättigheterna handlar om här och nu, men dess efterlevnad påverkar såklart framtiden.

Hur omfattande är då denna utmaning?

Som man frågar får man svar. Om man studerar alla remissvar som inkom på barnutredningens slutbetänkande pekar en klar majoritet på att vi står inför omfattande utmaningar på grund av att samhället tyvärr inte lyckats med att se till barnets bästa i alla lägen.

Utredningen blir klar i september 2020. Det är många avvägningar som ska göras, exakt vilken lag kommer att påverkas? Enligt transformeringsutredarna är de största utmaningarna inte juridiska utan det handlar framförallt handlar om implementeringsfrågor.

Mycket av det arbetet pågår redan. Den som vill fördjupa sig kan läsa utredningen om straffrättsligt skydd för barn som bevittnar våld mellan närstående.

Exempel på strukturella brister

Två exempel på strukturella brister i arbetet med barn:

Hur man använder sin tid. Två procent av arbetstiden används för möte med barn. Och det är klart att det blir svårt att tillmötesgå det som står i barnkonventionen på så lite tid. När det kommer till prövning av barnets bästa, om man måste ha samtalat med barn, är det strukturellt möjligt att på ett generellt plan kunna fatta beslut genom barnets bästa om man har så lite kontakt med barn? Magnus Jägerskog menar att barn- och ungdomsvården därför måste reformeras för att kunna följa barnkonventionen.

Barn kommer inte till tals när det gäller beslut som handlar om dem själva. Detta gäller t.ex. migration, rättsväsendet, socialtjänst. Dessa brister såg man genomgående i samhället som helhet. Det säger mycket om hur omfattande den här utmaningen är.

Objekt eller subjekt?

En annan utmaning är hur vi ser på barn, som objekt eller subjekt. Det är återigen en värderingsfråga. Magnus säger att han ska återkomma till det.

Vanliga hinder för barnrätt i praktiken kan enligt publiken vara att man har felaktiga eller inga verktyg, metoder, kunskap eller beslut om att det här är viktigt.

Magnus fortsätter och säger att ett vanligt hinder är att beslut saknas från högsta instans, det saknas verktyg för uppföljning och även en struktur för hur arbetet ska fördelas saknas.

Har personer som jobbar med barnrättsfrågor mandat? När man jobbar med såna här ledningsfunktioner, måste man jobba för att det uppfattas som viktigt för alla inblandade.

FRÅGA FRÅN PUBLIKEN: "Det är ju ändå lag, ska vi fatta beslut om att våra medarbetare ska följa lag? Det ligger i sakens natur att man ska följa de lagrum som finns."

– Bra och viktigt. Apropå normerande effekt, vad är det för skillnad när det blir lag? Frågan är hur lever man upp till lagen. Finns resurser för att jobba med de här prövningarna om barnets bästa?

Culture eats strategy for breakfast

Jägerskog nämner uttrycket "culture eats strategy for breakfast". Den kultur som finns i en organisation präglar ofta mer än ramarna man sätter upp. Hur ser vi på barn och hur påverkar det vårt arbete i praktiken?

Generellt finns det en ganska låg kunskap om barnrätt. Det är också en stor kunskapslucka i praktisk tillämpning. En annan viktig del är bristen på vision kring de här frågorna. Man måste själv tro på det här. Har tanken landat i hjärtat och sen spridit sig? Bristen på vision kan betyda mycket när det handlar om värdegrundsfrågor.

Vad behöver vara på plats 2020?

Det beror på vad du jobbar med. En viktig nyckel är att se på dessa frågor som implementeringsfrågor och att skapa rätt förutsättningar för dem i arbetet. För att kunna förstå behöver man rätt kunskap. Den andra delen är vilja. Ledningens beslut ska sippra ner och följas upp. Det kräver att man vill avsätta tid för att jobba med de här frågorna.

Det finns ytterligare en nyckel och det är att barnrättsarbetet är ett ständigt pågående arbete. Det handlar inte om att ha en workshop och sen är man hemma. Man behöver tänka strukturellt i årscyklar och planera in det här, annars tror jag att man kommer fastna i vardagen och då blir det inte prioriterat.

Jägerskog tipsar:

Det finns många praktiska verktyg. Barnombudsmannen har ett uppdrag att stötta myndigheter, SKL har bra riktlinjer som ni kan ta del av, det finns även lathundar inför prövning för barnets bästa.

Jag tycker att det finns en bra poäng när SKL jobbar med frågorna jämfört med när jurister gör det. Det blir närmare praktiken och verkligheten och materialet är skrivet på ett mer handgripligt sätt.

Det är en utmaning med barn med funktionsnedsättning, säger Magnus Jägerskog och en person i publiken anser att vi måste utbilda föräldrarna till barn med funktionsnedsättningar för att kunna jobba med det.

Barnrätten och värdegrundsarbetet

Det raljeras lite, att det är trevligt med barnkonventionen men den handlar inte riktigt om de mänskliga rättigheter som typ Amnesty. Barnkonventionen handlar om barnens grundläggande rättigheter och är den konvention som flest länder i världen har ratificerat. Bredden finns inte i någon av FN:s kärnkonventioner.

Vi ser vuxna som kompetenta och mogna att ta beslut. Barn har inga rättigheter som att rösta eller ställa upp i val. Vad vill jag säga med detta? Jo, det finns mycket som handlar om barnsyn – och barnsyn kan utgöra ett hinder när vi jobbar med barn. Barnrätten handlar dels om att ge skydd för barn, en skyddslagstiftning som ska värna om en utsatt grupp i samhället. Men vår syn på barn som "skyddsvärda objekt" hur påverkar det vår syn på barn? Skulle ni själva vilja att omgivningen betraktade er som nån som behövde "skydd"? Vad gör det med en människa?

Att leda – med barnrätten som ledstjärna

”Vi ska leda som vi lär”. Jag menar att vi ska stärka barns rättigheter i vårt dagliga agerande, hur vi lever måste genomsyras av barnrätten. Det är kanske inte så enkelt som det låter.

Lotsmodellen jobbar vi med, ett logiskt tillvägagångssätt. Varje enhetschef måste kunna redogöra för på vilket sätt de har gjort barn delaktiga i det specifika målet. Från ekonomi till sakfrågor.

Jägerskog beskriver hur de jobbar där han är chef: Obligatoriska kurser i barnrätt. Alla måste delta, fördjupade utbildningar och uppföljningar.

Övning – barnrättsdilemma: Publiken får ett dilemma att diskutera, vilket är intressant i smågrupper, men tyvärr räcker inte tiden till för att diskutera det i storgrupp.

.....

Text: Lovisa Dahlqvist och Johanna Thuresson, socionomstudenter, Umeå universitet

Riskbruk, missbruk och beroende bland barn, unga och unga vuxna – så här vänder vi utvecklingen!

Mikael Malm, ansvarar för frågor kring psykiatri, missbruk och beroende på SKL, sektionen för hälso- och sjukvård. Zophia Mellgren arbetar på socialtjänstsektionen inom SKL

För att vända utvecklingen bör man inte fastna i allt som är svårt. Det finns en risk att man fokuserar på problem och hinder för att definiera problemet istället för att prata om lösningen till problemet. Det kommer alltid att finnas personer som söker hjälp men hamnar i ett återfall. Istället för att se det som ett ständigt misslyckande bör man försöka att lösa problemen.

Föreläsarna Mikael Malm och Zophia Mellgren kommer från olika sektioner inom SKL och samarbetar när det kommer till frågor kring missbruk och riskbruk. Samarbete är en fördel, då det är ett komplext ämne som är bra att se ifrån olika perspektiv. Däremot ser de olika på och definierar problemen olika, därför är det bra att få in olika perspektiv när det kommer till missbruk och riskbruk. Men vi ska komma ihåg att det är komplexa problem som inte kan lösas på en gång. Ibland är det omöjligt att förutsäga utvecklingen. I det här seminariet fokuserar vi på lösningarna.

Hur ska vi vända utvecklingen om vi gräver ner oss i det som är svårt?

Hur har utvecklingen sett ut över tid? Tidigare sågs det som en social problematik. Att vi ser begränsningar hos den enskilda individen. Nu ses det som ett multinationellt tillstånd. Det bör behandlas som andra medicinska problem – med evidensbaserad kunskap.

Ansvar ligger just nu hos socialtjänsten och det är mer än vad som avses i lagstiftningen. Det brister i samverkan och samordning då det är en oklar ansvarsfördelning mellan socialtjänst och hälsovård. Men det är viktigt att komma ihåg bra och goda saker i utvecklingen. Alkoholkonsumtionen har minskat bland ungdomar. Inslag i nyheterna visar däremot en ökning av cannabisanvändande. Droger är bara ett klick bort och Sverige har inte ett rustat system för att motverka detta. Sjukvården är en viktig del i detta och vi behöver ta ställning till varför det skrivs ut medicin som är beroendeframkallande?

Målgruppen

De som vårdas på SiS institutioner idag är yngre och med ett tyngre missbruk än förr. De som vårdas med LVM har ofta haft kontakt med vården tidigare. Över 50 procent av dem som döms till LVM är alkoholberoende.

Om vi tittar på LVM-domar i Sverige är de geografiska skillnaderna stora, vilket de inte borde vara eftersom det är samma lagstiftning. Intressant att dyka djupare i detta för att hitta anledningen. Hur ser tillämpningen ut mellan länen? I en kommun kom det många anmälningar, i en annan knappt några anmälningar alls från hälso- och sjukvården. Hur LVM tillämpas måste ses över, det sker

även en diskussion om att ta fram något nytt angående LVM så att det tillämpas på liknande villkor i Sverige.

En prioriterad fråga

SKL prioriterar missbruks- och riskbruksfrågan. De har ett mål och har arbetat fram en handlingsplan för att nå målet. Handlingsplanen för missbruk och beroende beslutades av styrelsen 2018. Nu jobbar de vidare med att implementera handlingsplanens olika delarna runtom i Sverige.

Två kunskapsunderlag

om hur utvecklingen ska vändas och om nya droger som finns på marknaden. Alla publikationer finns tillgängliga på SKL:s hemsida.

Syftet med planen är att stödja ett kunskapsbaserat underlag och samtidigt peka på hur jobbet och samarbetet tydligt ska fördelas. Ett viktigt inslag är att tydliggöra målgruppen för att minska missbruket. Varför mellan 13–29 år (i handlingsplanen)? Bakgrund till det är att en tidig upptäckt och tidig insats är väldigt viktig. Att börja behandla först vid 16 år är för sent så därav blev det 13 år. Cannabis är vanligast mellan 16 och 29, då är det viktigt att ta upp och hitta problemet i tid. Den yngre åldersgruppen har en mer liberal syn på droger, det är mer accepterat och de tar inte ställning till konsekvenserna. Det är förmodligen vanligare att en person i den åldersgruppen provar en drog som den blir bjuden på – synsättet idag har ändrat sig mot hur det var förut.

Syftet med handlingsplanen var att fokusera på de största behoven. Avgränsningen är 13–29 år men tanken är såklart att hjälpa alla åldra. Det är många professioner som tillsammans har tagit fram handlingsplanen och den innehåller 43 konkreta förslag på vad SKL kan göra men också på vad kommunal nivå och statlig nivå kan göra.

Resultat av kartläggning

Det handlar om individen. Skolan är också viktig samt samordning och samverkan mellan olika aktörer. Forskning ska bli till praktik. Allt kokades ner till handlingsplanen, vad kan vi göra och hur får vi till det? Det ska vara en bra balans mellan vård och straff, minska stigma men också en sänkt tröskel så det blir lättare att söka vård i ett tidigt skede.

Fem budskap

- Det ska vara lätt att söka hjälp.
- Mer målgruppsanpassade stöd och behandlingsinsatser.
- Fokuserar på den yngre målgruppen.
- Implementera insatser till unga vuxna, måste satsa på kunskapsutveckling.

- Använda metoder som fungerar bäst enligt forskningen, men där blir utmaningen att implementera kunskapen. Det behövs kanske en export för att enklare kunna implementera, några saker kanske helt enkelt inte kan göras längre. Det är också en utmaning att det riktar sig till båda huvudmännen.

Men föreläsarna har nycklarna

För att kunna följa de fem budskapen finns det ett stort behov av att utveckla samverkan och samarbeten på olika nivåer. Tydliggöra vem det är som faktiskt har ansvaret. Vart ska personen vända sig om den vill söka hjälp? Lagstiftningen behöver utvecklas så att det står tydligt vilket myndighet som har ansvar för vad så inget hamnar mellan stolarna. Samordna individuella planer. Antigen linjeorganisation eller att gå samman och skapa mottagningar. Ser en minskning i detta trots att kunskapen säger att det är den bästa vägen att gå. Skolans roll, elevhälsa, samverkan mellan hälso- och sjukvård måste fungera och för det första finnas.

För att komma in med tidiga insatser handlar det om upptäckt i tid. Fokusera på och lärdom kring riskbeteende för att kunna agera tidigt. En sådan sak som att i SOL 5 kap står det "missbrukare" som rubrik vilket innebär att man blir definierad av sitt missbruk. Ersätt det med "skadligt bruk" istället för att minska stigma.

Förslag på att staten ska se över narkotikalagstiftningen då den är gammal. Förslagsvis att utvärdera och ställa frågor som "är den formad på bästa sätt?" för att ge människor rätt vård och hjälp i tid. Vi vill vända utvecklingen och det är uppenbart att dagens narkotikalagstiftning inte har hjälpt situationen. Utvärdering kan innebära att ta del av kunskap, även internationellt, och fundera på om det finns något vi kan ändra.

Fallet Sanne:

Väckte rikspolitikers ögon. Socialutskottet har gett ett förslag till riksdagen där man vill se över huvudmannskapet och ansvaret för personer med samsjuklighet. Gör vi rätt saker? Än så länge hade inte föreläsarna hört något mer i frågan, däremot är det ett pågående regeringsuppdrag som de ska presentera i december. De tittar på förekomsten och har ett uppdrag att se över ekonomin och konsekvenser, föreläsarna anar att regeringen avvaktar i frågan.

Kommentar från publiken: Det finns en stark enighet att klagöra vem som har ansvar för vård och behandling. Bör tillhöra regionerna. Vilken annan sjukdom hänvisas till kommunerna?

En fråga som är aktuell i dagsläget är gängkriminalitet och dess koppling till droger. Får se vart frågorna landar framöver.

Ansvarsfördelning - missbruk och beroende

Regeringens bedömning är att båda huvudmännen, socialtjänsten och hälso- och sjukvård ska erbjuda behandling, både psykosocial och psykologisk. Var går gränsen, vem är det som egentligen har ansvaret? Socialtjänsten ska inte behöva sätta diagnoser och det har riktats kritik mot

att Socialstyrelsen inte gjort det tydligare. Insatserna som socialtjänsten ska utföra anges i socialtjänstlagen (SOL). Lagstöd för att kommunen ska kunna ge hälso- och sjukvårdsinsatser saknas.

Problematiken är att det i slutänden handlar om finansiering samt att det är en juridisk konflikt. SKL anser att psykologisk behandling ska ingå inom ramen för hälso- och sjukvårdsinsats, inte inom ramen för vad socialtjänsten kan erbjuda. Psykoterapi i alla dess former ser SKL är en hälsoinsats som ska utföras av legitimerad personal men det är tyvärr en åsikt Socialstyrelsen inte håller med om. De står fast vid att båda huvudmännen ska erbjuda båda typer av behandling. Så det råder återigen en oklar ansvarsfördelning och det leder till konsekvenser. Vårdbehoven idag bedöms utifrån principer och lagrum vilket gör att patienten drabbas.

Kommentar från publiken: Man måste också se över tvångslagstiftningen. Landstinget har i princip gjort sin del om de har gjort en LVM-anmälan till kommunen.

Viktiga samhällsaktörer

Uppmana aktörer för tidig upptäckt. Alla parter måste ha rätt glasögon, våga fråga, våga upptäcka och våga agera. Upptäcka för att hjälpa vidare. Alla måste veta sin del i det hela. Barn och unga är en tsatt grupp, 50 procent av de unga som levt i ett missbruk anger att de har varit med om våld.

Alkohol är en risk

Det är en risk. Högre grad ett riskbruk. Det finns en ut-satthet som vi måste vara noga med. Tiden läker inte alla sår för alla. Resultatet vi har idag fick vi inte för tio år sen, vi behöver vara modiga och veta att vi gör rätt.

Föreläsarna tar upp fallet Sanne som ett exempel när en person har fallit mellan stolarna, vilket inte är okej. De menar även att det finns flera Sanne i vårt samhälle. De som har missbruksproblematik har många aktörer runtom sig som alla måste hjälpas åt och det måste ske synkroniserat, det är ett måste att de jobbar tillsammans!

Utskrivning

Hur gör vi? Det är en komplex målgrupp där vi möter hemlöshet och psykiatriska sjukdomar. Hur ska vi hjälpa till? Hur kan man jobba tillsammans för att komma framåt?

Idealet möter verkligheten

Zophia menar på att bilden är dum för man ska inte fastna i problemen. Vi ska se patienter som enskilda individer och inte ett problem, men systemet är inte riggat för det. Tyvärr förekommer det även ekonomiska begränsningar. Även om man vill se patientens bästa är det svårt när det inte finns tillräckligt med resurser.

Nyckeln

Handlar om att man behöver få in ett länsövergripande och lokalt gränsöverskridande perspektiv. Saknar även barn- och ungaperspektivet, saknar brukarinflytande och delaktighet. Primärvården blir därav en viktig aktör för

annars kan det vara svårt att fånga upp dessa perspektiv. Behöver prioritera rätt i frågan samt vad är det som behövs för att implementeringen ska gå rätt till. Interprofessionell samverkan. Tvister och konflikter, måste kunna hantera och lösa detta. Till slut har vi finansieringsfrågan, och den ska brukarna inte behöva höra och oroa sig över.

Vad gör föreläsarna hela dagarna?

Reser land och rike runt för att upplysa om handlingsplanen. Fyra län är redan med på tåget. Syftet med dialogen är att få till en handlingsplan lokalt.

Exempel på hur Dalarna arbetar

Ett exempel från hur Dalarna arbetar är att de lyfter fram deras överenskommelse, de har ett övergripande dokument och de är lokala. I det övergripande dokumentet har de varit noga med gemensamma analyser, som grunden för vilka utmaningarna är i länet, vad behöver vi jobba med osv. De har samlat och identifierat utmaningarna samt de gemensamma målen och de har en punktlista som kommunerna i Dalarna ska följa. Det är tydligt, och om alla 15 kommuner får till det kommer det leda till positiva resultat förhoppningsvis. Arbetet kan se olika ut från kommun till kommun men än så länge de följer samma punktlista. Kommunerna själva får bestämma tillvägagångssättet, då de vet vad som skulle fungera bäst i deras egen kommun. Skapa förutsättningar med tydliga ansvarsfördelningar är extremt viktigt.

Exempel på hur Kalix arbetar:

De har ett bra samarbete sedan 2009. Ett av områdena är att jobba med de integrerade verksamheterna. Det funkar bäst trots svårare fall. Hade kostat mer annars. Kalix är övertygade om att de sparar mer pengar på detta sätt. Enligt en klient så hade den inte överlevt utan CM-teamet.

Exempel på hur Skåne arbetar:

Struktur för samverkan, både politisk och chefsnivå. Viktigt för implementering med strukturen i samverkan. Fler utskott men alla hänger ihop. Kunskapsbaserat från bägge parter men att man jobbar med frågor längre ner i ledet.

Tidiga insatser

Socialtjänsten i Örebro är aktiva med att stötta skolor och föräldrar då de jobbar med utbildning av att upptäcka i ett tidigt skede. Våga fråga, våga upptäcka och våga agera där skolverksamheten har en action plan. Samtal med individen, bistånd och insats. Problemet där var att skolorna i Örebro hade elever som var boende i andra kommuner. Samma struktur fanns inte i grannkommuner och det är ett exempel på att det skulle behövts lokala gränsöverskridande överenskommelser.

Samverkan = Kärlek

För att få till en bra helhet behövs alla perspektiv samt att tillit måste finnas. Avslutningsvis, identifiera problemen och undanröj dom. Gemensamma utbildningar. Det finns saker vi inte kan göra något åt, det finns lagrum. Visa respekt för varandras beslut.

Frågor och svar:

Ekonomisk aspekt?

Ekonomin är inte riggad. Varje krona vi lägger ut får vi förhoppningsvis mångdubbelt tillbaka om vi satsar. Vissa saker kan man behöva jobba bort.

Hur jobbar ni med tillgänglighetsfrågor angående funktionshinderomsorgen, då det är en målgrupp som ökar lavinartat?

Vi nämner gruppen i handlingsplanen och betonar målgruppsanpassning och satsning på kunskapsutveckling. Kunskap i att göra rätt analyser. Hur drivkraftig kan personen själv vara? Individen gör som den gör och inte alltid det som sägs. I många delar i Sverige är det svårt för målgruppen att få en behandling. Socialtjänsten behöver stöd runt kunskapen, behöver agera och identifiera personerna. Alla kommer inte självmant.

KOMMENTAR FRÅN PUBLIKEN: Narkotikalagstiftning? Att det är illegalt bidrar till att vissa inte vågar ta hjälp för att man är "olaglig". Sverige måste be om ursäkt för hur de har betett sig mot dessa personer. Kan bli beroende av legala utskrifter från sjukvården.

.....
Text: Fanny Milde och Josefine Limpar, socionomstudenter vid Umeå universitet

Jag ser inte till kön, jag ser till individen

Åsa Furén-Thulin och Magnus Jacobson från Sveriges Kommuner och Landsting. Ida Bergström och Helene Gripenroth från Umeå kommun.

Åsa Furén-Thulin från SKL inleder: Vi har en könsblind lagstiftning. I lagstiftningen det står ingenstans om jämställdhet utan bara om jämlikhet, att vi ska se till de individuella behoven. Räcker inte det då, kan man undra.

Vi ska utveckla de enskildas resurser. Vi hoppas från SKL:s sida att jämställdhetsområdet ska komma in i socialtjänstlagen. Kön syns inte i lagstiftningen, det står aldrig något om män eller kvinnor enbart kvinnor som blir utsatta för våld.

Magnus Jacobson från SKL har jämställdhetsfrågor som fokus

En bit av mäns makt över kvinnor är mäns våldsutövande över kvinnor. Jämlikhet står för att det ska vara jämställt mellan alla oavsett kön, härkomst m.m. Utan jämställdhet har vi ingen jämlikhet. Könsskillnader finns i alla grupper. När vi jobbar med jämställdhet måste vi alltid titta till kön men det räcker inte, vi måste titta på andra faktorer också t.ex. de socioekonomiska. Min grundregel är: Alltid kön, aldrig bara kön.

Jämställdhetspolitiska mål

1. en jämn fördelning av makt och inflytande
2. ekonomisk jämställdhet
3. jämställd utbildning
4. jämställd fördelning av obetalt hem- och omsorgsarbete
5. jämställd hälsa
6. mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

De jämställdhetspolitiska målen är viktiga. Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Frågor även i hemmet sker utöver de samhällsrelaterade kontexterna efter inkomst osv.

Mäns våld mot kvinnor. Nationella politiska mål, jämställdhet hela vägen. Från lagtexterna kommer instruktionerna vad man ska göra. Se bortom det, ta på er könsglasögon. Vi har alla föreställningar om kön som man måste vara medvetna om för att kunna ge alla en likvärdig bedömning.

Jämställdhet hela vägen

Seminarieledarna visar en film: Jämställdhet hela vägen: Örebro

Personer med funktionsnedsättningar är dubbelt utsatta. Efter extern granskning såg vi att det fanns skillnader bland könen efter beviljade insatser och utförande av insatser. Vid insats som t.ex. social aktivering så kunde samtal med en LSS-kvinna handla mer om känslor och mående och en LSS-man mer om intressen m.m. Medvetenheten om jämställdhet och extern granskning via konsult har hjälpt till förbättring och utveckling av vår jämställdhetsutveckling och bemötande.

Kontentan från filmen är att vi ställer olika frågor till kvinnor och till män (mer fokus på känslor och mående när vi pratar med kvinnor och mer fokus på intressen och sport när vi pratar med män).

Helt omedvetet agerar vi/pratade vi olika med kvinnor och män.

Åsa: Vad fick ni för tankar? Ställer ni samma frågor? Har ni tänkt i de här banorna i eran verksamhet?

Publik: Ja.

Maktfördelning

Om vi ställer olika frågor i bedömningen hur ska vi kunna bedöma på ett likvärdigt sätt? Hur kan vi peppa fler kvinnor inom LSS att bli aktiva och ta initiativ att engagera sig? Utlandsfödda pojkar erbjuds fler insatser men får inte insatserna då föräldrarna tackar nej. Varför tar vi inte LVU-beslut då? Kvinnor med Alzheimers sjukdom får tre timmar mindre i hemtjänst.

Det är viktigt att sätta på sig jämställdhetsglasögon när man jobbar för att uppmärksamma skillnader. Varför skiljer det sig, vad kan ha påverkat? Börjar man göra analyser så ser man fler skillnader även i hur vi arbetar.

När man kommer in på jämställdhet i utsatta områden, då måste man ha jämställdhetsglasögonen på sig. När det gäller personer med försörjningsstöd kommer männen kommer fortare ut till egen försörjning. Kvinnorna med funktionsnedsättningar har sämre ekonomi än män med funktionsnedsättning. Äldre kvinnor med dålig ekonomi blir kvar i eget boende där stöd behövs och de inte har råd med trygghetsboende.

Hur gör kommunerna för att se till att utbildningarna inom vård och omsorg blir mer jämställda? Hur kan man locka in mer män in i utbildningar? Man kan arbeta aktivt med att informera och locka pojkar/män till utbildningarna, till exempel gå in där stora företag lagt ned arbete och informera om att denna försörjningsmöjlighet finns.

Åtagande om jämställdhet

108 kommuner i Sverige har gjort åtagande om jämställdhet i CEMR-deklarationen. Har man väl ställt sig bakom deklarationen så har man ett ansvar att följa den. De stora kommunerna i Sverige står bakom detta.

Större delen av Sverige lever i kommuner som lovat att se till att kvinnor och män ska ha samma tillgång till social omsorg osv. Men kompetensen brister. Det är en bra början att denna deklarationen finns och att många kommuner har ställt sig bakom den. Kolla när ni kommer hem, har er kommun ställt sig bakom den? Hur efterlever de den?

Jämställdhet överallt

Från strukturer inom kommunen, hos ledning, kärnverksamhet, stöd så det når invånarna. Gå in på SKL:s hemsida för att se över jämställdhetsintegrering för att få en långsiktig hållbarhet i verksamheten. På hemsidan finns det även material, filmer och annat stöd vi erbjuder.

Utredning äldre 65+ i Umeå kommun

Från Umeå kommun kommer Ida Bergström, ärendehandledare samt processledare för jämställdhet och Helene Gripenroth, enhetschef för att berätta om sitt jämställdhetsarbete.

Det började 2016 efter en utredning/översyn av arbetsfördelning/arvode. Där såg vi att det skilde sig mycket i antal timmar och nöjdhet av brukarna. Efter detta fick vi ett uppdrag att identifiera var problemen låg. Vi såg att biståndshandläggare var centrala för fortsatt arbete. Vi måste utbilda handläggare.

Vad har vi gjort för att få in detta nytänk i vardagen? Vi höll en utbildningsdag med vår jämställdhetsstrateg om vad som påverkar oss i våra värderingar och förutfattade meningar. Vi såg att vi hade väldigt mycket att jobba vidare med och fick även mycket inspiration att utvecklas. Det är viktigt att jobba med sig själv och i arbetslaget, hålla värderingsövningar om genus, jämställdhet, hbtq m.m.

Avkönade ärendedragningar

En gång i veckan har vi ärendedragning där man kan få handledning genom arbetslaget, nu har vi ändrat så att vi i dragningen avkönar personen. Det är inte enkelt, men efter övning gav det här mycket – det är ett sätt att jobba med jämställdhet som förändrar hur vi tänker och agerar utifrån förutsättningar av kön.

Vi tittade även på ny statistik och om det blev någon förändring i beslut. Vi kunde se att könsskillnader i beviljad tid hade minskat från 3 timmar/vecka i skillnad till 30 minuter/vecka.

Vi analyserade även beslut om särskilt boende där det fanns stora skillnader. Kvinnor hade färre beviljade beslut och hade fler insatser från hemtjänsten. Vi tror att vi har lyckats utjämna skillnaderna något även där.

Utmaningarna

En av de största utmaningar som vi stött på är att komma ihåg att tänka genus när vi har en hög arbetsbelastning. Vi jobbar med det återkommande. Vi får ibland frågor i arbetslaget: Men är vi inte klara med det här nu? Nej vi har ju fortfarande ojämsställda beslut, då får vi fortsätta prata och jobba med det. Vi måste även se över vårt beteende i fikarummet.

Framgångsfaktorer

Vad är det som gör att vi känner att vi har kommit framåt? Vi har en ledning som brinner för det och ser till att det finns med i planeringen och avsätter tid. Att ha processledare är en viktig del för framgången, då det kan få med oss andra och pusha oss framåt. Att vi har en arbetsgrupp som har ett öppet klimat och är intresserade av att jobba med det här är en annan stor framgångsfaktor.

Vart ska vi?

Vi har funderat över hur ser framtiden ut. Tycker anhörigvårdare att det finns någon skillnad i den upplevda bedömningen och behoven? Vi ser över rapporter för särskilt boende, i vilka områden finns det fortsatt utvecklingsmöjligheter? Vi vill fortsätta utbilda oss och fortsätta med avkönning i ärendedragning samt ta fram en värdegrund efter detta.

FRÅGA FRÅN PUBLIKEN: Ser ni att era utredningar ser annorlunda ut idag?

SVAR: Vi ska kolla på det gällande särskilt boende bland annat. Men vi kan fortfarande se att det finns skillnader i insatserna.

FRÅGA FRÅN PUBLIKEN: Det kan väl även vara skillnader i vad det ens finns för insatser att erbjuda. Jobbar ni i hela kommunen eller bara inom äldre?

SVAR: Inom äldre.

FRÅGA FRÅN PUBLIKEN: Kan det finnas skillnader i generationerna, en 85-åring och 75-åring?

SVAR: Vi har funderat på det men inte jobbat efter det. Vi har kunnat se att t.ex. plikt känsla är mer återkommande i de äldre årgångarna.

FRÅGA FRÅN PUBLIKEN: Vid nyanställningar, berör ni detta?

SVAR: Ja, vi tar upp det under intervjun, Vi berättar hur vi jobbar för att säkerställa att de nya är med på det med. När man tar in många under sommaren så märker vi att det är många unga som brinner för detta.

.....
Text: Moa Menzinsky och Michaela Sundström, socionomstudenter, Umeå universitet

Att stimulera klient- och praktknära forskning

Stella Jacobson, programansvarig för Nationella programmet om tillämpad välfärdsforskning inom Forte (Forskningsrådet för hälsa och arbetsliv). Lars Plantin, professor, föreståndare för Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten (FYS), Malmö universitet. Harald Gegner, doktorand i socialt arbete vid Malmö universitet.

Stella Jacobsson inleder seminariet med att beskriva delar av Fortes verksamhet. Forte är en statlig forskningsfinansierare som finansierar forskning om hälsa, arbetsliv och välfärd. Forte ligger under socialdepartementet och finansierar forskning för cirka 600 miljoner varje år. Forte har både öppna och riktade utlysningar.

Vetenskapliga luckor inom socialtjänsten

2017 fick Forte i uppdrag av regeringen att genom ett tioårigt forskningsprojekt – i form av en forskarskola för yrkesverksamma socialarbetare – komma till rätta med de vetenskapliga luckor man uppfattade fanns inom socialtjänsten. Regeringen ansåg att socialtjänsten behövde bli mer kunskapsbaserad. Syftet med projektet var att bygga upp klientnära forskning och öka samverkan mellan forskning och praktik. Ett annat syfte var också att öka andelen forskarutbildade bland yrkesverksamma inom socialtjänsten.

En vinst med projektet var att de forskningsfrågor som skulle komma att adresseras skulle komma direkt från praktiken och syfta till att ge underlag för förändringar och förbättringar inom socialtjänstens verksamhetsområden. Därmed fanns också ett uttalat krav på en tydlig samverkan mellan lärosäte och socialtjänst genom hela forskningsprocessen.

Klientnära forskning

Klientnära forskning innebär i korthet att

- forskning om socialtjänstens funktionssätt, resultat och effekter ger underlag för utveckling av socialtjänsten
- frågeställningar är relevanta för socialtjänsten och klienter
- forskningen bedrivs i nära kontakt med verksamheter inom socialtjänsten

Forskarskolan

Forskarskolan har 30 platser och antar tio forskarstuderande en gång per år under 2019–2021. De lärosäten som samverkar i forskarskolan är Lunds universitet, Malmö universitet, Göteborgs universitet och Linnéuniversitetet.

Föreståndare för forskarskolan är Lars Plantin, Malmö universitet och Kerstin Svensson, Lunds universitet

Lars Plantin presenterar forskarskolans intentioner och verksamhet. Han börjar med att berätta om den forskarskola som funnits ett antal år vid Malmö universitet – och om de misstag som begicks inom denna och som det nu finns chansen att reparera.

Svårt kombinera akademi, socialtjänst och privatliv

Kombinationen 50 procent forskarstuderande och 50 procent yrkesverksam visade sig vara problematisk. Deltagarna upplevde att det var svårt att förena akademins högt ställda krav med livet som yrkesverksam socialarbetare där det emellanåt händer akuta saker som behöver hanteras direkt, oavsett om tiden egentligen var avsatt för forskningsstudierna. Att få ihop tre olika logistiska arenor – akademi, socialtjänst och privatliv – var inte helt enkelt.

Det var också omsättning på personal inom socialtjänst vilket ledde till att man ibland tappade kontakten med fältet. Hur karriärvägen skulle se ut efter avslutad forskarutbildning var inte helt klart för arbetsgivaren inom socialtjänsten. Det fanns heller ingen tydlig planering för hur arbetsgivaren skulle få ta del av kunskapen, inte bara den egna doktorandens nya kunskaper utan också av annan forskning inom området.

Forskningsbehov styr dagens upplägg

Det upplägg som finns i forskarskolan idag ser annorlunda ut, främst genom att det har en mycket tydligare anknytning till praktiken.

De grundtankar som genomsyrar forskarskolan är att den ska producera forskning av hög vetenskaplig kvalitet baserat på forskningsbehov hos användare och yrkesverksamma inom socialtjänsten. Den ska också bidra till en långsiktig utveckling av vetenskaplig expertis och kunskapsutveckling inom socialtjänsten och främja kunskapsbildningen inom socialtjänsten baserat på implementering och användning av forskning i klientbaserat socialt arbete.

För 2019 var temat för forskningen barn, ungdom och familj. 2020 är temat omsorg, äldre och funktionshinder, medan temat för 2021 är öppet för senare överenskommelse. Temana för 2019 och 2020 utgick från SBU:s genomlysning av kunskapsluckor inom socialtjänsten.

Antagningskrav och grundbehörighet

Antagningskraven är de samma som för alla forskarutbildningar, dvs den som ansöker ska ha en magister eller masterutbildning i ämnet eller i något närliggande ämnesområde. För forskarskolan är utbildning i samhällsvetenskap och specifikt socialt arbete viktigt. Merparten av de som antas till utbildningen är socionomer men även psykologer och sociologer kan komma ifråga, men ej de medicinska professionerna.

Grundbehörigheten utgår dock från att endast tillsvidareanställda inom socialtjänsten kan ansöka. Detta för att i möjligaste mån behålla kompetensen inom socialtjänsten. Den forskningsskiss som ligger till grund för ansökan utarbetas i de flesta fall tillsammans med arbetsgivaren.

Vanligast är att projekten utgår från en kommun, men små kommuner kan i vissa fall gå ihop om en forskarstuderande.

Lars Plantin beskriver att projekten är spännande och utgår från intressanta och relevanta forskningsfrågor.

I projektet ingår en slags ambassadörer som på 10 procent av sin anställning informerar och förklarar för kommunerna vad akademiska studier innebär.

En fråga från åhörarna rörde varför forskarskolan endast leder till en licentiatexamen och inte en filosofie doktorsexamen? Svaret från Lars Plantin är att tanken med forskarskolan är att den ska komma kommunerna, socialtjänsten och dess klienter till godo, och att en filosofie doktorsexamen skulle riskera att den forskarstuderande blir kvar inom akademien.

Erfarenhet av att vara kommundoktorand

Till sist var det Harald Gegers tur att beskriva erfarenheter från att vara en så kallad kommundoktorand. Harald har varit doktorand inom den tidigare forskarskolan vid Malmö universitet. Han läser nu till en filosofie doktorsexamen men säger att han trots det vill vara kvar i praktiken.

Harald beskriver erfarenheten av att röra sig i skilda världar – praktiken och akademien – och menar att det är viktigt att arbetssituationen inom socialtjänsten ger möjlighet att växla mellan akademien och socialtjänsten.

Väsentliga skillnader mellan akademi och praktik

Han talar också en del om väsentliga skillnader mellan akademi och praktik. Det är olika logiker, olika uppdrag, olika förväntningar, olika tempo och olika sätt att skriva och argumentera. Det är viktigt att få ihop dessa, att kunna förena och växla, att hitta ett mellanrum och en balans i olikheterna för att både kunna växla mellan och förena dessa olikheter.

Han menar också att det är viktigt att efter examen ha en fot kvar i akademien – att bli lite av en hybrid mellan akademiker och praktiker, en brobyggare mellan socialtjänst och akademi. Det handlar till viss del om att översätta och förmedla tankar och idéer från ”den andra sidan”.

En praktikers röst i vetenskapssamhället

Att socialtjänsten har medarbetare som deltar i akademiska sammanhang som seminarier och forskningsdiskussioner ser Harald som ett plus för kommuner och socialtjänst genom att medarbetarna blir en röst i vetenskapssamhället, dvs praktikers röster kommer in i ett vetenskapligt sammanhang.

På samma vis är det positivt för akademien att ha medarbetare som lyfter in ett praktikperspektiv i en teoretisk diskurs. Detta kan på sikt leda till att akademins teoretiska masterutbildningar i socialt arbete kan komma att kompletteras med mer praktikinriktade masterutbildningar.

Ytterligare ett plus med att kommun och socialtjänst har egen forskningskompetent personal är att de inte behöver anlita universitetsforskare för dyra pengar för att

utveckla en forskningsbaserad socialtjänst. Att idéer om forskningsfrågor kommer direkt från praktiken bidrar till att den kunskap som de egna forskarna tillför kommer praktiken tillgodo.

.....
Text: Inger Ekman, universitetsadjunkt vid Institutionen för socialt arbete, Umeå universitet

Stöd till våldsutsatta – en fråga om liv och död

Kerstin Wanhatalo, handläggare SKL:s kvinnofridsatsning och Said Niklund, förvaltningschef Trollhättans stad.

Rubriken i sig kanske är lite missvisande då det handlar mer om det organisatoriska stödet och inte det direkta stödet till kvinnor. Förra året mördades 18 kvinnor av sin partner eller ex partner. Våld handlar om mer än fysiskt livshotande våld; det vanligaste våldet är faktiskt det psykiska våldet.

Kvinnofridsarbete genomsyrar allt

SKL:s kvinnofridsatsning under 2018 till 2020 beskrivs. Kvinnofridsarbetet genomsyrar hela SKL. Det ska in inom barn och unga, äldre, funktionsnedsättning, missbruk för att kunna stötta er ute i kommunerna.

Regeringen och SKL är överens om att öka jämställdhetsarbetet och kvinnofridsarbetet på lokal och regional nivå. Målet med satsningen är att utifrån behoven och nationella strategier skapa förutsättningar för utveckling, uppföljning, analys inom socialtjänsten, hälso och sjukvård och inom skolan. Kvinnofridsatsning finns i tre delar, socialtjänst, hsl och förskola/skola.

Vad betyder det här? Vi jobbar med att stärka samverkan mellan aktörer inom länet. Varje RSS (regional stödstruktur) har anställt en regional utvecklingsledare inom kvinnofrid. Ett av de viktiga målområdena är att få in kvinnofrid inom den egna verksamheten på regional nivå och att ha en kunskapspridning och samverkan inom länet. Vi har hållit en gemensam workshop om behov och möjligheter för utveckling.

Framgångsfaktorer för samverkan

Framgångsfaktorer för samverkan är att man ska ha engagemang i sakfrågan, samarbete, gemensam planering, långsiktighet, alla kommuner hjälps åt, gemensam planering av aktiviteter, nära dialog. Ibland är det svårt att komma i kontakt med kommunerna och då är det bra att ha en utvald kontaktperson.

Systematisk uppföljning

Ett projekt för att satsa på systematisk uppföljning i socialtjänsten. Vi frågade om det fanns kommuner som var intresserade av att delta i projektet för att öka kunskaper om insatsernas kvalitet och resultat. Fick 45 kommuner som ville vara med, varav 80 verksamheter kom med i projektet. Vi samverkar i detta projekt med Socialstyrelsen, som vid projektets slut år 2020 kommer att ta över arbetet. Sammanställning kommer att finnas på regional och nationell nivå.

Vi intervjuade för några år sedan åtta kommuner som visat bra resultat i sitt arbete för kvinnofrid. Där identifierade vi fem framgångsfaktorer: Många vägar in, direkt och adekvat stöd och hjälp, integrera kvinnofridsarbetet i ordinarie strukturer, samverkan med andra samhällsaktörer och nationellt stöd.

Det är viktigt att få en samsyn kring vad våld är. Vad handlar samverkan om? Det handlar om att skapa en skyddsmur mellan förövaren och den utsatta.

Det nationella stödet är nödvändigt för att utveckla och jobba med dessa frågor. Långsiktighet och ökad samordning hos och mellan myndigheter efterfrågas och det är även viktigt att utveckla och dela det material och handböcker som kommer från nationell nivå.

Strategisk styrning

Said Niklund, förvaltningschef Trollhättans stad berättar om betydelsen av strategisk styrning med en tydlig styrmodell för ett hållbart kvinnofridsarbete.

För elva år sedan började jag jobba i Trollhättan med kvinnofridsarbete. Uppdraget var klart och tydligt, vi skulle utan mer pengar utveckla verksamheten och bli bäst i Sverige. Vi gör många olika saker, både stort och smått.

Arbetet har pågått i flera år. Vårt arbete har uppmärksammats av Unizons Kvinnofridsbarometer.

1983 startade den kommunala kvinnojouren i Trollhättan. 1999 startade en tvärssektoriell kvinnofridsgrupp. Det hade hunnit hända mycket innan jag började. Idag har enheten vuxit från fyra till nio anställda.

Skapa plats för framtiden

Vi har genom arbetet hittat ett flöde mellan exempelvis politisk vilja, strategisk plan, god intern styrning och uppföljning. Trollhättan har en vision att vara innovativa och skapa plats för framtiden.

Vi planerar verksamheten utifrån de medel vi har. Vi jobbar även mycket med utvärderingar så vi ständigt kan utveckla, förbättra och få större måluppfyllelse. Vi har bland annat lagt in som krav för chefer att fråga sina medarbetare om de är trygga i sin relation för att uppmärksamma eventuella risker. Detta då det är identifierat att det är svårt att själv börja prata/dela med sig av sådant.

Vi fokuserar mycket på vilken förmåga organisationen har, vilka kunskaper cheferna har ock vilken förmåga de har att stötta sina medarbetare. Där det behövs utbildar och utvecklar vi. När vi har kartlagt börjar vi se över att integrera arbetet i ordinarie struktur.

Vi kollar även på organisatoriska förutsättningar, vad gör teamledarna och vilka processer finns?

FRÅGA FRÅN PUBLIKEN: Vad gör dina kollegor? Om en kvinna behöver ett skyddat boende samt LSS-boende, kan de kontakta er då?

SVAR: Ja, då löser vi det. Uppdrag, systematiskt kvalitetsarbete och organisationens förutsättningar hör ihop. Vi ser på alla tre samtidigt.

Framgångsfaktorer i Trollhättan

Ha en nära kontakt med politiken i specifika beslut för att rådgöra. Ha en levande dialog med ledningsgruppen. En annan framgångsfaktor är att det finns en vilja att kämpa för denna grupp.

Vi har tagit fram handlingsplaner och rutiner som alla deltagare kan få ta del av (den som är intresserad kan maila till Said Niklund). Vi har tydliga mätbara mål. Eftersom det alltid är en viss personalomsättning har vi återkommande utbildning för att säkerställa att anställda har rätt kunskaper, och vi får därigenom legitimitet.

Kriscentrum bytte namn till Våld i nära relationer. Varje enhet måste ha en samordnare som tar ansvar. (Se alla framgångsfaktorer på föreläsarens powerpoint.)

Hur klarade Trollhättan det ekonomiska?

Till viss del genom att söka olika bidrag och ansökningar, med fokus på att stärka och utveckla arbetet. Det går att på avtal med andra kommuner etc. gå förbi ekonomiska problem. Så länge man är driven och brinner för saken.

Organisation

Vi består av styrgruppen, samrådsgruppen och utökad samrådsgrupp. Vi ser även ständigt över hur det ser ut i omvärlden i nyheter m.m. samt via utvärderingar från våra brukare. En svårighet i vårt arbete är att få kontakt med och få in våldsutövare i program och samtal.

Anmälningarna blir allt fler – hur går det ihop med att arbetet fungerar så bra? Vi tror att det är mörkertalet som minskar, genom att vi med vårt arbete når vi ut fler personer blir det också fler som anmäler kvinnofridsbrott.

Utmaningar

En ständig fråga som vi diskuterar är: ska insatser för våldsutövare vara bistånd eller insatser, och hur fångar vi upp våldsutövarna?

Övriga utmaningar i arbetet är:

- Samverkan med sjukvården sårbart, det blir ryckigt
- Alla har inte alltid samma kunskap
- Tillämpning/tolkning av lagstiftningen
- Mörkertalet minskar men inte antalet.

FRÅGA FRÅN PUBLIKEN: Hur mycket samverkan finns det till de andra?

SVAR: Inte planerat veckovis men vid behov så finns det. Upptäcka och förebygga är utbildningar som vi delar mycket till andra verksamheter. Kvinnor och barn med funktionsnedsättningar är speciellt utsatta för risk för våld. Våldsutsatta finns i alla samhällsklasser och arbetsgivare måste bli bättre på att fånga upp sina medarbetare.

.....
Text: Moa Menzinsky och Michaela Sundström, socionomstudenter, Umeå universitet

Tidiga och samordnade insatser för barn och unga

Socialstyrelsen, Skolverket, Region Västerbotten, Åsele kommun och Vilhelmina kommun.

Medverkande på scen: Lisa Andersson kommunikatör Socialstyrelsen (moderator). Kjerstin Bergman projektledare Socialstyrelsen. Ebba Silfverstolpe Agardh, projektledare Skolverket. Deltagare från ett av de lokala utvecklingsarbetena: Helena Enfelt, Region Västerbotten. Eva Brantholm, socialtjänsten Åsele kommun. Anita Eriksson, förskolechef Åsele kommun och medlem i styrgruppen. Robin Mikaelsson – Vilhelmina kommun, TSI:s operativa arbete.

Regeringsuppdrag

Detta är ett regeringsuppdrag till Socialstyrelsen och Skolverket vars syfte är att förbättra samverkan mellan elevhälsa/skolan, hälso- och sjukvård och socialtjänsten.

Bakgrunden till uppdraget är att flera tillsynsrapporter visar på att flera barn och unga faller mellan stolarna på grund av brister i samverkan. De får inte den hjälp de behöver.

- Skolan har ansvar på universell nivå – de når ut till alla barn och unga.
- BUP har ansvar på den indikerade nivån.
- Den selektiva nivån – det är här barn och unga faller mellan stolarna.

Planeringsarbetet inleddes 2017. 2018 beslutades att stöd skulle ges till 36 utvecklingsarbeten i 16 regioner, ca 90 kommuner. Vissa regioner väljer att samordna sina kommuner därav så många kommuner.

Av de 36 utvecklingsarbetena var det bara elva som jobbade operativt. Resten var i planeringsarbetet. Sju hade påbörjats före regeringsuppdraget.

Det nationella stödet till utvecklingsarbeten kan riktas till

- Nätverk
- Juridiskt stöd
- Systematisk uppföljning
- Utbildning
- Stimulansmedel
- Barns delaktighet
- Digital arbetsplats
- Fysiska besök

Seminarieledarna beskriver systematisk uppföljning beskrivs av seminarieledarna som en ”black box, vi vet inte så mycket om de problem som finns”.

Betydelsen av tidiga insatser

Det är viktigt att barn inte blir bollade med. Det är viktigt att barn vet vart de ska vända sig för att få hjälp. TSI (tidiga och samordnade insatser) kan vara en lösning. TSI är lönsamt för samhället då det ger minskat lidande för individen.

Målet med det vi gör är att barn och unga ska få samordnat stöd och att det ska vara långsiktigt. Med projekt finns alltid en risk att de drivs av eldsjälar, men vi hoppas att det här ska bli långsiktigt.

Hälsa, lärande och trygghet i Åsele

Anita Eriksson, förskolerektor, Eva Brantholm, socialsekreterare och Helena Enfeldt, kurator på Sjukstugan berättar om Åseles arbete.

I Åsele kommun jobbar de med vad de kallar HLT – hälsa, lärande & trygghet, ett samarbete mellan sjukstugan, skola samt socialtjänst. Det startade i samband med att första linjen startade. Till en början samarbetade de med Umeås HLT (2016), fick ta del av Umeås handbok och styrdokument som använts för detta arbete. Därefter utvecklade de en egen modell.

En central fråga i arbetet är hur problematiken kan se ut kring barn som behöver stöd?

De ger information till de unga genom skola och samtal om vilka insatser som kan erbjudas.

De tydliggör varför det är viktigt med tidiga insatser, ger information om hur de kommer att arbeta. Det finns en styrgrupp (landstinget, skola, familj omsorg) och en operativ grupp (kurator och sjuksköterska samt kurator, skolsköterska och socialtjänstens individ och familj).

De har HLT-möten varannan vecka på fasta tider. Dessa tider är ”heliga” och går ej att tumma på. Alla verksamheter kan aktualisera en familj till mötet. Samtycke behövs från familjen för att ett arbete med familjen ska kunna påbörjas. SIP görs till familjen.

Ärendeprocessen i trebokstavsförkortningar

Ärendeprocessen ser ut som så att ett samtycke måste inhämtas från den berörda familjen innan ett första möte kan hållas. Under det första HLT-mötet diskuterar man, planerar och erbjuder familjen insatser eller åtgärder. Därefter påbörjas förändringsarbetet med familjen (ORS/SRS, SIP). Sedan hålls kontinuerligt HLT-möten för att följa upp överenskommelser från det första mötet.

Frågor till Åsele:

Ni började arbetet redan innan projektet drog igång, vad var största utmaningen?

Cheferna var tydliga att det här ska prioriteras. Utmaningar efter vägen med bl.a. personalomsättning. Personalomsättningen innebär att man måste börja om från början.

Svårt att få med någon verksamhet?

Nej inte riktigt utan det var tydliga direktiv från cheferna att vi skulle samverka och då var det bara att göra.

Förändringar som skett efter vägen?

När man byter folk måste man backa och börja om. Informera nya om vad som gjorts. Presentera att det här är vi.

Vad har ni haft för styrkor/framgångsfaktorer?

Att vi vill det här. Vi stöter och blöter! Vi kan köra avidentifierade ärenden, vilket är en styrka. Alla inbokade tider är en viktig faktor i att upprätthålla detta.

Vilka utmaningar har ni haft efter vägen?

Olika verksamheterna tycker olika. Vi har fått backa och be ledningen styra upp det problem. Ex om styrdokument.

Vad är bäst med att jobba som ni gör?

Problemen hinner inte bli så stora utan vi får komma in i tid och inte bara släcka bränder. Vi har föräldrar som är rätt frustrerade och de får komma och få ut sin frustration relativt snabbt. Vi har olika perspektiv och det är en styrka. Individuell plan.

Om man tänker på barn och unga, vad är största skillnaden för dem?

De vet vem som gör vad, att det inte krockar med möten mellan verksamheter. Man behöver inte komma och dra sin historia en gång till i ytterligare ett möte. Man får skolans bild samtidigt och det ger en bättre helhetsbild.

Skillnad för er?

Det är tidskrävande, men det hjälper oss. Går fort när det väl är igång. Det blir tydligt för föräldrarna som vet vart de ska vända sig.

Vad kan andra lära sig av lilla Åsele?

Man behöver inte uppfinna hjulet igen. Man ska våga köra i diket, det går att ta bärgningsbil upp och köra om. Olika världar i olika verksamheter. Stöta och blöta för att komma till förståelse för varandra. Man behöver förståelse för varandras regler, lagar, tankar. Misstag händer och det tar tid att lära sig att samverka. Skola och socialtjänst är två olika världar. Våga stöta och blöta med varandra. Vi får förståelse för varandras professioner.

Vad gör ni nu?

Vi kör rakt fram full fart. Man kan inte vänta. Inte köra fast på att man behöver ha det här och det här och det här klart.

Nätverkssamordnarens roll

Robin Mikaelsson från Vilhelmina kommun jobbar som nätverkssamordnare för TSI Norr. Rollen är att vara en länk mellan de olika nätverken i utvecklingsarbetena och skapa plattformar för utbyte.

Utmaningarna är ganska lika i de olika städerna. Många glesbygdskommuner, jobbar med långa avstånd och få resurser. Lite "do or die" för att kunna få till insatser för att hjälpa unga.

Man har god nytta av varandra i arbetet. Jobbar med HLT. Stöter på liknade problem i de olika kommunerna men tar hjälp av varandra. Erfarenhetsutbyten i träffar. Dessa träffar sker med hjälp av projektpengar. En träff än så länge, en till kommer ske i november.

Hur har ni nytta av varandra?

Fyra jobbar med HLT, samma bas och gör att man stöter på samma utmaning och därmed att dela erfarenheter. Mycket tips och stort behov av erfarenhetsutbyte.

Från nationell nivå ser det ut att gå bra för gleskommuner. Långa avstånd, och verksamheter ligger långt bort, det

kan vara 15-20 mil till BUP. TSI är en bra pepp då det handlar om förankring, hos både förvaltning och enhetschefer. Om vi får det igång och blir en vana så kan det lyckas.

Vilka andra modeller finns än TSI?

- Skottlandsmodellen. Det är ett koncept som handlar om multidisciplinär samverkan, från att barn föds tills de är myndiga.
- Gemensam värdegrund och gemensamma utbildningar och nationella mål.
- Förstärkt första linjen, barnpsykiolog på vårdcentralen.
- Förstärkt elevhälsa.

Finns det någon av modellerna som är bättre/sämré?

Det kan vi inte svara på. Det har gått för kort tid. TSI kommer utvärderas av en extern utvärderare. Kan inte svara på vilken som är bättre men vi kommer komma till kärnkomponenter.

Hur går det nationellt?

Den lokala kontexten spelar stor roll. Är det glesbygd eller ska vi få in flera kommuner regionalt? Pågår mycket nationellt. Det huvudsakliga stödet går till dessa 36 men även till andra.

Politisk förankring är viktigt. Med politiska skiften kan det bli förändrade resurser och stöd. Viktigt att det är förankrat i flera led, till chefer osv. Vissa säger att det är inget problem för oss, det här är vad och hur vi ska göra.

Det här måste vara ett långsiktigt utvecklingsarbete som får implementeras ordentligt. Det behöver ta tid att komma igång. Avsätt tid till möten och träffar!

Kostar det mycket att börja jobba såhär?

I längden lönar det sig men visst är det kostsamt, rent pengamässigt. Alla tre verksamheter måste vara överens om att det finns risk att en verksamhet går back.

Annars är det klassiska att man drar ner på det förebyggande arbetet för att behålla en kärnverksamhet.

Den i publiken som inte jobbar så här idag – kan man visa för ledningen att det är värt att ställa om?

Ja det kan man. Det finns en verksamhet i Norge som har jobbat fram en modell där man räknar ut kostnader och följer dessa. Den skulle vi vilja titta närmare på. [Se också nationalekonomen Ingvar Nilssons modell om sociala investeringar, red:s anm]

Det är lätt att man fastnar i stuprör. Det är lätt att man bara förebygger brott ELLER missbruk ELLER något annat. Men TSI krockar i alla olika områden.

Vilket stöd går att få om man vill följa det här?

Det kommer att finnas på myndigheternas hemsidor. Vi kommer vartefter att publicera mer material, filmer från besök hos olika kommuner osv. Det kommer troligtvis också att läggas ut på kunskapsguiden.se.

Seminarieledarna visar filmen "Livet är inte alltid så lätt" som är gjord inom ramen för uppdraget.

Frågor från publiken

Vad finns det för farhågor i era kommuner? Åsele är ju en ganska liten kommun. Vad finns det för skillnad? Kan tänka mig att det är svårare i en större kommun?

Kjerstin svarar: Falun är med, men ingen av storstäderna har ansökt om att få vara med.

Anita svarar: Det är svårt i en liten kommun också där de ska kunna allt själva men med mindre resurser. Då finns det en trygghet i att kunna samverka och ringa varandra för stöd. Den högsta prioriteten är att våra barn och unga ska må bra. Gör de det kommer kommunen att gå bättre.

Apropå resurser, vi alla får pengar tilldelade som vi försöker ta vara på. Stadsbidrag använder vi till sådana här saker.

Det vi får nu kommer vi använda för att jobba med segregation i skola. Mål att börja arbeta med den här modellen.

Svar: Man kan inte ha med alla på en gång. Men man måste börja någonstans. Om den här skolan har ett bra samarbete med BUP så är det en bra start

Representant från Falun kommun: Vi är med i Skottlandsmodellen ”Tillsammans för varje barn”. Det satsas en stor summa pengar på detta projekt. Pengarna kommer hamna på Skolförvaltningen.

Anna-Maria Lindgren – Ansvarig för socialtjänsten i Åsele: För mig är det här en besparing. Förra året hade vi underskott. Vi har inte råd att INTE jobba förebyggande.

Representant från SKL: Många som ringer och frågar hur man ska gå tillväga för att få statliga bidrag. Hur gjorde ni i Falun?

Falun svarar: Det har varit mycket motstånd men det har börjat lossna nu. Politiker har börjat förstå att det är allvarligt. Det är nog 3–4 år sedan vi var i startgroparna.

Representant från stadsdel i Göteborg: Hur jobbar ni med SoL? Det har hindrat oss från att göra dessa satsningar i och med bidrag och sådant.

Kjerstin svarar: Familjerådgivningen blir ofta socialtjänsten här. Genom dem kan man få bidragen.

Representant från Sunne kommun: Utmaningen kring långsiktiga och kortsiktiga besparingar. Vi jobbar liknande men har även tagit in LSS då vi ser ett behov av dess kunskap.

Detta är socialtjänstens absolut viktigaste uppdrag. Lyckas vi här lyckas vi i hela linjen. Lyckas vi inte här kommer vi inte ha någon äldreomsorg i framtiden.

.....
Text: Sanna Kasos och Matilda Eriksson, socionomstudenter, Umeå universitet

Vad gör oss lyckliga? En introduktion till lyckoforskningen

Filip Fors Connolly, forskningssamordnare Umeå universitet.

Filip Fors Connolly är forskningssamordnare Umeå universitet och har ägnat de senaste tio åren att studera ämnet lycka. Han vill i detta seminarium sammanfatta vad man har kommit fram till inom fältet.

Vad är livskvalitet?

Livskvalitet är en mer övergripande fråga som föregår den om lycka. Inom filosofin har man länge ställt frågor som: Vad är ett gott liv? Vad gör livet värt att leva? Om vi vill förbättra det egna livet och samhället, behöver vi ha en idé om det goda livet.

Tre traditioner inom lyckoforskningen

- Inom samhällsvetenskapen har man länge utgått från ekonomiska aspekter, där BNP är det mest använda måttet för att mäta ekonomiskt välstånd i ett land eller region. Det finns andra typer av ekonomiska mått, som inkomstjämnhet eller andel arbetslösa. Det är det mer traditionella sättet att studera välfärd, att utgå från faktorer som hänger ihop med socioekonomi.
- På 1960-talet kom den sociala indikatorrörelsen som ville bredda perspektivet välfärd och studera fler aspekter. Man började ställa frågor som: Hur har människor det på arbetsplatsen? Hur är miljön där vi lever?
- Under de senaste 10–20 åren har ett tredje perspektiv på lycka kommit inom samhällsvetenskapen. Det handlar om hur människor subjektivt upplever sina liv, och skiljer sig därmed från de två tidigare traditionerna som främst såg till yttre faktorer. Forskningsfältet om lycka har växt över hela världen och blivit mer etablerat.

Mål och medel

Inom filosofin har man länge uppmärksammat skillnad mellan mål och medel.

- Instrumentella värden (medel): pengar, fritid och hälsa.
- Egenvärden (mål): lycka, självförverkligande, relationer.
- Varför vill man ha mer pengar eller mer fritid? Är det gott i sig själv, eller möjliggör det annat som jag upplever som gott? Lycka har länge varit något som vi ser som värdefullt i sig själva. Och även om det kan tyckas flummigt att prata om lycka är det väldigt viktigt, för lycka har haft en central roll i idén om det goda livet, säger Filip.

Två olika definitioner av lycka

Vad är egentligen lycka? Hur definierar vi begreppet? Vissa reserverar det till sällsynta tillstånd av eufori, när vi mår fantastiskt bra. Men det är inte den typen av lycka man studerar, säger Filip.

Forskningen behandlar framför allt två olika definitioner av lycka: affektivt välbefinnande, eller livstillfredsställelse.

EMOTIONELLT eller **AFFEKTIVT VÄLBEFINNANDE** handlar om hur man känner sig i vardagen. Inom psykologin har

man länge känt till att vårt medvetande hela tiden präglas av en viss nivå av välbefinnande. Vi befinner oss i varje givet ögonblick på en skala från illa till mods > väldigt väl till mods. Oftast befinner vi oss ganska nära nollpunkten.

Inom filosofin har man också sett på lycka som största möjliga överskott av positiva känslor.

- Positiva och negativa känslor kan upplevas på olika sätt.
- Positiva känslor med hög aktivering: upprymd, entusiastisk.
- Positiva känslor med låg aktivering: avslappnad, harmonisk.
- Negativa känslor med hög aktivering: oro, ångest, stress.
- Negativa känslor med låg aktivering: uttråkad, nedstämd.

När man mäter människors tillstånd, får de självskatta sina känslor under en tidsperiod, ofta på en skala 0–6. Sedan utgår man från de känsluskattningarna och beräknar ett index.

LIVSTILLFREDSTÄLLELSE är en mer kognitiv definition av lycka. Det handlar om hur vi bedömer eller utvärderar våra liv. Vi har en viss nivå av livstillfredsställelse, där vi kan ligga på en skala från extremt nöjda med vårt liv>inget är som vi önskar. Detta kan man mäta via enkäter, om människor är nöjda eller missnöjda med sitt liv. Man kan också skatta olika delar av sitt liv, som arbetsliv eller socialt liv.

Jag och en kollega gjorde en studie för några år sedan där vi undersökte de två olika formerna av lycka. Vi såg att det finns ett starkt samband mellan dessa. 250 deltagare fick under slumpmässiga ögonblick under sju veckor svara på hur de kände sig just nu. I studiens början och slut fick de även bedöma sitt liv. Vi såg att man oftare kände sig väl till mods om man bedömde att man var nöjd med sitt liv i sin helhet. Det går även åt andra hållet – är man nöjd med livet, kommer man också att uppleva fler positiva känslor, berättar Filip.

Vad beror då upplevelsen av lycka på?

Det finns många typer av faktorer:

- Storskaliga samhällsfaktorer (länder, kulturer, ekonomi)
- Livsvillkor (socioekonomi, sociala nätverk)
- Aktiviteter och tidsanvändning (sysselsättning, fysisk aktivitet, hur man spenderar sin tid)
- Objektiva individegenskaper (ålder, kön)
- Psykologiska faktorer (stresstålighet, utåtriktning)

Ålder – pensionärerna mår bäst i Sverige

Amerikanska undersökningar visar att många människor tror att man är lyckligare ju yngre man är. Kanske hänger det ihop med bättre hälsa. Men tittar man på data ser det inte ut så. I alla fall inte i Sverige, där den lyckligaste gruppen är mellan 60 och 75 år. Innan 60 ser man inga större skillnader mellan åldersgrupper. Men i fattigare länder är

de yngre lyckligare. Det beror delvis på att välfärdsländer har bättre sjukvård och materiella omständigheter för äldre.

Kön – kvinnor upplever mer stress än män

Om man tittar på hur nöjda människor är med livet, finns få skillnader mellan länder. Men tittar man på känslor, upplever svenska kvinnor oftare negativa känslor som nedstämdhet, oro, stress och ilska. När det gäller positiva känslor som glädje och entusiasm ser man inga skillnader.

Kvinnor löper högre risk för att bli deprimerade än män, och det gäller för många länder. Man vet inte ännu vad det beror på. Det skulle kunna bero på att kvinnor har en stressigare situation, med både arbete och hemarbete, men det finns inga belägg än, säger Filip.

Inkomst – ju högre inkomst desto mer upplevd lycka

Inkomst är det mest studerade livsvillkoret, och man ser ett tydligt samband i många länder: Ju högre inkomst, desto lyckligare är man. Men skillnaderna inte så stora mellan olika inkomstgrupper. Studierna säger inte automatiskt att inkomsten påverkar lycka, men det finns ett samband. Andra studier har tittat på effekter av höjd inkomst, och där ser man att effekterna klingar av över tid, man vänjer sig vid sin inkomstnivå.

Sysselsättning – de som jobbar mår bäst på fritiden

Arbetslösa är betydligt mindre nöjda med livet än de som arbetar, och skillnaden är nästan lika stor mellan låginkomsttagare och höginkomsttagare. En förklaring kan vara att det handlar om identitet och självförtroende.

I en studie i England följde man långtidsarbetslösa, som sedan blev pensionärer. Då höjdes deras lyckonivå. Deras vardag eller tidsanvändning ändrades inte, men identiteten gjorde det. Om man förväntas arbeta och inte gör det, skapar det en sämre känsla hos individen, säger Filip.

De som förvärvsarbetar mår bättre på fritiden än på jobbet, visar SOM-undersökningar. Det beror antagligen på att fritiden får en annan betydelse om man arbetar på dagarna. Det blir roligare att ägna sig åt andra aktiviteter som kontrast till jobbet.

Relationer och sociala nätverk

Det finns mycket forskning som har studerat relationer och ensamhet, kopplat till lycka och välbefinnande.

Vi gjorde en studie på ensamhet i Sverige, där man bland annat fick svara på hur många kvällar i veckan man var ensam. Resultatet blev 5–10 % som betraktas som ensamma. För den subjektiva ensamheten verkar det värsta vara en avsaknad av närhet till vänner och stöd av familj, snarare än en kärleksrelation. Att ha vänner verkar hänga ihop starkast med välbefinnande, menar Filip.

Storskaliga samhällsfaktorer

Det finns ganska stora skillnader mellan länder, och där människor är mest tillfreds med livet är generellt sett i västvärlden: Västeuropa, Nordamerika och Australien. Lägst nivåer av lycka hittar man i stora delar av Afrika, Östeuropa och Ryssland.

Det finns några regioner som hamnar oväntat högt om man ser till det ekonomiska tillståndet, som Latinamerika. Kör man en statistisk analys för att försöka förklara, är BNP per capita det starkaste förklaringen. Ju rikare ett land är, desto lyckligare är individerna, säger Filip.

Social tillit

Social tillit handlar om i vilken utsträckning man litar på andra människor – även främlingar – i det samhälle man lever i. I länder med hög tillit, mår man generellt bättre.

Tillit bygger på ärlighet. Varför vågar man lita på andra? Jo, för att de är ärliga. I en studie tappade man 20 000 plånböcker i olika länder, och så såg mätte man hur många plånböcker som kom tillbaka. Det fanns information i plånboken, så att man kunde höra av sig till ägaren. I de länder som man litar på andra, hörde man också av sig till ägaren i högre grad. Här ligger Schweiz högst, följt av Norge, Holland, Danmark och Sverige. Om man lever i ett sådant samhälle, blir det också lättare att leva. Det blir tryggt, stabilt och effektivt, säger Filip.

Vad förklarar livsvillkorens effekt på välbefinnande?

En populär idé är den om behov, att vi har vissa behov vi behöver tillfredsställa för att må bra. Mazlows behovstrappa är en gammal teori som har fått en del kritik, men det finns forskning som ger stöd till den. Om man vill förbättra människors välbefinnande, kan det vara en god idé att undersöka om behoven är tillgodosedda.

Psykologiska faktorer är viktiga

Utöver livsvillkoren och livsmiljön finns också psykologiska egenskaper som har stor betydelse för upplevd lycka. Vi är olika, och vissa tolkar oftare situationer som hot, känner lättare stress och gör oftare negativa tolkningar av det som uppkommer. Tvillingstudier visar att skillnaderna kan förklaras genetiskt.

Fem egenskaper som sammanfattar personlighet

NEUROTICISM handlar om hur stresskänslig man är. Neurotiska personer upplever oftare negativa känslor.

EXTRAVERSION handlar om utåtriktning. Extroverta verkar vara lyckligare än inåtvända.

SAMVETSGRANNHET handlar om organisering och disciplin. Är man samvetsgrann tenderar man att vara lyckligare. Det kan delvis bero på livsvillkor. Samvetsgranna har oftare högre inkomster och bättre relationer. I andra änden av skalan finns impulsivitet och ADHD.

ÖPPENHET

VÄNLIGHET

Människor ligger ganska stabilt över livet, och man har länge trott att personligheten är något som inte kan förändras. Men senare studier har visat motsatsen.

Oftast vill man framför allt förändra ett tillstånd, som depression, och inte personligheten. Men undersökningar visar att även personligheten förändrades om individer fick terapi mot depression. Det som förändrades mest var den emotionella stabiliteten, det vill säga de neurotiska dragen. Näst mest förändrades graden av utåtriktning

och samvetsgrannhet. Vänlighet och öppenhet är personlighetsdrag som har mindre koppling till lycka, berättar Filip.

Vi blir lyckligare och lyckligare

Undersökningar visar en positiv riktning. I Europa kan man se att från 2002 och framåt har det i de flesta länder skett en ökning av tillfredsställelse av livet. Särskilt Polen sticker ut, och här har man också haft en positiv ekonomisk utveckling med kraftigt minskad arbetslöshet.

Så det verkar som att saker blir bättre, trots att vi ständigt blir matade med motsatsen i media. I den årliga och rikstäckande SOM-undersökningen ser vi en klar uppgång över tid. I takt med att vi mår bättre och bättre, ställer vi också högre krav på vad som är ett gott liv idag, säger Filip.

Sammanfattningsvis finns det inte en faktor som förklarar lycka, utan en mängd faktorer. Fysisk aktivitet är en viktig faktor för psykiskt välbefinnande och effektivt för att motverka depression. Relationer är en annan viktig faktor, och personligheten spelar också stor roll, hur man tolkar och uppfattar det som händer en.

.....
Text: Jenny Asp, textkonsult